3. Anatomija otoka / 3rd Anatomy of Islands

SIMPOZIJ / SYMPOSIUM
17 | 9 | 2014 – 20 | 9 |2014

BUDUĆNOST SELA I AUTOHTONIH
POLJOPRIVREDNIH KULTURA NA OTOCIMA

THE FUTURE OF ISLAND VILLAGES AND
INDIGENOUS FOOD CROPS

RADIONICA / WORKSHOP
22 | 9 | 2014 – 27| 9 |2014

MOGUĆI OBLICI SAMODOSTATNOSTI SELA NA
OTOCIMA I NAČINI UPRAVLJANJA LOKALNIM
RESURSIMA

MODELS OF SELF-SUSTAINABILITY AND
LOCAL RESOURCES MANAGEMENT FOR ISLAND
VILLAGES

Otok Vis, Hrvatska / Island Vis, Croatia

SADRŽAJ

Anatomija otoka 2014. 5
Anatomija otoka – centar za istraživanje i razvoj 7
SIMPOZIJ: BUDUĆNOST SELA I AUTOHTONIH POLJOPRIVREDNIH KULTURA NA OTOCIMA
O simpoziju 10
Popis sudionika 12
Program Simpozija 14
Sažeci 18
Radionica - Identitet i razvoj Visa: od topofilije ka terrafiliji - Prilog participativnom planiranju lokalnoga razvoja 45
Okrugli stol - Dobre prakse viške poljoprivrede 47
RADIONICA: MOGUĆI OBLICI SAMODOSTATNOSTI SELA NA OTOCIMA I NAČINI UPRAVLJANJA LOKALNIM RESURSIMA
O radionici 50
Mentori 51
Predavači 51
Program Radionice 52
Sažeci 55

TABLE OF CONTENTS

Anatomy of Islands 2014 60
Anatomy of Islands – Centre for Research and Development 62
SYMPOSIUM: THE FUTURE OF ISLAND VILLAGES AND INDIGENOUS FOOD CROPS
About the Symposium 64
List of Contributors 66
Symposium Programme 68
Symposium Abstracts 72
Workshop - Identity and Development of the Island of Vis: from Topophilia to Terraphilia - A Contribution to Participatory Planning 100
Round table - Good Agricultural Practices on the Island of Vis 102
WORKSHOP: MODELS OF SELF-SUSTAINABILITY AND LOCAL RESOURCES MANAGEMENT FOR ISLAND VILLAGES
About the Workshop 104
Mentors 105
Lecturers 105
Workshop Programme 106
Workshop Abstracts 109

ANATOMIJA OTOKA 2014. VIS / HRVATSKA

Petogodišnji program pod nazivom „Anatomija otoka“ kreiran je 2011. godine na otoku Visu. Cilj programa je ukazivanje na problematiku života na otocima. Tijekom simpozija i radionica svake se godine obrađuju najrelevantnije otočne teme. Na sudjelovanje su pozvani stručnjaci raznovrsnih disciplina poput arhitekture, urbanizma, geografije, ekonomije, arheologije, etnologije i kulturne antropologije, sociologije i agronomije, kao i predstavnici lokalne samouprave i udruga te pojedinci zainteresirani za otočne razvojne programe. Studentske radionice organizirane nakon svakog od simpozija rezultiraju projektima koji operacionaliziraju zadanu temu. Program se održava u rujnu svake godine na otoku Visu.

Ove godine od 17. do 20. rujna održava se treći po redu simpozij pod nazivom **„Budućnost sela i autohtonih poljoprivrednih kultura na otocima“**. Više od 30 sudionika iz Austrije, Francuske, Hrvatske, Italije, Japana i Portugala raspravljat će o različitim otočnim temama. U okviru simpozija bit će organizirana i radionica planiranja lokalnog razvoja koju će voditi prof. Zoran Roca s lisabonskog sveučilišta. Također, bit će održan okrugli stol s temom **„Dobre prakse viške poljoprivrede“**. Simpozij će završiti okruglim stolom u Visu s temom **„(Pre)Živjeti na otoku“.**

Nakon dana odmora, u ponedjeljak, 22. rujna 2014. počinje studentska radionica, također treća po redu, s temom **„Mogući oblici samodostatnosti sela na otocima i načini upravljanja lokalnim resursima“.** Na radionici sudjeluje 40-ak studenata arhitekture i ostalih zainteresiranih pojedinaca. Studenti dolaze s dva fakulteta iz Tokyja i po jednog iz Pariza, Graza, Ljubljane i Splita te nekoliko individualno prijavljenih studenata. Studenti će pokušati, tijekom pet dana, upoznati svakodnevnicu viških sela i predložiti svoja viđenja mogućih načina budućeg razvoja. Zanimljivost je formiranje studentskih grupa – svaka grupa sastoji se od predstavnika svih fakulteta, tako da zajedno rade japanski, francuski, austrijski, slovenski i hrvatski studenti. Studente u radu prate mentori, koji dolaze sa spomenutih fakulteta. Na završetku radionice, u subotu 27. rujna, studenti će svoje prijedloge prezentirati viškoj javnosti.

Za vrijeme trajanja radionice predviđen je i praktični rad – svladavanje vještine zidanja *u suho*. **„Radionicu suhozida“** vodit će arhitekt Filip Šrajer iz udruge „Dragodid“. Koncepciju i organizaciju simpozija i radionica od ove godine vodi viško-zagrebačka udruga **„Anatomija otoka – centar za istraživanje i razvoj“**.

PROGRAMSKI ODBOR
Marina Blagaić Bergman, mag. etn.
Boško Budisavljević, dipl. ing. arh.
dr. sc. Iva Niemčić

ORGANIZACIJSKI ODBOR
Antonijeta Martinis, dipl. iur.
Edi Vojković, dipl. oec.
Udruga „Anatomija otoka – centar za istraživanje i razvoj“
www.anatomija-otoka.com

STRUČNI SAVJET
dr. sc. Tadej Glažar
dr. sc. Saša Poljanec Borić
dr. sc. Darko Radović
dr. sc. Zoran Roca
dr. sc. Nenad Starc

SUORGANIZATORI
Grad Vis
LAG „Škoji“
Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb
Udruga „Provislo“, Vis
Grad Komiža

ANATOMIJA OTOKA – CENTAR ZA ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ

Osnivači i članovi udruge „Anatomija otoka – centar za istraživanje i razvoj“ udružili su se kako bi razvijali i umrežavali znanja o životu na otocima te primjenjivali ta znanja u projektima korisnima za otočne zajednice.

Udruga je osnovana u ožujku 2014. godine sa sjedištem na otoku Visu i ispostavom u Zagrebu, a kao slijednik aktivnosti koje je provodila sekcija „Anatomija otoka“ pri udruzi „Lavurat za poje“ iz Podšpilja na otoku Visu.

Udruga, stoga, nastavlja provođenje programa simpozija i radionica „Anatomija otoka 2012-2016“, ali i osmišljava te implementira nove otočno razvojne projekte.

Djelokrug rada Udruge:

Osnovni cilj osnivanja Udruge je formiranje međunarodne platforme za istraživanje i razvoj otoka kao aktivnoga sudionika u afirmaciji života na otocima.

Potreba za osnivanjem Udruge proizašla je iz:

- uočene nedovoljne posvećenosti razvoju hrvatskih otoka na lokalnoj i državnoj razini,
- nedostatnoga stvaranja znanja o otocima u znanstvenom i obrazovnom sustavu te nepostojanje sustavne primjene novih znanja o životu na otocima,
- nedostatka međunarodne izmjene iskustava i znanja o razvoju otoka,
- nedostatka svijesti o neophodnosti implementacije novih razvojnih modela/oblika koji pridonose zadržavanju stanovništva na otocima.

Svrha djelovanja je stvaranje interdisciplinarnoga znanja o otocima, otočnim zajednicama i modelima otočnih razvoja te prijenos tog znanja različitim oblicima edukacije, kao i primjena znanja u razvojnim projektima.

3. ANATOMIJA OTOKA

SIMPOZIJ

BUDUĆNOST SELA I AUTOHTONIH POLJOPRIVREDNIH KULTURA NA OTOCIMA

17 | 9 | 2014 – 20| 9 |2014

Otok Vis, Hrvatska

O SIMPOZIJU

Ove godine raspravljamo o otočnim selima i njihovoj transformaciji uslijed ekonomskih i društvenih promjena s posebnim naglaskom na ulogu poljoprivrede. Povezanost razvoja sela s razvojem poljoprivrede, a posebice lokalnih poljoprivrednih kultura, više i nije tako prirodna. Mobilnosti, tjelesne i virtualne, utječu različito na razvoj otočnoga seoskog gospodarstva, kao i na društvenost otočana. Nastale transformacije u načinu privređivanja mijenjaju i korištenje seoskoga prostora te oblikovanje krajolika. Cilj je ovoga simpozija, kao i studentske radionice koja će se odviti nakon njega, ponuditi razvojna rješenja. Stoga će stručnjaci raznovrsnih disciplina, kao i predstavnici otočnih, regionalnih i državnih institucija, udruga te zainteresirani pojedinci prezentirati vlastita iskustva i saznanja o stanju i modelima razvoja otočnih sela.

TEME:

Transformacije sela na otocima

- razvojni modeli, demografija, ekonomije, društvenost
- seoska svakodnevnica

Poljoprivreda na otocima

- razvoj poljoprivrede na otocima: dijakronija, aktualni trendovi
- poticaji za razvoj poljoprivrede na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i europskom nivou
- obiteljska i udružena poljoprivredna proizvodnja

Pučko graditeljstvo i lokalno znanje

- stambene kuće, dvorišta, okućnice gospodarske kuće i pogoni,
- prostori društvenosti: seoske vode, trgovi, sakralni objekti, seoska groblja
- seoski graditelji i prijenos znanja
- zadružni domovi i škole

Suvremena arhitektura otočnih sela

- pravni okvir izgradnje
- spoj tradicijskog i suvremenog – dobre i loše prakse

Baštinizacija i turistifikacija

- etno i eko, izvorno/autentično/tradicijsko
- programi zaštite seoskih cjelina na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou
- ambijentalna vrijednost kao osnova turističke ponude
- obnova i/ili prenamjena seoske arhitekture

- arheološka baština – mogućnosti obnove

Retorika seoske arhitekture i urbanizma na otocima

- ekonomije otoka i promjene u seoskoj arhitekturi
- odnos sela i polja/mora
- društvene promjene i prostor
- suvremeni život i tradicijska arhitektura

POPIS SUDIONIKA

Manuela **Antičević**, bacc. duh., Lokalna akcijska grupa ŠKOJI, Hvar – Vis, Hrvatska
info@lag-skoji.hr, lag.skoji.vis@gmail.com

Igor **Belamarić**, dipl. ing. kraj. arh., Split, Hrvatska
igor.belamaric@gmail.com

Marina **Blagaić Bergman**, mag. etn., Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, Hrvatska
marina@ief.hr

Dr. sc. Sandro **Bogdanović**, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za poljoprivrednu botaniku, Hrvatska
sbogdanovic@agr.hr

Dr. sc. Davisi **Boontharm**, Centre for Global Discovery, Faculty of Foreign Studies, Sophia University, Japan
davisi@sophia.ac.jp

Hrvoje **Bota,** dipl. ing. arh., Održivo d.o.o., Split, Hrvatska
hrvoje.bota@odrzivo.hr, hrvoje_bota@yahoo.com

dr. sc. Joško **Božanić**, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Hrvatska
josko.bozanic@gmail.com

Mr. sc. Sanja **Buble**, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Splitu, Hrvatska
sanja.buble@min-kulture.hr, sanja.buble@gmail.com

Mr. sc. Boris **Čargo**, Arheološki muzej u Splitu, Hrvatska
bcar@armus.hr

Zoran **Demaria**, bacc. ing. agr., Poljoprivredna zadruga, Komiža, otok Vis, Hrvatska
zdyoki@yahoo.com

Dr. sc. Biserka **Dumbović-Bilušić**, dipl. ing. arh., Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Hrvatska
bbilusic@gmail.com

Dr. sc. Anamarija **Durbešić**, Hrvatske šume d.o.o., Hrvatska
Anamarija.Durbešić@.hrsume.hr

Dr. sc. Ivana **Ferić**, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska
Ivana.Feric@pilar.hr

Dr. sc. Laurence **Feveile**, Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine, Francuska
lfeveile@yahoo.fr

Dr. sc. Borna **Fuerst-Bjeliš**, Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, Hrvatska
bornafb@geog.pmf.hr

3. Anatomija otoka / 3rd Anatomy of Islands

Dr. sc. Simone **Garagnani**, University of Bologna, Italija
simone.garagnani@unibo.it

Veni **Marinković**, mag. geogr., Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska
marinkovic.veni@yahoo.com

Marica **Marinović Golubić**, MA, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska
marica@pilar.hr

Antonia **Miletić**, dipl. ing. kraj. arh., Split, Hrvatska
antonia.miletic@yahoo.com

Antonio **Morić Španić**, mag. geogr., Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, Hrvatska
amoricspanic@gmail.com

Dr. sc. Maria de Nazaré **Oliveira Roca**, e-GEO Research Centre for Geography and Regional Planning, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Universidade Nova de Lisboa, Portugal
mn.roca@fcsh.unl.pt

Aleksander **Ostan,** dipl. ing. arh., Atelje Ostan Pavlin, Ljubljana, Slovenija
atelje@ostanpavlin.si, aleksander-s.ostan@guest.arnes.si

Nicolas **Petrovitch Njegosh**, architecte D.P.L.G., Paris, Francuska
npn@npna.fr

Dr. sc. Saša **Poljanec-Borić**, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska
sasa.boric@pilar.hr

Dr. sc. Darko **Radović**, Keio University, Tokyo, Japan
radovic@sd.keio.ac.jp

Dr. sc. Zoran **Roca**, Interdisciplinarni istraživački centar za obrazovanje i razvoj, Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lisabon, Portugal
zoran.roca@gmail.com

Dr. sc. Nenad **Starc**, Ekonomski institut Zagreb, Hrvatska
nstarc@eizg.hr

Davor **Stipan**, prof., I. gimnazija Split, Hrvatska
davorstipan@gmail.com

Filip Š**rajer**, dipl. ing. arh., Udruga Dragodid, Zagreb, Hrvatska
filip@srajer.hr

Dr. sc. Željka **Tonković**, Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru, Hrvatska
zeljka.tonkovic@unizd.hr

Dr. sc. Ivo **Turk,** Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska
Ivo.Turk@pilar.hr

Dr. sc. Jelena **Zlatar**, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, Hrvatska
zlatar.jel@gmail.com

PROGRAM SIMPOZIJA

BUDUĆNOST SELA I AUTOHTONIH POLJOPRIVREDNIH KULTURA NA OTOCIMA

SRIJEDA | 17 | 9 | 2014 | - Hrvatski dom, grad Vis

9:00 – 10:30 **Pozdravni govor organizatora i suorganizatora**

Darko **Radović**, Sveučilište Keio, Tokyo, Japan
Manifest za održivi otok – diskusija o mogućnosti održivih otoka

Veni **Marinković**, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska
Mogućnosti revitalizacije i razvoja dalmatinskog otočja

10:30 – 11:00 **PAUZA ZA KAVU**

11:00 – 12:30 Zoran **Roca**, Interdisciplinarni istraživački centar za obrazovanje i razvoj, Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lisabon, Portugal
Prostorni identitet i razvoj: topofilija i terrafilija - Konceptualno-metodološki okvir za participativno planiranje

Manuela **Antičević**, Lokalna akcijska grupa ŠKOJI, Hvar – Vis, Hrvatska
Uloga LAG-a ŠKOJI u revitalizaciji seoskih otočnih zajednica

Željka **Tonković**, Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru
Jelena **Zlatar**, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, Hrvatska
Model održivog razvoja otočnih zajednica – primjer Postira na otoku Braču

12:30 – 14:30 **PAUZA ZA RUČAK**

14:30 – 16:30 Hrvoje **Bota,** Održivo d.o.o., Split, Hrvatska
Razvoj modela održivog/permakulturnog razvoja sela i poljoprivrede na otocima i priobalju Dalmacije

Nicolas **Petrovitch Njegosh**, Paris, Francuska
Malo je lijepo

Antonio **Morić Špunić**, Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu; Anamarija **Durbešić**, Hrvatske šume d.o.o.; Borna **Fuerst-Bjeliš**, Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, Hrvatska

GIS modeliranje lokaliteta revitalizacije autohtonih otočnih kultura - otok Hvar

Zoran **Demaria**, Poljoprivredna zadruga, Komiža, otok Vis, Hrvatska
Značaj i mogućnosti uzgoja i prerade rogača u razvoju poljoprivrede otoka Visa

17:00 – 20:00 Gradska vijećnica, grad Vis

RADIONICA
IDENTITET I RAZVOJ VISA: OD TOPOFILIJE KA TERRAFILIJI - Prilog participativnom planiranju lokalnog razvoja
Voditelj: Zoran **Roca**

ČETVRTAK | 18 | 9 | 2014 | - Hrvatski dom, grad Vis

9:00 – 10:30 Joško **Božanić**, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Hrvatska
Jezična nematerijalna baština kao medij kolektivne memorije otoka Visa

Nenad **Starc**, Ekonomski institut Zagreb, Hrvatska
Otočna škola na brodu

Aleksander **Ostan,** Atelje Ostan Pavlin, Ljubljana, Slovenija
S druge strane metropole: održiva prostorna decentralizacija (meditacije i komentari na temu "boka", oka i otoka)

10:30 – 11:00 **PAUZA ZA KAVU**

11:00 – 13:00 Maria de Nazaré **Oliveira Roca**, e-GEO Research Centre for Geography and Regional Planning, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Universidade Nova de Lisboa, Portugal
Novi stanovnici i lokalni razvoj u slabo naseljenim ruralnim područjima: empirijski podaci iz Portugala

Marica **Marinović Golubić**, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska
Doseliti na otok. Propitivanje migrantskih iskustava na otoku Korčuli

Marina **Blagaić Bergman**, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, Hrvatska
Razvoj otočne poljoprivrede – kulturnoantropološki prilog

Sandro **Bogdanović**, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za poljoprivrednu botaniku, Hrvatska
Biljna raznolikost viškog arhipelaga

13:00 – 14:30 **PAUZA ZA RUČAK**

14:30 - 17:30 **OBILAZAK SELA**

18:00 - 19:30 **OKRUGLI STOL** – Gradska vijećnica, grad Vis
Dobre prakse više poljoprivrede
Moderator: Vinko **Mratinić**

SAJAM OTOČNIH PROIZVODA

PETAK | 19 | 9 | 2014 | - Hrvatski dom, grad Vis

9:00 – 10:30 Boris **Čargo**, Arheološki muzej u Splitu, Hrvatska
Tragovi antičkih ruralnih gospodarskih objekata viških polja: neistražena baština

Sanja **Buble**, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Splitu, Hrvatska
Podhumlje – povijesne transformacije i što dalje …

Davor **Stipan**, I. gimnazija Split, Hrvatska
Valorizacija arhitektonske baštine kao čimbenik održivog razvoja otoka – primjer Komiže

10:30 – 11:00 **PAUZA ZA KAVU**

11:00 – 13:00 Biserka **Dumbović-Bilušić**, Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Hrvatska
Baština krajolika – autentična resursna osnova razvoja otoka Visa

Filip **Šrajer**, Udruga Dragodid, Zagreb, Hrvatska
Okoliš nastao građenjem: suhozidna baština istočne obale Jadrana

Antonia **Miletić**; Igor **Belamarić**, Split, Hrvatska
Valorizacija zelenih površina na području grada Visa

Simone **Garagnani**, University of Bologna, Italija
Digitalna baština: istraživanje nasljeđa udaljenih lokaliteta

13:00 – 13:30 **PAUZA ZA KAVU**

13:30 – 15:00 Laurence **Feveile**, Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine, Francuska
O ravnoteži krajolika u Boki kotorskoj (Crna Gora)

Davisi **Boontharm**, Centre for Global Discovery, Faculty of Foreign Studies, Sophia University, Japan
Eko-kulturni turizam: studija slučaja otoka Koh Kret, Nonthaburi, Thailand

Saša **Poljanec-Borić**; Ivana **Ferić**; Ivo **Turk**, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska
Turistička kvaliteta i otočna naselja u Hrvatskoj: empirijski uvid u granice razvoja masovnog turizma

17:30 **OBILAZAK ISSE**

19:00 **ZAJEDNIČKA VEČERA**

SUBOTA | 20 | 9 | 2014. - Hrvatski dom, grad Vis

10:00 – 12:00 **ZAVRŠNA RASPRAVA – OKRUGLI STOL**
(Pre)Živjeti na otoku
Moderator: Nenad **Starc**

SIMPOZIJ

SAŽECI (abecednim redom)

Manuela Antičević, bacc. duh.
Lokalna akcijska grupa ŠKOJI, Hvar – Vis, Hrvatska

Uloga LAG-a ŠKOJI u revitalizaciji seoskih otočnih zajednica

Revitalizacija ruralnih područja temeljna je zadaća Lokalnih akcijskih grupa, LAG-ova. LAG je asocijacija koja okuplja predstavnike javnog, privatnog i civilnog sektora određenog područja koji se udružuju kako bi zajednički izradili i proveli vlastitu lokalnu razvojnu strategiju temeljenu na specifičnostima i razvojnim mogućnostima područja na kojemu žive. LAG Škoji obuhvaća područje otoka Hvara i Visa te očekuje proširenje na otok Šoltu. Riječ je o području koje se gotovo cijelo nalazi u mreži NATURA 2000 sa širokom paletom razvojnih mogućnosti zahvaljujući povoljnim općim značajkama područja te bogatoj prirodnoj i kulturno-povijesnoj baštini. Ekonomske i društvene promjene dovele su do zapuštanja poljoprivrednih kultura i iseljavanja stanovništva iz unutrašnjosti otoka, a svega 3,1 % prihoda stanovništva donose poljoprivreda, ribarstvo i marikultura. U programskom razdoblju 2014-2020 pred LAG-om Škoji nalazi se izazov revitalizacije unutrašnjosti otoka i seoskih otočnih zajednica. Pomoću mjera Programa ruralnog razvoja, a posebice LEADER mjere, potrebno je provesti razvojne projekte koji integriraju poljoprivredu, turizam, baštinu i opću kvalitetu života. Prvi korak u ostvarivanju cilja je mobiliziranje stanovnika za sudjelovanje u kreiranju Lokalne razvojne strategije kojom će biti detektirani i naznačeni potencijalni razvojni projekti.

Manuela Antičević rođena je 20. 12. 1974. u Zagrebu. Po završetku KBF-a, 2006. godine dolazi živjeti u Komižu. Kroz profesionalni rad posvećena je razvoju kvalitete života u lokalnoj zajednici. U LAG-u Škoji zaposlena je na radnom mjestu savjetnice-koordinatorice aktivnosti te obavlja dužnost zamjenice predsjednika Skupštine.

Marina Blagaić Bergman, mag. etn.
Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, Hrvatska

Razvoj otočne poljoprivrede – kulturnoantropološki prilog

Na primjerima otoka Brača, Šolte i Visa ovo će izlaganje prikazati motive i kontekst bavljenja poljoprivredom na početku 21. stoljeća. Etnografskim istraživanjem obuhvaćene su različite generacije i statusi poljoprivrednika, pa su tako predstavljeni rekreativni poljoprivrednici, poljoprivrednici povratnici, obiteljska gospodarstva usmjerena isključivo na poljoprivredu te obiteljska gospodarstva usmjerena na turizam. Osobito je ilustrativan dio kazivanja koji se odnosi na sjećanja na poljoprivredu na otocima prije tehnološkoga razvoja te usporedba načina prenošenja znanja o poljoprivredi nekada i danas. Prikupljeni etnografski podaci stavljeni su u povijesni kontekst razvoja poljoprivrede prikazan na osnovu ekonomskih, historiografskih te demografskih istraživanja hrvatskih otoka. Oslanjajući se na tezu da je osnova razvoja otočne ekonomije otočno stanovništvo, izlaganje će pokušati promisliti temu simpozija na osnovu percepcija stanovnika triju srednjodalmatinskih otoka.

Marina Blagaić Bergman znanstvena je novakinja na Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Napisala je doktorski rad o utjecaju ekonomije na život otočana jadranskoga otoka Šolte tijekom 20. i 21. stoljeća. Osim etnoloških i kulturnoantropoloških istraživanja otoka i otočnih studija, zainteresirana je za baštinske studije, migracije i antropologiju prehrane.

Dr. sc. Sandro Bogdanović
Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za poljoprivrednu botaniku, Hrvatska

Biljna raznolikost viškog arhipelaga

Otok Vis s otocima Biševom, Sv. Andrijom, Brusnikom, Kamikom i Palagružom čini višku skupinu pučinskih srednjodalmatinskih otoka. Zbog geografske izolacije, geološke građe i klimatskih prilika na tim su se otocima razvile mnogobrojne rijetke i endemične vrste. Neke od njih rastu samo na pučinskim otocima i nema ih nigdje drugdje u Jadranu. Jedna od takvih je i nedavno opisana nova vrsta luka, *Allium croaticum*, s područja Huma na Visu, kao i novoopisana endemična vrsta teutinog zvončića (*Campanula teutana*) iz Oključine, te mnoge druge kao što su endemične zečine s otoka Jabuke i Palagruže (*Centaurea friderici*, *Centaurea crithmifolia* i *Centaurea jabukensis*). Na Veloj Palagruži raste i endemična vrsta palagruška presličica, *Muscari speciosum* te endemično visijanijevo ptičje mlijeko, *Ornithogalum visianicum*, koje već duži niz godina nije potvrđen s tog jedinog lokaliteta u Hrvatskoj. Zanimljivost Viškog arhipelaga svakako jesu i obale

vulkanskih otoka, Brusnik i Jabuke koje u ljetnim mjesecima krase cvjetajuće endemične vrste mrižica, *Limonium vestitum* i *Limonium vestitum* subsp. *brusnicense*. Na otoku Jabuci i malom otočiću Kamiku kod otoka Sveca raste endemična vrsta trave, *Puccinellia teyberi* te su joj to jedina dva poznata lokaliteta u hrvatskoj flori. Otok Vis s površinom od oko 90 km^2 ima zabilježeno preko 900 biljnih vrsta od kojih je 13 endemično. Takvo relativno veliko bogatstvo biljnih vrsta može se zahvaliti velikom broju različitih staništa na otoku. Na pješčanoj obali uvale Vela Smokova rastu ugrožene biljne vrste, *Pancratium maritimum*, *Calystegia soldanella* i *Medicago marina*. Ovo nalazište predstavlja jednu od rijetkih populacija primorskog bilja, *Pancratium maritimum*, koja ima tako brojne jedinke i gustu populaciju. Osim takvih pješčanih staništa, na otoku Visu ima i dosta suhih kamenjarskih travnjaka koji predstavljaju idealno stanište za mnoge vrste mediteranskih orhideja. Upravo na Visu raste oko tridesetak vrsta orhideja od kojih je vrsti *Ophrys lacaitae* otok Vis jedino nalazište u Hrvatskoj. Ovakva bioraznolikost može se zahvaliti brizi lokalnog stanovništva i trenutnom malom antropogenom utjecaju te bi se u budućnosti trebalo svakako više posvetiti zaštiti pojedinih lokaliteta.

Sandro Bogdanović rođen je 1978. godine u Splitu. Opću gimnaziju završio je 1996. godine na otoku Visu. Studij biologije, smjer ekologija na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu upisuje 1997. godine. Diplomirao je 2002. godine u Botaničkom zavodu PMF-a u Zagrebu. Poslijediplomski doktorski studij upisuje 2003. godine, a 2004. godine izabran je za znanstvenog novaka – asistenta. Doktorirao je 2009. godine u Botaničkom zavodu PMF-a. Od 2011. godine je zaposlen kao docent na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u Zavodu za poljoprivrednu botaniku. Sudjeluje u provedbi nekoliko domaćih i međunarodnih projekata. Uži znanstveni interes i područje istraživanja su mu biljna taksonomija i sistematika, flora Hrvatske i Sredozemlja te je opisao nekoliko novih vrsta za znanost. Usavršavao se u više navrata u Botaničkom institutu na Siciliji. Do danas je objavio više od 60 znanstvenih, stručnih i popularnih članaka te je koautor tri knjige. Sudjelovao je na četrdeset međunarodnih i domaćih kongresa. Član je više domaćih i stranih stručno-znanstvenih udruga i organizacija. Jedan je od glavnih urednika online časopisa Glasnik Hrvatskog botaničkog društva. Govori talijanski i engleski jezik.

3. Anatomija otoka / 3rd Anatomy of Islands

Dr. sc. Davisi Boontharm
Centre for Global Discovery, Faculty of Foreign Studies, Sophia University, Japan

Eko-kulturni turizam: studija slučaja otoka Koh Kret, Nonthaburi, Thailand

U izlaganju ću predstaviti eko-kulturni turizam u selima na otoku Koh Kret, malom i jedinstvenom otoku na rijeci Chaophraya sjeverno od Bangkoka, udaljenom oko 18 km od centra grada. Neka iskustva s otoka Koh Kret mogu pružiti uvide za budući razvoj otoka Visa. Koh Kret poznat je po selima Mona, etničke skupine čija je kultura sačuvana među grupama otočana već više od dva stoljeća. U sklopu kampanje "Amazing Thailand", koju je 1997. predstavila turistička zajednica Tajlanda, Koh Kret promoviran je kao destinacija "eko-kulturnog turizma" koja privlači uglavnom lokalne turiste. Oni vikendom iz užurbanog života Bangkoka bježe u opuštenu "seosku" atmosferu. Moni se ponose svojim dekorativnim lončarstvom, kulinarstvom i raznovrsnim budističkim ritualima koji se razlikuju od tajlandskih. Otok nudi pasivnu akvakulturu, pučku arhitekturu uz rijeku i u voćnjacima, jednostavan stil života koji nestaje na rubovima grada. Od 2000. godine popularnost otoka Koh Kret dramatično se povećala i postao je destinacija masovnog turizma, osobito vikendima. To je donijelo pozitivne i negativne učinke na život otočnog stanovništva. Predstavit ću ulogu lokalnih zajednica u razvoju i upravljanju eko-kulturnim turizmom na otoku Koh Kret. Ovaj je otok smatran jednim od najuspješnijih primjera organizacije odozdo (*bottom-up*) te vrste. Lokalne zajednice uspijevaju se oduprijeti masovnom turizmu, a istodobno sačuvati svoj identitet u eri globalizacije, i to zahvaljujući osobitim geografskim značajkama mjesta tj. činjenici bivanja "malim otokom".

Davisi Boontharm je živjela i radila u Parizu, Bangkoku, Tokiju i Singapuru. Njezinu akademsku karijeru obilježavaju multidisciplinarnost i međukulturno iskustvo. Osobito je zanimaju mjesta na kojima se susreću arhitektura i urbanizam. Područja njezina istraživačkog interesa uključuju kulturno održivu arhitekturu i urbanizam, komercijalni prostor i njegovu kreativnu prenamjenu u azijskim gradovima (Tokio, Bangkok Singapur). Objavljivala je na francuskom, tajskom i engleskom: Forme du Commerce et évolution urbaine (2005., IPRAUS & édition Recherche), City-Home (2006., Amarin Printing), Cross-Cultural Urban Design (2007., Routledge, suautori Bull, Parin, Radovic, Tapie), Harajuku: Urban Stage-Set Q&A (2008., Ichii Shobou i University of Tokyo), Future Asian Space (2012., suautori Hee i Viray, NUS Press) i Small Tokyo (2012., suurednik Radovic, IKI i Flick Studio).

Hrvoje Bota, dipl. ing. arh.
Održivo d.o.o., Split, Hrvatska

Razvoj modela održivog/permakulturnog razvoja sela i poljoprivrede na otocima i priobalju Dalmacije

Tema izlaganja je kritički osvrt na model održivog/permakulturnog razvoja sela i poljoprivrede na otocima i priobalju. Predavanje će prikazati sažetak teoretskog modela s praktičnim primjerom aktualne problematike razvoja seoskog i agrikulturnog okoliša na otocima i priobalju Dalmacije. Bit će prikazana temeljna problematika razvoja s prostorno planersko-urbanističkog aspekta, prirodni i društveni uvjeti, povijesni razvoj, ekonomski i društveni uvjeti, osnovna načela arhitektonskog/permakulturnog dizajna, zadatosti pravnog i zakonskog okvira, s posebnim osvrtom na zaštitu okoliša (voda, zemlja, zrak, biljni i životinjski svijet, čovjek). Bit će analiziran prijedlog praktičnog modela dizajna za održivi/permakulturni razvoj sela i poljoprivrede uvažavajući prirodne, društvene, energetske i apstraktne komponente s temeljnim principima dizajna: relativna lokacija, elementi imaju više funkcija, svaku važnu funkciju podržava više elemenata, učinkovito planiranje održive energije, recikliranje resursa i energije, polikulturni razvoj. Model održivog razvoja planira uspostavljanje permanentno-agrokulturnog i ekološki superiornog kultiviranog okoliša za život lokalnog stanovništva, uzgoj biljaka i životinja, razvoj ugostiteljstva i turizma, zaštitu okoliša te odmor i rekreaciju. Permakulturni/održivi dizajn oponaša prirodno kruženje i harmoničnu ravnotežu svih čimbenika i elemenata u okolišu i krajoliku.

Predmet dizajna:
- globalni dizajn mjesta (resursi, topografija, mikroklima, tlo, voda, infrastruktura, zaštita od katastrofa),
- zgrade i građevine (dizajn, lokacija, materijali, energija...)
- sustavi za biljni uzgoj: vrtovi, voćnjaci, polja i šume,
- sustavi za uzgoj životinja,
- strategija razvoja seoske, gradske zajednice ili sustava obiteljskih gospodarstava.

U sklopu predavanja bit će prikazan aktualni primjer održivoga permakulturnog projekta ekološkog poljoprivrednog gospodarstva „Torine“ u Kašelima. Veličina gospodarstva iznosi cca 110 ha te je locirano na južnim padinama brda Kozjak. Idejni arhitektonsko-urbanistički i permakulturni projekt je trenutačno u izradi.

Rođen 19.11.1979. u Splitu, Republika Hrvatska. Diplomirao na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu 2005. godine, diplomirani inženjer arhitekture. Od 2005. do 2014. godine radi u birou za prostorno planiranje, urbanizam i zaštitu okoliša „Urbos“ d.o.o. Split. Od 2014. zaposlen u vlastitoj tvrtci „Održivo d.o.o.“ za održive projekte u arhitekturi, urbanizmu i hortikulturi. Radi kao projektant, član stručnog tima, koordinator i odgovorni voditelj na prostornim planovima, generalnim urbanističkim planovima, urbanističkim planovima uređenja i urbanističko-arhitektonskim projektima. Autor brojnih idejnih i glavnih arhitektonskih projekata obiteljskih kuća i stambenih prostora, interijera građevina više snimaka nezakonito izvedenih zgrada. Projekti i izvedba više permakulturnih vrtova u okolici Splita. S kolegom D. Peračićem autor natječajnog idejnog arhitektonsko-urbanističkog rješenja-Gradski projekt 2. Gradska luka-Istočna obala u Splitu. Izrađivač arhitektonsko-urbanističkih projekata, studija i podloga. Surađuje kao vanjski suradnik i podupiratelj s udrugom „Zdravi grad“ iz Splita.

Dr. sc. Joško Božanić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Hrvatska

Jezična nematerijalna baština kao medij kolektivne memorije otoka Visa

Nematerijalna kulturna baština, prema UNESCO-voj definiciji (“Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage, 2003.) na prvo mjesto stavlja jezik: “usmene tradicije i izrazi, uključujući jezik kao pokretač nematerijalne kulturne baštine”. Proces globalizacije najviše je ugrozio jezični diverzitet svijeta. Hrvatska pored standardnoga hrvatskog jezika ima još dva nestandardna jezika: čakavski i kajkavski. Tih jezika nema na UNESCO-voj listi „Red Book of Endangered languages, Europe” koja obuhvaća 94 europska jezika. Tom jeziku pripada i cakavski/cokavski idiom otoka Visa. Autor ovog rada u posljednjih 40 godina sustavno je istraživao kolektivnu memoriju otoka Visa bilježeći usmenu predaju: priče, poslovice, paremiologizme, sjećanja na prošle događaje, halijeutičko iskustvo otoka vezano za brodogradnju, navigaciju, ribolov, vremensku prognozu, leksik i interpretirao stil usmene književnosti otoka Visa. Temeljito je istražena halijeutička nematerijalna baština bilježenjem i interpretacijom usmenog kazivanja otočana. Ovaj rad otvara ključno teoretsko pitanje koje do danas nije riješeno u hrvatskoj dijalektologiji o jezičnom identitetu cakavskih/cokavskih govora kojima pripadaju i govori otoka Visa. Budući da je ovaj idiom najugroženiji u Hrvatskoj, autor konstatira ujedno i ugroženost cjelokupne nematerijalne baštine koju ovaj idiom čuva u kolektivnoj memoriji njegovih govornika.

Rodio se 1948. u Komiži. Završio je studij jugoslavenskih jezika i književnosti te komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je magistrirao na djelu Ranka Marinkovića 1979. i doktorirao tezom o stilu usmene priče Komiže. Predavao je hrvatski jezik u srednjoj školi u Visu, a potom 1992. prelazi na Sveučilište u Splitu gdje radi kao profesor stilistike, leksikologije i onomastike i maritimne kulturne baštine. Godine 2006. osnovao je pri Filozofskom fakultetu Centar za interdisciplinarne studije STUDIA MEDITERRANEA. Joško Božanić poznat je ne samo kao znanstvenik već i kao čakavski pjesnik koji je za svoju poeziju nagrađivan nizom pjesničkih nagrada. Utemeljitelj je i dugogodišnji voditelj kulturne ustanove za istraživanje maritimne baštine ARS HALIEUTICA iz Komiže, koja je organizirala istraživanje, rekonstrukciju i svjetsku promociju povijesne komiške ribarske barke gajete falkuše.

Mr. sc. Sanja Buble
Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Splitu, Hrvatska

Podhumlje – povijesne transformacije i što dalje…

Plodna ravnica pod Humom, Podhumlje, pod nazivom *Podechomo* spominje se u dokumentu iz 1320. godine. Prirodni resursi uvjetovali su način korištenja zemljišta u poljoprivredne svrhe koji je kontinuirao sve do druge polovice 20. stoljeća. Takav način korištenja zemljišta utjecao je na položaj i oblikovanje naselja te na preoblikovanje zatečenih prirodnih vrijednosti. Povijesne transformacije prostora moguće je pratiti od 1834. godine kada je Podhumlje zabilježeno na planovima prvog katastarskog premjera Komiže. Struktura naselja i graditeljski fond Podhumlja zaokruženi su na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće kada je u selu živjelo preko 350 stanovnika. Napuštanje tradicijskog načina života i privređivanja trajno je promijenilo seoski prostor. U drugoj polovici 20. stoljeća većina stanovništva preselila se u Komižu ili na kopno. Potpunim napuštanjem pojedinih stambeno-gospodarskih sklopova njihova je fizička struktura, iako sačuvana u prostornoj organizaciji i uglavnom nenarušena novom izgradnjom, izložena propadanju. Tamo gdje su se zadržali stanovnici, kuće za stanovanje su prilagođene suvremenim životnim potrebama, a većina gospodarskih kuća, krušne peći i staje su napuštene i ruševne. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine u selu je živjelo samo 42 stanovnika - danas još manje. Stanovnici Podhumlja, *pojori*, vezani su za svoj kraj te selo oživi tijekom berbe ili povremeno ljeti. Podhumlje je u sklopu programa „Etno – eko“ Splitsko-dalmatinske županije prepoznato kao naselje čijom bi se revitalizacijom bogata tradicijska i ambijentalna vrijednost unutrašnjosti otoka Visa uključila u turističku ponudu. Turizam kao novi način privređivanja u potpunosti će promijeniti karakter sela što će neminovno dovesti i do drugačije funkcionalne organizacije tradicionalne kuće i gospodarstva kao i do uvođenja novih namjena koje do sada u seoskim gospodarstvima nisu postojale. Izazov našeg vremena je kako vratiti život u napušteni ruralni prostor i kako u novim oblicima privređivanja zadržati izvorni/ruralni karakter prostora i krajolika te kako intervenirati novom izgradnjom. Kao konzervator smatram da se uspješan odnos starog i novog mora temeljiti na poštivanju lokaliteta proizašlom iz analize postojećeg ambijenta i definiranja njegovih osnovnih obilježja. Poznavanje povijesnih transformacija Podhumlja, bitnih obilježja ambijenta – krajolika - arhitekture polazište je novom promišljanju prostora.

Diplomirala 1978. godine na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Magistrirala 1997. godine obranivši temu “Mjerni sustav Dioklecijanove palače”. Graditeljskim nasljeđem bavi se od 1991. do 2002. god. kao znanstveni asistent u Mediteranskom centru za graditeljsko nasljeđe u Splitu, a od 2003. god. kao viši stručni savjetnik konzervator u Konzervatorskom odjelu u Splitu. Uže područje interesa: zaštita i očuvanje ruralnih cjelina i krajolika s naglaskom na suhozidnu arhitekturu te mjere zaštite i prostorno planiranje u zaštićenim cjelinama. Kao konzervator angažirana na zaštiti, istraživanju i obnovi graditeljske baštine otoka Visa. Istraživač - suradnik na projektu Eko muzej Komiža. Sudionica međunarodnih skupova i radionica, koautorica niza konzervatorskih elaborata te autorica stručnih i znanstvenih radova s temom istraživanja i očuvanja graditeljske baštine.

Mr. sc. Boris Čargo
Arheološki muzej u Splitu, Hrvatska

Tragovi antičkih ruralnih gospodarskih objekata viških polja: neistražena baština

Autor u referatu donosi popis poznatih ruralnih gospodarskih objekata (*vilae rusticae*) viške unutrašnjosti. U prvome dijelu izlaže podatke o veličini i kvaliteti viških polja i njihovom položaju. Objekte dijeli na one maritimnog karaktera i one čisto poljoprivrednog. Ističe njihovu brojnost i iznimnu očuvanost kod nekih objekata, te povezuje poznate povijesne ličnosti s nekim antičkim gospodarskim objektima. Ističe mogućnost da su neka srednjovjekovna sela i kasniji novovjekovni gospodarski objekti nastali upravo na mjestima antičkih gospodarskih objekata.

Rođen je u Splitu 6. kolovoza 1967. g. gdje je završio osnovnu i srednju školu. Arheologiju i povijest diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zadru. Magistrirao je 2009. g. na zagrebačkom sveučilištu s temom „Martvilo, jugozapadna isejska nekropola“. Tijekom izbijanja Domovinskog rata uključio se u Zbor narodne garde, kasnije HV. Zaposlen je u Arheološkom muzeju u Splitu i kustos je područne Arheološke zbirke “Issa” u Visu. Voditelj je sustavnih arheoloških istraživanja na prostoru antičke Ise; rimskih termi, kasnoantičke nekropole i stambene arhitekture iz helenističkog i rimskog razdoblja. Otkrio je veliki broj novih arheoloških lokaliteta na otoku Visu i time upotpunio njegovu arheološku kartu. Jedan je od najboljih poznavatelja arheološke topografije otoka Visa. Pored arheološke problematike otoka Visa proučava i njegovu srednjovjekovnu i novovjekovnu prošlost, te povijest dalmatinske zagore. Bio je sudionikom arheoloških istraživanja u Saloni, zatim u Naroni, na Palagruži, Dalmatinskoj zagori i čitavom nizu drugih lokaliteta. Postavio je dvije samostalne izložbe: Viški boj 1866., (Vis – 2006., Makarska i Imotskom - 2008., Maribor - 2012.), Grčko – helenistička keramika u Arheološkom muzeju u Splitu, (Split, Imotski, Šibenik – 2007., Mali Lošinj 2008). Uz ovu posljednju izložbu, napisao je opsežan katalog izložene grčke keramike. Suautor je izložbi, Ususret zavičajnom muzeju otoka Visa, (u Visu 1999.), i Amfore iz Uvale Vela Svitnja na Visu, (u Visu 2002.). Sudionik je međunarodne izložbe, El teatro romano. La puesta en escena u Zaragozi 2003. Iste godine izložba je sudjelovala u Cordobi i Meridi u Španjolskoj. Organizirao je gostovanje izložbe o El Shattu u Visu. Sudionik je više znanstvenih simpozija, a stručne i znanstvene radove objavljuje u domaćim i stranim arheološkim časopisima najviše znanstvene kategorije. Član *je Središnjeg odbora Hrvatskog arheološkog društva.*

Za svoj rad na zaštiti kulturne baštine i razvoju arheologije na otoku Visu, Grad Vis dodijelio mu je Godišnju nagradu Grada Visa 2005. godine.

Zoran Demaria, bacc. ing. agr.
Poljoprivredna zadruga, Komiža, otok Vis, Hrvatska

Značaj i mogućnosti uzgoja i prerade rogača u razvoju poljoprivrede otoka Visa

Rogač je biljka koja se u svijetu, a posebice kod nas, nepošteno zapušta i zaboravlja. Taj isti rogač je još od doba Antike hranio žitelje otoka Visa i mnoge koji su prolazili kroz Vis „trbuhom za kruhom". Cilj ovog rada je javnost upoznati ne samo s morfologijom i fenologijom rogača, već i naglasiti njegovu nutritivnu i komercijalnu važnost kroz povijest, sadašnje stanje i eventualni značaj rogača u budućnosti otoka. Također, navest ću i najvažnije bolesti te štetnike rogača i kako se boriti s njima. Bit će riječi i o mogućnostima intenzivnog i ekstenzivnog uzgoja, te o ekološkom i konvencionalnom uzgoju i preradi rogača.

Rođen sam u Splitu 22. 1. 1985. Djetinjstvo i osnovnu školu proveo sam u Komiži. Srednju Hotelijersko turističku školu završio sam u Visu. Sveučilišni preddiplomski studij Mediteranska poljoprivreda pohađao sam i završio u Splitu 2011. godine. Praksu srednje škole obavljao sam na recepciji hotela Biševo u Komiži, a praksu studija (kolegij Vinogradarstvo) u podrumu i vinogradu Instituta za jadranske kulture i melioraciju krša u Splitu. Od 2003. do 2013. godine uglavnom sam radio sezonski, i to na recepciji Turističke zajednice, na recepciji Nautičkog centra, u ribolovu te u lučkoj kapetaniji. Godine 2013. zaposlio sam se u 'Komiža - poljoprivrednoj zadruzi' gdje sam stekao mnogo iskustva vezanih za poljoprivredu na otoku.

Dr. sc. Biserka Dumbović-Bilušić, dipl. ing. arh.
Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Hrvatska

Baština krajolika – autentična resursna osnova razvoja otoka Visa

Otok Vis posjeduje bogatu i raznoliku stratigrafiju očuvanih uzoraka i tipova krajolika, od neolita, antike, srednjeg vijeka, renesanse, baroka, 19. stoljeća sve do razdoblja moderne. Baština krajolika je još uvijek nedovoljno prepoznata i valorizirana, posebice kao potencijal lokalnog razvoja. Projekti lokalnoga razvoja koji se temelje na resursima kulturne i prirodne baštine sadržane u krajoliku imaju za cilj oblikovanje dugoročnih razvojnih projekata. Primarni cilj jest očuvanje vrijednosti i raznolikosti baštine krajolika koja doprinosi atraktivnosti i konkurentnosti otoka. To je izravno

povezano s predlaganjem mogućih razvojnih projekata koji koriste i prilagođavaju resurse kulturne i prirodne baštine za suvremeno korištenje na održiv način i u skladu s identitetom mjesta. Baštinu krajolika stoga treba promatrati u svjetlu potencijala koji će pridonijeti gospodarskom rastu, stvarajući bolju kvalitetu života stanovnicima. Može je se sagledati kao pokretačku snagu za razvoj, kao gospodarski potencijal koji se povezuje s drugim sektorima i aktivnostima, kao što je poljoprivreda, turizam, malo poduzetništvo i sl., u integrirani i zajednički razvojni proces. U procesu prenamjene ili novoga načina korištenja, bilo zemljišta ili zgrada- vrijednosti baštine ne bi smjele biti uništene ili izgubljene. Za to je potrebno definirati dugoročne smjernice i strategije za razvoj i unapređenje teritorija, kao i mjere kojima je to moguće postići. Jedna od mjera jest definirati kriterije za prepoznavanje i ocjenu obilježja i vrijednosti krajolika te ih integrirati unutar razvojnih projekata. Početni dio – dijagnoza stanja uključuje prepoznavanje i ocjenu svih sastavnica i obilježja krajolika, njegovu materijalnu, graditeljsku i prirodnu baštinu, kao i sve aspekte nematerijalne baštine: lokalne tradicije, folklor, jezik, obrte, itd. Primjerenim korištenjem i transformacijom resursa baštine za novu namjenu moguće je stvoriti novu visoku kvalitetu specifičnog kulturnog okoliša. Pri tome je baština (graditeljska, arheološka, prirodna, lokalne tradicije i krajolik) jedan od rijetkih dostupnih autentičnih resursa.

Dr. sc. Biserka Dumbović Bilušić, dipl.ing.arh., ovlaštena urbanistica, diplomirala je na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Znanstveni stupanj magistrice znanosti stekla je obranom rada „Strukturne i morfološke osobine te zaštita slike prostora povijesne jezgre Samobora", a doktorice tehničkih znanosti disertacijom „Krajolik kao kulturno naslijeđe, metode prepoznavanja, vrjednovanja i zaštite kulturnih krajolika Hrvatske". Stručno se usavršavala u Bundesdenkmalamt-u u Beču. Zaposlena je kao arhitektica-konzervatorica u Ministarstvu kulture, Konzervatorskom odjelu u Zagrebu. U svojstvu voditeljice/autorice sudjelovala je u izradi više od dvije stotine konzervatorskih studija za prostorne i urbanističke planove, studija i projekata obnove povijesnih građevina i sklopova, studija karakterizacije krajolika, studija utjecaja na baštinu i strateških procjena utjecaja na baštinu. Objavila je pedesetak znanstvenih i stručnih radova, koatorica je knjige i urednica nekoliko zbornika radova. Osim profesionalnog, aktivno sudjeluje u radu strukovnih udruženja i nevladinih udruga.

Dr. sc. Laurence Feveile
Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine, Francuska

O ravnoteži krajolika u Boki kotorskoj (Crna Gora)
Na poluotoku Vrmac u Boki kotorskoj privlačnost obalnog pojasa dovodi do napuštanja sela u zaleđu. Teži se ne samo revitalizaciji sela s ciljem samoodrživosti na temelju lokalnih resursa i pučkog graditeljstva, već i izbjegavanju stvaranja jaza između dvaju svijetova: kolonije multimilijunaša s privatnim avionima i jahtama na obali te osiromašenoga stanovništva u unutrašnjosti. Krajnji je cilj pronalaženje dodirnih točaka te definiranje komercijalnih, ljudskih i prostornih veza između tih zajednica koje bi olakšale njihov miran suživot. Potraga za ravnotežom krajolika preduvjet je za postizanje jednakosti.

Dr. sc. Laurence Feveile, dipl. ing. arh., urbanist stekla je doktorat na području urbanističkog planiranja: "Habilitation à diriger des recherches" („Akreditacija za voditelja istraživanja"). Istraživačica je za MOSAIQUES - LAVUE - UMR CNRS 7218. Predavačica je na Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris Val de Seine. Predaje arhitekturu, urbanizam, krajobraznu arhitekturu, povijest vrtova. Partnerica Patricka Bergera od 1981. do 1991., radila u Parku André Citroën u Parizu, na Bretonskoj školi arhitekture u Rennesu, graditeljskim i renovacijskim projektima, groblju Père Lachaise, u dizajniranju namještaja. Međunarodna je savjetnica u Crnoj Gori (poluotok Vrmac u Boki kotorskoj), na Kosovu (strategija za gradsku obnovu) te u dubrovačkom zaleđu (35 sela uništenih u ratu).

Dr. sc. Simone Garagnani
Sveučilište u Bologni, Italija

Digitalna baština: istraživanje nasljeđa udaljenih lokaliteta
Tradicija i povijest malih zajednica često je očuvana još iz davnih vremena: zbog njihove udaljenosti od globalnih gradova i multikulturalnih metropola, lokalne zajednice uglavnom su nepoznate, čak i kada čuvaju značajne povijesne znamenitosti ili manja arheološka nalazišta, često u ruralnim područjima. Te kulturne enklave od ključne su važnosti u očuvanju nasljeđa i predstavljaju značajne posebnosti koje valja zaštititi, sačuvati i promovirati. U ovom izlaganju predstavit ću nekoliko projekata i studija slučaja virtualnog modeliranja i izmjere nekih od značajnih talijanskih i mediteranskih arheoloških i spomeničkih znamenitosti, uz kritički osvrt na upotrebu tih podataka i alata u stjecanju znanja za daljnje multidisciplinarne aktivnosti. Računalni modeli mogu se jednostavno dijeliti i vizualizirati na različitim uređajima, pa nova generacija interaktivnih instalacija u brojnim svjetskim muzejima postaje sve popularnija, a često su popraćene i internetskim izdanjima koja korisnicima omogućuju virtualne posjete. Lokalitete

je sada moguće istraživati izdaleka, moguće ih je izmjeriti i analizirati na računalu, a digitalni prikazi korisni su i u stvarnim okruženjima, jer olakšavaju prostorno planiranje i restauratorske projekte. Štoviše, znanstvenici, istraživači, stručnjaci, povjesničari i javni službenici, između ostalih, mogu iskoristiti prednosti danas dostupnih naprednih tehnologija koje omogućuju stvaranje 3D modela kao strateškog alata za dokumentiranje kulturne baštine i poticanje terenskog ili digitalnog turizma.

Dr. sc. Simone Garagnani, dipl. ing. arh., doktorirao je na području graditeljstva i prostornog uređenja. Radi kao istraživač na Sveučilištu u Bologni, gdje predaje CAD skiciranje, crtanje i digitalno modeliranje. Stručni je koordinator istraživačkog tima u programu „KAINUA. Rekonstrukcija, percepcija, diseminacija izgubljene stvarnosti. Transmedijske tehnologije za etruščanski grad Marzabotto", s ciljem digitalne rekonstrukcije arheoloških lokaliteta. Kao gostujući znanstvenik 2012. boravio je na Fakultetu elektrotehnike i računalstva Kalifornijskog sveučilišta u Berkeleyju. Stručnjak je u područjima vizualizacije, BIM modeliranja i laserskog skeniranja.

Veni Marinković, mag. geogr.
Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Mogućnosti revitalizacije i razvoja dalmatinskog otočja
Hrvatski otočni prostor svojim razvojnim ekonomskim i demografskim strukturama i trendovima kroz više od pola stoljeća potvrđuje status perifernog područja, dodatno potenciranog fizičkom odvojenošću i prometno-komunikacijskom izoliranošću prema kopnu, pa je marginaliziranost i zaostajanje u razvoju u odnosu na kopnene centre vrlo izražena. Unatoč neospornim potencijalnim otočnim razvojnim mogućnostima, dosadašnji negativni razvoj utjecao je na njihovo funkcionalno neiskorištavanje, iseljavanje i prirodni pad stanovništva. Primjenjivani modeli organizacije, upravljanja i planiranja razvoja do sada nisu rezultirali značajnijim razvojnim zaokretom, pa se javlja nužnost promjene razvojnog koncepta te novih mjera i reorganizacije, a radi zaustavljanja dosadašnjih regresijskih trendova. Također se ističe potreba uvođenja i primjene novog pristupa proučavanju i upravljanju hrvatskim otocima po uzoru na već afirmiranu svjetsku metodologiju u nisologijskom pristupu. U radu će biti razmatrane mogućnosti revitalizacije i razvoja dalmatinskog otočja kroz izabrane skupine prostorno-funkcionalnih, demografskih i gospodarskih kvalitativnih modela, uključujući prijedloge administrativno-teritorijalne i nodalno-funkcionalne (re)organizacije prostora. Također će se razmotriti i demografski procesi i odnosi te pokazatelji samostalne demografske održivosti, kao i koncept razvoja otočnog gospodarstva. Zbog prirodno-geografskih, prometno-komunikacijskih i socijalno-ekonomskih posebnosti, nužna je metodološka primjena i pristup proučavanju i razumijevanju otočnih prostora, u okviru teorijsko-

metodološkog koncepta nisologije, o mogućim modelima revitalizacije dalmatinskog otočja.

Rođena je 1989. godine u Splitu. Osnovnu školu završila je u Komiži te opću gimnaziju u Visu. Visokoškolsko obrazovanje nastavlja na Geografskom odsjeku PMF-a u Zagrebu, gdje 2008. upisuje istraživački preddiplomski studij geografije, nakon kojeg 2010. diplomski studij Prostornog planiranja i regionalnog razvoja. Diplomirala je 2013. na temi „Suvremeno geostrateško modeliranje razvoja dalmatinskog otočja". Istraživački je usmjerena prema problematici regionalnog otočnog razvoja, otočnoj demografiji te mogućnostima revitalizacije i razvoja otoka. Zaposlena je na Sveučilištu u Zagrebu kao stručna suradnica na EU projektima SEETechnology i Silver City, a kao volonter u Lokalnoj akcijskoj grupi „Škoji" pripomaže u izradi potrebnih prostornih analiza.

Marica Marinović Golubić, mag.
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska

Doseliti na otok. Propitivanje migrantskih iskustava na otoku Korčuli

Izlaganje prikazuje istraživanje motiva doseljenja, podrijetla i iskustava života na otoku stanovništva koje se u posljednjih 15-ak godina iz nekih drugih krajeva Hrvatske ili inozemstva doselilo i ostalo živjeti na Korčuli. Hrvatska u svom sastavu ima 1246 otoka (preciznije 79 otoka, 525 otočića i 642 hridi i grebena /Duplančić Leder, Ujević i Čala, 2004/), a otprilike 40-ak njih je trajno naseljeno. Ti naseljeni otoci su relativno mali, i površinom i brojem stanovnika, što samo naglašava krhkost otočnoga društvenog sustava. Stoga novo stanovništvo svakako izaziva pažnju i njegov utjecaj na revitalizaciju otočnih zajednica može biti ključan. Rad se temelji na analizi dubinskih intervjua provedenih s 37 novo-pridošlih otočnih stanovnika.

Rođena 1978. godine u Splitu, osnovnu i srednju školu završila sam u Zagrebu, gdje sam i diplomirala sociologiju i filozofiju. Od 2006. godine radim na Institutu društvenih znanost Ivo Pilar na projektu Društvena re/konstrukcija na ruralnom teritoriju: razvojna samoodrživost. Mlađa sam urednica časopisa Društvena istraživanja. Moj znanstveni interes povezan je s različitim temama iz područja sociologije prostora (modeli razvoja ruralnih krajeva i utjecaj lokalne elite, hrvatski otoci) te sociologije migracija. Polaznica sam doktorskog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Pri kraju sam izrade doktorskog rada „Useljavanje u tradicionalno iseljenička područja. Studija slučaja otoka Korčule".

Antonia Miletić, dipl. ing. kraj. arh.; Igor Belamarić, dipl. ing. kraj. arh.
Split, Hrvatska

Valorizacija zelenih površina na području grada Visa

Cilj istraživanja je inventarizacija i valorizacija svih vegetacijskih elemenata koji sačinjavaju karakter ovoga grada, bilo da se radi o zelenim površinama pod intenzivnim održavanjem ili o površinama s *prirodnom* vegetacijom (u svim degradacijskim oblicima). Uvidom u zatečeno stanje stvaraju se preduvjeti za utvrđivanje mogućih kratkoročnih i dugoročnih prijetnji za pojedine vrijedne cjeline – a na temelju prepoznavanja točaka bitnih za održavanje biološke raznolikosti, kao i vizualnih kvaliteta. Krajnji korak istraživanja donosi predlaganje izbora mogućnosti za njegu krajobraza i intervencije u zelenom tkivu grada s posebnim naglaskom na prezentaciju kvaliteta na zadanom području, u smislu edukacijskih programa (participacija lokalne zajednice i promocija u turizmu). Konačna prezentacija zamišljena je kao sinteza razmatranja o mozaiku različitih krajobraznih cjelina (gradski, kulturni, morski i prirodni krajobraz) prikazanih kroz desetak karakterističnih točaka na navedenom prostoru, a nije isključena ni valorizacija analize vizualnog dojma krajobraza viđenog s mora (prema dubrovačkom modelu). Otok Vis odabran je prema svojim karakteristikama u jedno od važnih botaničkig područja Republike Hrvatske, i to u svojoj cijelosti, kao *hot-spot* za biodiverzitet. Svaka nova spoznaja u praćenju ekološkog stanja, na bilo kojoj površini otoka, bez sumnje je važan doprinos shvaćanju njegove anatomije.

Antonia Miletić (rođena Živković) rođena je 1988. godine u Šibeniku. Na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu dovršava 2009. godine preddiplomski studij Krajobrazne arhitekture koji završava završnim radom na temu „Sociološka uloga rive u mediteranskim gradovima - primjer rive u Rogoznici". Iste godine nastavlja školovanje na dvogodišnjem diplomskom studiju krajobrazne arhitekture. Tijekom studija pokazuje stručni interes za teme ruralnih/kulturnih krajobraz te sudjeluje u više stručnih radionica. Diplomski studij krajobrazne arhitekture završava početkom 2013.godine diplomskim radom na temu "Identifikacija iznimnih kulturnih krajobraza Šibensko-kninske županije". Trenutno je zaposlena u splitskom komunalnom poduzeću "Parkovi i nasadi" gdje obavlja vježbenički staž u trajanju od dvije godine.

Igor Belamarić rođen 1982. godine u Splitu. 2012. godine diplomirao na Sveučilištu Agronomije (Universität für Bodenkultur) u Beču, studijski smjer Arhitektura i njega krajobraza, a na temu „Flora i vegetacija obrambenih zidina u gradu Splitu". Za vrijeme studija najviše se posvetio proučavanju tema u gradskoj ekologiji i zaštiti prirode. Posljednje dvije godine sudjelovao je u izradi idejnog nacrta renovacije parka Garanjin u Trogiru (Projekt COAST) i valorizacije prirodne baštine u sklopu projekta „Baština – pokretač razvoja" u Dubrovniku (IPA suradnja s Kotorom). U poduzeću „Parkovi i nasadi" je zaposlen na mjesto projektanta od travnja ove godine.

Antonio Morić Špánić, mag. geogr.
Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, Hrvatska
Dr. sc. Anamarija Durbešić
Hrvatske šume d.o.o., Hrvatska
Dr. sc. Borna Fuerst-Bjeliš
Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, Hrvatska

GIS modeliranje lokaliteta revitalizacije autohtonih otočnih kultura - otok Hvar

Autohtoni pejzaž otoka Hvara znatno je izmijenjen u posljednjih dvjestotinjak godina, posebice intenzivnim razvojem turističke djelatnosti od polovice prošlog stoljeća. Koristeći GIS, kao najsustavniji metodološki alat za prostornu analizu, obavljen je uvid u prikaz stanja pejzaža 1975. godine i razdoblju od 2002. do 2011. godine. Uzevši u obzir međuzavisnost temeljnih prirodno-geografskih i sociogeografskih čimbenika oblikovanja okoliša, interpretiran je intenzitet pejzažnih promjena u promatranom razdoblju. Posebni naglasak stavljen je na mogućnost revitalizacije nekadašnjih poljoprivrednih zona otoka, uzgojem vinove loze, masline i lavande kao dominantnih poljoprivrednih kultura. Prijedlog revitalizacije agrarnih zona otoka Hvara, koji bi se razvijao u kontekstu projekta *Hrvatski otočni proizvod*, temelji se na usporednoj analizi areala obradivih poljoprivrednih površina 1975. godine i današnjih agrarnih zona otoka. Na 58,59 % agrarnih površina iz 1975. godine nije došlo do promjene tipa pejzaža, dok je na ostalih 3 833,20 ha zahvaćenih deagrarizacijom utvrđen trend promjene *ekstenzifikacija,* koji se manifestira kroz prirodno zaraštanje makije i gariga. Upravo te, nekoć obradive, poljoprivredne zone zbog postojeće parcelizacije, omeđenosti suhozidima i položaja na terasiranim lokalitetima, predstavljaju ''zamrznuti'' poljoprivredni kapital otoka, koji se u razmjerno kratkom vremenu može ponovno aktivirati. Koristeći GIS alate, korelacijskom analizom prirodnogeografskih čimbenika (pedološke podloge, nagiba i ekspozicije terena) i odabranih autohtonih poljoprivrednih kultura i sorti, dobiven je prostorni model s najpovoljnijim lokalitetima za uzgoj odabranih kultura u slučaju aktiviranja nekoć obradivih agrarnih zona otoka. Analizom su obuhvaćene autohtone sorte vinove loze *faros, drnekuša, bogdanuša i prč,* lavanda i sorta masline *oblica.*
Buduće gospodarenje otočnim prostorom moralo bi se razvijati kroz međuzavisnost održivog turizma i ekološki orijentirane poljoprivredne proizvodnje kao dvaju temeljnih prostornih resursa otoka Hvara.

Mag. geogr. Antonio Morić Špánić, GIS analitičar. Područje istraživanja: primjena GIS-a u istraživanjima promjena okoliša, poljoprivredi i prometu te implementiranju u srednjoškolsko obrazovanje.

Dr. sc. Anamarija Durbešić, GIS specijalistica, Hrvatske Šume d.o.o. Područje istraživanja: primjena GIS-a u istraživanjima promjena okoliša i pejzaža. Predavačica na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Prof. dr. sc. Borna Fuerst-Bjeliš, Sveučilište u Zagrebu. Područje istraživanja: povijest okoliša, povijest kartografije, pogranična područja. Od 2007. voditeljica znanstvenih projekata o promjenama okoliša, kulturnim pejzažima i regionalnim identitetima. Predaje na Sveučilištu u Zagrebu, Zadru i Mostaru. Dobitnica nagrade za znanost Federik Grisogono, 2012.

Dr. sc. Maria de Nazaré Oliveira Roca
e-GEO Research Centre for Geography and Regional Planning, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Universidade Nova de Lisboa, Portugal

Novi stanovnici i lokalni razvoj u slabo naseljenim ruralnim područjima: empirijski podaci iz Portugala

Na početku izlaganja raspravlja se o konceptu „ruralnih pridošlica", tj. imigranata iz urbanih područja koji su se iz socio-ekonomskih, kulturnih i/ili ekoloških razloga vratili ili prvi puta preselili na selo, gdje se bave poljoprivrednim ili nepoljoprivrednim djelatnostima. Zatim slijedi prijedlog taksonomije novih ruralnih stanovnika na temelju kriterija kao što su razlozi preseljenja, mjesto rođenja, obrazovanje, zanimanje (prethodno i sadašnje), mjesto stanovanja (urbano/ruralno), godina dolaska u ruralno područje. Predstavljaju se osnovni rezultati terenskog istraživanja o ekološkoj poljoprivredi i lokalnom razvoju u slabo naseljenim ruralnim područjima Portugala. Željeli smo saznati postoje li značajne razlike između novih stanovnika i matičnih ekoloških poljoprivrednika, osobito s obzirom na njihovu motivaciju za bavljenje tom vrstom poljoprivredne proizvodnje, adaptaciju na ruralnu sredinu i namjeru daljnjeg života na selu i bavljenja ekološkom poljoprivredom. Saznali smo da su novi stanovnici u usporedbi s matičnim ekološkim poljoprivrednicima mlađi, imaju znatno viši stupanj obrazovanja i raspolažu s više vještina, njihovo je bavljenje ekološkom poljoprivredom povezano s ekološkom sviješću te se puno češće bave i drugim, nepoljoprivrednim djelatnostima, kao što su turizam i obrtništvo. Uzimajući u obzir prednosti i nedostatke slabo naseljenih područja, kao i činjenicu da pridošlice predstavljaju značajan ljudski kapital koji treba bolje istražiti, ukazala se potreba za oblikovanjem društvenih mjera koje bi promicale održivi ruralni razvoj na temelju multifunkcionalne poljoprivredne proizvodnje i diversifikacije gospodarskih djelatnosti. Implementacija takvih mjera rezultirala bi znatnim povećanjem broja novih stanovnika, osobito ekoloških poljoprivrednika, stručnjaka u području seoskog, ekološkog i avanturističkog turizma, stručnjaka koji upotrebljavaju informacijske i komunikacijske tehnologije te onih koji rade na području lokalnog razvoja, prostornog planiranja, obrazovanja, zdravstva, kulture itd. Potaknulo bi se i doseljavanje umirovljenika kao potencijalnih korisnika lokalnih proizvoda i usluga.

Maria de Nazaré Oliveira Roca diplomirala je geografiju na Federalnom sveučilištu u Rio de Janeiru, magistrirala populacijsku geografiju na sveučilištu Ohio State University u SAD-u i

doktorirala geografiju na Sveučilištu u Zagrebu. Od 1983. do 1992. radila je u Institutu za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, a od 1993. do 2013. predavala na Odsjeku za geografiju Sveučilišta Nova u Lisabonu, gdje je od 2008. do 2013. bila direktorica istraživačkog centra za geografiju i regionalno planiranje e-GEO Centro de Estudos de Geografia e Planeamento Regionale. U mirovini od kraja 2013.; i dalje je aktivna kao viši istraživač u centru e-GEO. Glavna područja njezina istraživačkog interesa obuhvaćaju demografsku održivost i lokalni i regionalni razvoj, sociodemografske profile pojedinih društvenih grupa (npr. mladi, stari, poljoprivrednici, žene, privremeni stanovnici), prostorne utjecaje i socioekonomske učinke migracija, demografske analize u svrhu prostornog planiranja.

Aleksander Ostan, dipl. ing. arh.
Atelje Ostan Pavlin, Ljubljana, Slovenija

S druge strane metropole: održiva prostorna decentralizacija (meditacije i komentari na temu "boka", oka i otoka)

Ovo predavanje / vizualni esej sadrži tri dijela:

1. Započinje analizom globalnoga stanja u prostorno-vremenskom kontekstu. Predstavit ću raznovrsne dualističke (o)pozicije i prikazati ponekad drastične antagonizme današnjega svijeta. Komentirat ću pozicije i otkriti odnose između: - univerzalne civilizacije i autonomnih kultura, globalne i lokalne razine, prirode i kulture, virtualne i fizičke stvarnosti, urbanog i ruralnog konteksta, agrikulture i kulture. Prikazat ću jaz urbanističkog planiranja i arhitekture, starih i novih struktura, ekonomije i ekologije, holističkog i linearnog pristupa, sudjelovanja i otuđenja...

2. Nadalje, ilustrirat ću trenutačno stanje na prostoru Slovenije: njezinu disperziranu urbanizaciju, sub-urbanizaciju, zanemareni ruralni prostor. S druge strane, tu su prilike za reurbanizaciju, revitalizaciju, regeneraciju i recikliranje. Predstavit ću potrebu za hitnim promjenama „prostorne paradigme": - od industrijskog prema održivom razvoju, od progresivističkog prema kulturnom i od kvantitativnog prema kvalitativnom pristupu, od ekskluzivnih prema inkluzivnim procesima, od profesionalne izolacije prema sudjelovanju, od ovisnosti prema samoodrživosti, od pojedinaca prema mrežama, od osobnog prema javnom prijevozu, od fosilnih goriva prema obnovljivim izvorima energije, od „ili/ili" prema „i/i" u odnosu između urbanog i ruralnog svijeta...

3. U zadnjem dijelu predavanja predstavit ću svoje/naše istraživanje, pristup i metodologiju, odnos prema vremenu, prostoru i mjestu na integralan, interdisciplinaran i kreativan način. Na primjerima raznolikih projekata (iz zadnjih 25 godina) prikazat ću potencijal manjih zajednica i napuštenih područja, mudrost lokalne tradicijske graditeljske baštine, mogućnosti kvalitetne moderne arhitekture ukorijenjene u lokalnoj tradiciji („kritički regionalizam") te održive projekte razvijene za potrebe kvalitativnog, mekog turizma u ruralnim područjima.

U predavanju ću se osvrnuti i na specifičnu prirodu mediteranske kulture i njezinih otoka, od njihovih simboličkih aspekata do stvarnih uvjeta života.

Aleksander Saša Ostan (1959.) radi kao arhitekt, a aktivan je na širokom polju koje obuhvaća urbanu kulturu i kulturu življenja, projektno planiranje i graditeljstvo, vođenje radionica na temu prostornog planiranja (EASA, mentor Europske ljetne škole od 1993. do 2003.), obuku, istraživanje, predavanje (kod kuće i u inozemstvu), pisanje (stručni i kulturni časopisi, suautorstvo nekoliko knjiga). Okosnicu njegovih profesionalnih interesa čine koncepti održive paradigme u urbanim i ruralnim područjima. Predavao je u Školi primijenjenih umjetnosti Famul Stuart u Ljubljani te radi kao gostujući predavač na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Mariboru. Gostujući je kritičar na Arhitektonskom fakultetu u Ljubljani. Dobitnik je nacionalnih i međunarodnih nagrada za brojne projekte.

Nicolas Petrovitch Njegosh, dipl. ing. arh.
D.P.L.G., Pariz, Francuska

Malo je lijepo

Posuđene iz knjige „Malo je lijepo" (*Small Is Beautiful*) slavnog britanskog ekonomista Ernsta Friedricha Schumachera, sljedeće dvije rečenice napisane ranih 70-ih godina prošlog stoljeća još su i danas relevantne:

> *Mudrost zahtijeva novo usmjerenje znanosti i tehnologije prema organskom, nježnom, nenasilnom, elegantnom i lijepom.*
>
> *Potpuno je nemoguće graditi mir na ekonomskim temeljima koji se oslanjaju na pohlepu i zavist, upravo one sile koje ljude vode u konflikt.*

Neprestane krize koje već godinama pogađaju naša društva narušile su našu slijepu vjeru u napredak i ekonomiju. Vrijeme je za povratak lokalnoj ekonomiji, koja ne može zamijeniti „globalnu ekonomiju", ali može ublažiti njezine negativne učinke. Oživljavanje ljudske dimenzije u ekonomiji može pomoći u prevladavanju ozbiljnih društvenih i ekoloških kriza koje pogađaju cijeli svijet, Crnu Goru jednako kao i dalmatinske otoke. Lokalna proizvodnja hrane i energije neovisno o međunarodnim kretanjima neizbježan je korak u osiguravanju minimalne sigurnosti za lokalno stanovništvo. Osim toga, pokretač je razvoja i izvor inovacija koje potiču mlade ljude na angažman za bolju budućnost. Nove prakse permakulture i agrošumarstva zdravije su i učinkovitije, a povratak zemlji ne znači i povratak u srednji vijek.

Rođen 7. srpnja 1944. u mjestu Saint Nicolas du Pélem, Côtes d'Armor, Francuska. Nacionalnost: francuska i crnogorska; krunski princ Crne Gore. Studirao je u Parizu i provodio većinu praznika u Bretanji. Vrlo je rano postao aktivan u udrugama za zaštitu značajnih lokaliteta u Bretanji. Diplomirao je arhitekturu 1971. godine. Raznolika profesionalna iskustva: samo-

stalna gradnja, urbani okoliš, gradsko planiranje, izgradnja industrijskih i poljoprivrednih objekata, renovacija administrativnih i komercijalnih objekata. Pokrenuo je Cetinjski bijenale suvremene umjetnosti (Crna Gora) 1991. godine. Na samom početku sukoba na području bivše Jugoslavije, nakon što je nakon prvog bombardiranja Dubrovnika pozvao na dezertiranje, osnovao je udruženje „Izbor" za zakonsku zaštitu žrtava etničke diskriminacije na području bivše Jugoslavije. „Izbor" je pružao podršku mreži aktivista za zaštitu ljudskih prava u bivšoj Jugoslaviji (Beograd, Zagreb, Priština, Sarajevo, Novi Pazar). Osnivač je udruženja SEM (Solidarity Europe Montenegro), koje organizira humanitarne kampanje u Crnoj Gori. Od 2000. do 2003. Crna Gora ga je imenovala povjerenikom za kulturnu suradnju s Francuskom. Od 2002. do 2006., u suradnji s likovnom akademijom École Nationale Supérieure des Beaux-Arts (ENSBA) u Parizu, organizirao je ljetne radionice arhitekture u selu Gornja Lastva u Crnoj Gori. Od 2005. do 2011. bio je predsjednik udruženja „Courrier des Balkans" (francuski novinski portal posvećen Balkanu). Od 2012. predsjednik je Fondacije Petrović Njegoš osnovane temeljem Zakona o statusu potomaka dinastije Petrović Njegoš, koji je u srpnju 2011. donio Parlament Republike Crne Gore. Fondacija djeluje na tri područja: solidarnost, ekološki razvoj te kulturna promidžba Crne Gore i njezine baštine.

Dr. sc. Saša Poljanec-Borić; Dr. sc. Ivana Ferić; Dr. sc. Ivo Turk
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska

Turistička kvaliteta i otočna naselja u Hrvatskoj: empirijski uvid u granice razvoja masovnog turizma

Izlaganje se temelji na komparativnoj analizi podataka o kvaliteti turističke ponude u turističkim odredištima Mali Lošinj, Punat, Malinska i Krk, prikupljenima u razdoblju od 2007. do 2012. godine u sklopu akcije *Turistički cvijet – kvaliteta za Hrvatsku.* Uz pregled ocjena kvalitete ponude u svakom od ovih turističkih odredišta i analizu njihovih promjena kroz vrijeme, u radu su prikazane i usporedbe s prosječnim ocjenama kvalitete turističke ponude postignute na razini regije Kvarner i Lika odnosno na razini Hrvatske. Pritom je važno naglasiti da se prosječne ocjene za regiju Kvarner i Lika temelje na podacima prikupljenima u 17 kontinuirano ocjenjivanih destinacija u Kvarneru i Lici dok se podaci na razini Hrvatske temelje na 68 kontinuirano ocjenjivanih relevantnih turističkih destinacija na cijelom teritoriju zemlje. Dijakronijski i empirijski karakter prikazanih rezultata omogućava horizontalnu evaluaciju kvalitete turističke ponude u odabranim hrvatskim otočnim destinacijama. U kombinaciji s usporednim podacima o kretanju i distribuciji stalnog stanovništva u otočnim naseljima, navedeni podaci predstavljaju osnovu za definiranje turističke politike usmjerene na rast kvalitete ponude i očuvanje naseljske mreže na hrvatskim otocima.

Saša Poljanec-Borić, rođena u Zagrebu 1961. godine, diplomirala je filozofiju i francuski jezik

i književnost, magistrirala iz područja urbane sociologije te doktorirala na temi privatizacije hotelijerstva i razvoju konkurentnosti hrvatske turističke ponude na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Usmjerena na interdisciplinarna istraživanja, objavila je dvije knjige i četrdesetak znanstvenih radova iz područja društvenih znanosti osobito se specijaliziravši za sociologiju i ekonomiku turizma, marketing u turizmu, ekonomsku sociologiju malih i srednjih poduzeća te za teme lokalnog institucionalnog razvoja. Tečno govori engleski i francuski jezik te momentalno surađuje na nekoliko domaćih i međunarodnih interdisciplinarnih projekata.

Dr. sc. Darko Radović
Sveučilište Keio, Tokyo, Japan

Manifest za održivi otok – diskusija o mogućnosti održivih otoka

Glavni dio ovoga rada nacrt je *Manifesta za održivi otok*. Nacrt Manifesta predstavit ćemo u otvorenom obliku, pozivajući na sudjelovanje i djelovanje. Prezentacija je zamišljena polemički, na dvije razine. U prvom redu nadamo se, kao što Certeau kaže, „prisiliti teoriju da prepozna vlastite granice". Zatim želimo potaknuti promišljanje i konkretnu akciju s ciljem zamišljanja, stvaranja i življenja alternativne, ekološki i kulturno pristupačne i odgovorne prostorne stvarnosti na Otoku (koji ćemo nazvati Vis). Nemoguće? Promišljanje nikada nije bilo nemoguće. A utopije su gotovo uvijek uključivale ideju otoka, slaveći i koristeći njegovu intrinzičnu izolaciju, odmak i identitet. Ovaj rad povezuje fragmente razvojnih scenarija koji se radikalno razlikuju od uobičajenih praksi – a koji su mogući. Predlaže nekoliko alternativnih „ideja prostora", različite ne-sinkronicitete kao poticaje za djelovanje. Naglasak je na prikupljanju energije odozdo, skrivenih potencijala samog Otoka te na razvijanju novih kvaliteta koje se temelje na bitnim značajkama otoka te ih preoblikuju i proširuju za budućnost. Ciljevi su različita kvaliteta, kvaliteta kroz različitost i kvaliteta različitosti, izražene kroz pluralizam, koegzistenciju i simultanitet *obrazaca*, načina života. Krajnji je cilj opća dobrobit Otoka i Otočana. Opći je idejni okvir Manifesta temeljni postulat ekourbanizma: kvaliteta i značaj svakodnevnog života, zajedno s prostornim izrazima svakodnevnih aktivnosti, bit će mjera uspjeha ili neuspjeha na putu prema održivom razvoju.

Darko Radović profesor je arhitekture i urbanizma na Sveučilištu Keio u Tokiju, sudirektor Međunarodnog instituta Keio za arhitekturu i urbanizam – IKI te gostujući profesor na Sveučilištu Ujedinjenih naroda. Član je stručne skupine Livable Cities pri organizaciji Philips Center for Health and Well-being. Darko je doktorirao arhitekturu i urbanizam na Sveučilištu u Beogradu. Predavao je, istraživao i prakticirao arhitekturu i urbanizam u Europi, Australiji i Aziji, te radio na višim akademskim pozicijama na Sveučilištima u Beogradu, Melbourneu i Tokiju te na Sveučilištu Keio (trenutačno). Rad Darka Radovića bavi se vezom između ekološke i kulturalne održivosti te situacijama

u kojima se arhitektura i urbanizam preklapaju, gdje društveni element dobiva fizički oblik. Njegova paralelna istraživanja koncepata urbaniteta i održivog razvoja fokusiraju se na kulturno i ekološki raznolike kontekste koji razotkrivaju razlike i pružaju mogućnost za susret s drugim. Smatra da nije moguće zasebno prakticirati isključivo ekološku ili kulturnu održivost te da nema održive budućnosti bez njihove skladne sinteze. Na temelju tog uvjerenja razvio je koncept eko-urbaniteta (Routledge, 2009.), koji čini okosnicu njegovih najnovijih istraživanja te predavačke i publicističke djelatnosti, zajedno s Radikalnim realizmom (2010.), koji je postao credo njegovog dizajnersko-istraživačkog laboratorija co+labo na Sveučilištu Keio. Na Institutu Keio-IKI vodi međunarodni interdisciplinarni istraživački projekt „Mjerenje nemjerljivog". U zadnjih nekoliko godina profesor Radović održao je gostujuća predavanja u Australiji, Hrvatskoj, Francuskoj, Italiji, Japanu, Maleziji, na Filipinima, u Srbiji i Crnoj Gori, Singapuru, Španjolskoj, Tajlandu, Ujedinjenom Kraljevstvu i Vijetnamu. Objavljivao je u Europi, Australiji i Aziji, na engleskom, srpsko-hrvatskom, japanskom, korejskom i tajskom. Darkove istraživačke monografije uključuju Green City (2005., Routledge/UNSW Press; suautori Low, Gleeson, Green), Urbophilia (2007., University of Belgrade Public Art Public Space), Cross-Cultural Urban Design (2007., Routledge, suautori Bull, Boontharm, Parin, Tapie), Another Tokyo (2008., University of Tokyo i ichii Shobou), Eco-urbanity (2009., Routledge), Small Tokyo (suurednica Boontharm, flick Studio i IKI, Tokyo, 2012.) i The Split Case: density, intensity, resilience (suurednici Kuma, Boontharm, Grgić; flick Studio i IKI, 2012.).

Dr. sc. Zoran Roca
Interdisciplinarni istraživački centar za obrazovanje i razvoj, Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lisabon, Portugal

Prostorni identitet i razvoj: topofilija i terrafilija - Konceptualno-metodološki okvir za participativno planiranje

Predavanje će biti posvećeno teorijsko-metodološkim pitanjima utvrđivanja prostornog identiteta kao razvojnog resursa, te njegovom proučavanju kroz primjenu „Modela Identerra". Posebno će se naglasiti pitanje jaza između topofilije i terrafilije, odnosno između idiličnog političkog i medijskog diskursa o brizi za identitete geografskih cjelina poput otoka, regija, gradova i lokaliteta s jedne strane i, s druge strane, grube realnosti zanemarivanja, pa i potiranja identiteta profaniranjem prostora, destrukcijom prirodne i kulturne baštine, nekritičkim usvajanjem globaliziranih ideja, vrijednosti i načina života, itd. Nakon predavanja će se potaknuti diskusija o ovoj problematici u kontekstu razvojnih opcija Visa.

Zoran Roca je geograf i demograf, školovan na sveučilištima u Zagrebu, Strasbourgu i Columbusu (OH, SAD). Od kraja 90-ih redoviti je profesor humane geografije, demografije i razvojnih

studija, te direktor Odsjeka za geografiju na Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias u Lisabonu. Prije toga, najduže radno iskustvo je stekao kao znanstveni istraživač u Institutu za razvoj i međunarodne odnose (IRMO) u Zagrebu, te kao stručnjak senior (P5) u Odjelu za održivi razvoj u sjedištu Organizacije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih naroda (FAO) u Rimu. Često je pozivan da predaje kao gost-pofesor na sveučilištima u Brazilu, te surađuje kao međunarodni konzultant u znanstveno-istraživačkim konzorcijima i razvojnim projektima. Od 2014. je i gost-profesor na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Glavna područja istraživačkih interesa i stručnosti Zorana Roce su:

– Teritorij i razvoj: (i) teorijsko-metodološka pitanja, te javne politike vrednovanja prostornog identiteta kao razvojnog resursa, (ii) percepcija/smisao mjesta; (iii) lokalni razvoj i lokalno-globalna međuzavisnost, (iv) participativne metode u istraživanju, planiranju i politikama prostora i razvoja, (v) međunarodno umrežavanje istraživanja i izdavačkih akcija.

– Međunarodna tehnička pomoć i suradnja za razvoj, s preko 30 godina iskustva (UN, EU, NGO) u zemljama Afrike južno od Sahare, jugoistočne Azije, u Kini i Brazilu, te u Istočnoj i Južnoj Evropi.

Među novijim publikacijama Zorana Roce ističu se:

Roca, Z. (Ed.) 2013. Second Home Tourism in Europe: Lifestyle Issues and Policy Responses. Farnham (UK): Ashgate Publishers

Roca, Z. 2011. Topophlia, Local Identity and Regional Development: Conceptual Dilemmas. Memory Records and Policy Concerns. In: D. Belyaev,.Z. Roca, Z. (Eds.) Portugal in the era of the knowledge society. Lisboa: Edições Lusófonas. pp. 215 – 252.

Roca, Z.., Claval, P., Agnew, John. (Eds.) 2011. Landscapes, Identities and Development. Farnham (UK): Ashgate Publishers.

Roca, Z. 2010. Landscape, Identity and Development. In: Landscape and Driving Forces. 8th meeting of the Council of Europe workshops for the implementation of the European Landscape Convention. European Spatial Planning and Landscape, No. 93. Strasbourg: Council of Europe Publishing. pp. 65-77

Roca, Z., Roca, M.N.O. 2007. "Affirmation of Territorial Identity: A Development Policy Issue", Land Use Policy, 24(2), 434-442.

Roca, Z.; Spek, Theo; Terkenli, Th.; Plieninger, T. Höchtl, F. (Eds). 2007. European Landscapes and Lifestyles: The Mediterranean and Beyond. Lisboa: Edições Universitárias Lusófonas.

Roca, Z. (2004). Affirmation of Regional Identity between Rhetoric and Reality: Evidence from Portugal. In E. Boneschansker, J. van Dijk, L.G.J. Jansma, K.H.A. Verhaar (Eds)., Cultural Uniqueness and Regional Economy (pp. 29-52). Leeuwarden, Ljouwert (NL): Fryske Akademy.

Dr. sc. Nenad Starc
Ekonomski institut Zagreb, Hrvatska

Otočna škola na brodu

Mnogi otočni razvojni problemi ostaju neriješeni zbog nesposobnosti nositelja razvojne politike da prepoznaju otočne posebnosti, inertnosti administracije i apriornog odbijanja inovacija. Na otocima se tako nekritički provode kopnene razvojne mjere. Kriva postavka da *otočnost* po sebi implicira *insularnost,* dakle odsječenost i marginalizaciju na koje se navodno ne može utjecati, često se koristi kao isprika. Neprepoznavanje otočnih posebnosti posebno je štetno u obrazovnoj politici. Neuspješna primjena kopnenih standarda *insularizirala* je male Hrvatske otoke i dramatično oborila kakvoću osnovnog obrazovanja na njima. Takvo stanje mogli bi se ublažiti, a s vremenom i prevladati uvođenjem brodova-škola s knjižnicom, fizikalnim i kemijskim laboratorijem i ostalim učilima koja bi značajno unaprijedila učenje kemije, fizike, informatike i ostalih predmeta koji zahtijevaju tehničku podršku. Tako opremljen brod bi tijekom školske godine obilazio 2-3 mala otoka i ostajao na svakom dva dana tjedno (do 4 broda bila bi dovoljna za sve Hrvatske male otoke). Osnovci bi tih dana išli u školu na brodu, a mogli bi i obilaziti arhipelag i pohađati nastavu s osnovcima na drugim otocima. Brod bi pri tom bio otvoren svim otočanima i pružao inače teško dostupne usluge: na brodu bi bila ambulanta za specijalističke zdravstvene usluge, frizer, mala kino dvorana, oprema za desalinizaciju koja bi radila noću i snabdijevala otočane pitkom vodom i sl. Standardnom benefit cost i cost effectiveness analizom može s pokazati da bi takav multifunkcionalan brod mogao pružati usluge kao neprofitno poduzeće ili poduzeće u javno privatnom partnerstvu i da bi društvene koristi pri tom nadmašile društvene troškove. Može se pokazati i da su glavne prepreke projektima ovakve vrste nedostatak političke volje i rigidne institucije koje ne mogu prihvatiti da se usluge koje se standardno pružaju u nekretninama (pa korisnici moraju k njima) mogu pružati mobilno, tako da prilaze korisnicima.

Od 1974. radi u Ekonomskom institutu Zagreb. Bavi se regionalnom i urbanom ekonomijom te ekonomijom okoliša, a posebno otočnim razvojem. Vodio otočne razvojne projekte na desetak hrvatskih otoka, izlagao na skupovima o otočnom razvitku u Francuskoj, Japanu, Grčkoj, Nizozemskoj, Portugalu i na Malti te na Kanarskim i Azorskim otocima. Jedan je od osnivača i stalni suradnik nevladine udruge za znanstveno istraživanje otoka International Scientific Council for Island Development - INSULA osnovane 1989. u Brestu u Francuskoj. Koordinator izrade i glavni autor Nacionalnog programa razvitka otoka (1997). Glavni autor nacrta Zakona o otocima (1999). Autor Uredbe o metodologiji i obaveznom sadržaju programa održivog razvoja otoka (2002). Metodološki koordinator izrade 25 programa održivog razvoja otoka i otočnih skupina (2003). Predaje ekonomiku okoliša, ekološku ekonomiju i regionalnu ekonomiku na ekonomskim fakultetima u Splitu, Zagrebu, Puli i Rijeci, Arhitektonskom fakultetu i na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu – Geografski

odsjek u Zagrebu. Jedan je od troje organizatora i vođa puta I i II konvoja LIBERTAS koji su listopada i studenog 1991. probili pomorsku blokadu Dubrovnika. Bio je pripadnikom 100. brigade Hrvatske vojske. Zimu 1991/1992 proveo je na prvoj crti u Sunji. 1995. sudjelovao je u akciji OLUJA kao pripadnik 140. pukovnije. Odlikovan medaljom "Oluja".

Davor Stipan, prof.
I. gimnazija Split, Hrvatska

Valorizacija arhitektonske baštine kao čimbenik održivog razvoja otoka – primjer Komiže

Arhitektonsko nasljeđe koje posjedujemo i čiji smo baštinici vjekovima predstavlja višestruki civilizacijski kontekst koji nas definira, identificira i izgrađuje. Njegova slojevita protkanost i sveprisutnost diljem ekumene zadužuje nas te predodređuje kao odgovorne čuvare svih njegovih manifestacija. Ukazujući na elementarne humanističke, povijesne, religijske i općeljudske pretpostavke i na delikatan način definirajući nas kao individue svjesne svoje prošlosti, produkte kulture općenito, no u ovom slučaju arhitektonsku baštinu, primorani smo na egzaktan i stručan način valorizirati, zaštiti i konzervirati. Ujedno, svoje spoznaje trebamo kontinuirano proširivati, probleme aktualizirati, a stečena znanja i metode zaštite prenositi budućim naraštajima. Ovakav sistematičan pristup problematici valorizacije arhitektonskog naslijeđa još više treba aktivirati u geografski izoliranim područjima, bili oni ruralno kontinentalnog ili pak otočno maritimnog karaktera. Arhitektura, kao specifično prostorno-vremensko i kulturno-civilizacijsko obličje, progovara svojim jezikom mase, volumena, oprostorenih jedinica, složenom unutarnjom strukturom, tvoreći konture, vedute, obalne linije, ulične rastere te determinira *urbanu ideologiju organizma naselja.* U svojoj povijesnoj slojevitosti neprestalno pulsira novogradnjama, dogradnjama, adaptacijama ili pak rušenjima. Danas, kao i u svakom narednom *danas*, postavlja se pred nas ne kao nijemi svjedok minulog vremena niti utilitarna *služavka*, već kao izazov našoj percepciji u kontekstu zaštite i valorizacije kao relevantnog činioca održivog razvoja. Na tom tragu, analizirati ćemo potencijal arhitetonske baštine grada Komiže u svijetlu simbioze ambijentalnog, pučkog graditeljstva te istaknutih spomeničkih cjelina fortifikacijskih, sakralnih i rezidencijalnih karakteristika. Isto tako, naglasiti ćemo mogućnosti i vizije snažnijeg populariziranja arhitektonskog nasljeđa Komiže u aspektu održivosti izoliranog mikroregionalnog otočnog punkta. Prihvačajući kulturna dobra kao općeživotni postament svake sredine i pojedinca, naša svijest o vrijednosti i očuvanju istih će razmjerno spoznajama i sve suvremenijim metodama zaštite rasti, a mi ćemo se takvim putem samounapređivanja na ispravan način odužiti prošlosti čiji smo čuvari i baštinici.

Rođen sam 1983. u Splitu. Nakon završene Škole likovnih umjetnosti upisujem studij povijesti

umjetnosti i geografije na Sveučilištu u Zadru gdje branim diplomski rad pod nazivom Sakralna ahitektura u Splitu u 17. i 18. stoljeću. Od siječnja 2013. sam zaposlen u Prvoj gimnaziji u Splitu. Bavim se teorijom arhitekture, likovnom kritikom te samostalnim istraživačkim radom na području povijesnoumjetničke baštine Dalmacije. Redovito pišem stručne radove za Art magazin Konturu i Informaticu Museologicu. Redovni sam član Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske, Matice Hrvatske, Društva prijatelja kulturne baštine Split i hrvatskog nacionalnog komiteta ICOM-a.

Filip Šrajer, dipl. ing. arh.
Udruga „4 GRADA – DRAGODID“, Hrvatska

Okoliš nastao građenjem: suhozidna baština istočne obale Jadrana

Kameni zidovi građeni *usuho* jedno su od najznačajnijih obilježja krajolika istočne obale Jadrana. Posebice se to odnosi na hrvatsku obale i otoke, gdje se dugi pašnjački zidovi u kontinuitetu nastavljaju na labirinte poljodjelskih terasa i gomila – u opsegu kojem je teško naći premca u svjetskim razmjerima – noseći pritom svoje inventare karakterističnih kućica, skloništa, torova i ostalih građevina građenih suhozidnom tehnikom. Ova „infrastruktura“ antropogene transformacije okoliša i danas njime dominira iako uglavnom više nema svoju izvornu namjenu i izravno je ugrožena vegetacijskom sukcesijom i ljudskim aktivnostima. Svojom kronologijom, distribucijom, tipologijom i detaljima *jadranski suhozidi* nam mogu pružiti uvide u povijest okoliša, obrasce i ekonomiku života izvan gradova, te principe i tehnike bonifikacije krša. Tema je aktualna: okoliš i krajobraz su danas u fokusu, transdisciplinarnost građe više nije problem, nego *trendi* izazov; a činjenica da je narodno graditeljstvo kronično u sjeni urbane i sakralne graditeljske baštine i historiografskog fokusa na elite, danas mu priskrbljuje dodatni akademski legitimitet. Dolaskom novih tehnologija, od dijeljenja multimedije putem Facebooka do digitalne satelitske fotografije i GIS prostornih baza podataka, otvaraju se mogućnosti prevladavanja nekih praktičnih problema koji su prije onemogućavali istraživanja na širem planu. Posebnu zanimljivost predstavlja nedavni porast interesa za gradnju *usuho*, pogotovo u Hrvatskoj i Sloveniji, u brzo širećem krugu entuzijasta, znanstvenika i stručnjaka, te lokalnih grupa uključujući i vlasnike poljoprivrednih posjeda. Ova motivima i *backgroundom* vrlo šarolika *scena* okupljena je oko konkretnih radnih akcija obnove suhozidnih građevina, uključuje velik broj mladih i tako predstavlja primjer inicijative „odozdo“, kakve su danas vrlo zapažene u svjetskim baštinskim krugovima. U predavanju će biti prikazani i prokomentirani najpoznatiji hrvatski suhozidni lokaliteti, te događaji i inicijative u posljednjih nekoliko godina, uz razmatranje praktičnih i konceptualnih pitanja valorizacije i očuvanja narodne graditeljske baštine istočne obale Jadrana.

Rođen 1977. godine u Zagrebu, radi u zagrebačkoj tvrtki URBING kao urbanist i prostorni planer. Studira na poslijediplomskom studiju na Arhitektonskom fakultetu i honorarno radi na Agronomskom fakultetu UNIZG. Bavi se organizacijom i vođenjem projekta udruge Dragodid, međunarodno nagrađivane inicijative za očuvanje suhozidnog graditeljstva istočnog Jadrana: vodi suhozidne radionice, uređuje web stranice o suhozidu www.dragodid.org i *www.suhozid.hr, koautor dva popularno-stručna priručnika za građenje kamenom.*

Dr. sc. Željka Tonković
Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru, Hrvatska
Dr. sc. Jelena Zlatar
Institut za društvena istraživanja, Zagreb, Hrvatska

Model održivog razvoja otočnih zajednica – primjer Postira na otoku Braču

Prostor jadranskih otoka, pa tako i otočnih sela, uslijed ekonomskih i društvenih transformacija od početka tranzicije doživljava kompleksne promjene u svojoj društvenoj i prostornoj strukturi. Zbog sveprisutne depopulacije, kao i zbog napuštanja tradicionalnih aktivnosti i gospodarskih grana, mnoge lokalne zajednice na otocima stavljene su u položaj stagnacije. Spomenute promjene ujedno su prepreka implementaciji projekata održivog razvoja otoka, čemu također pogoduje administrativna podjela otoka na dvije ili više jedinica lokalne samouprave i nedovoljna efikasnost lokalnih institucija.
U ovom izlaganju bit će predstavljen model održivog razvoja otočnih zajednica. Model pretpostavlja integrirani razvoj na načelima održivosti, definira ključne procese i odrednice razvoja te se može primjenjivati kao izvor smjernica održivog razvoja, uzimajući u obzir lokalne specifičnosti. Model je utemeljen na rezultatima studije slučaja općine Postira na otoku Braču. Studija je uključivala analizu dokumentacije i polustrukturirane intervjue s 26 sugovornika različitih profila lokalnog stanovništva te je pokazala kako u Postirama postoji povezanost i uravnoteženost ključnih dimenzija održivosti te uravnotežen razvoj poljoprivrede, industrije i turizma, zbog čega Postira predstavljaju pozitivan primjer održivosti na otocima. Izlaganje će predstaviti najvažnije rezultate istraživanja te će kroz usporedbu Postira s drugim mjestima na otoku Braču raspraviti ključne dimenzije i odrednice održivosti kao i prepreke održivog razvoja otoka općenito. Održivi razvoj na lokalnoj razini zahtijeva uravnotežen odnos među ključnim dimenzijama održivosti - ekonomske, ekološke, društvene i kulturne dimenzije. Implementacija razvojnih politika počiva na lokalnoj inicijativi te zahtijeva participaciju lokalnog stanovništva, ali i suradnju s drugim jedinicama lokalne samouprave i podršku od strane države. Drugim riječima, održivi razvoj otoka podrazumijeva optimalnu integraciju „top-down“ i „bottom-up“ pristupa. Kada je riječ o gospodarskom razvoju, potrebno je uspostavljanje ravnoteže između razvoja poljoprivrede, industrije i turizma. U području poljoprivrede naglasak treba staviti na okrupnjivanje i brendiranje otočnih

proizvoda i poticanje ekološke poljoprivrede, ali takav se tip razvoja mora osmišljavati kroz povezanost s turizmom i industrijom.

Željka Tonković rođena je 16. srpnja 1982. godine u Splitu. Studij sociologije i povijesti na Sveučilištu u Zadru diplomirala je 2005., a od 2006. zaposlena je kao asistentica na Odjelu za sociologiju Sveučilišta u Zadru. Doktorirala je 2012. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Područje njezinog istraživačkog interesa obuhvaća urbanu sociologiju i sociologiju prostora. Izlagala je na više međunarodnih skupova te se usavršavala na ljetnim školama i radionicama.

Jelena Zlatar rođena je 24. rujna 1982. godine u Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala je filozofiju i sociologiju 2006. godine, kada se i zapošljava u Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu gdje radi u grupi za sociologiju sela, grada i prostora. Doktorirala je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu s radom naslova Utjecaj društvenih aktera na urbane transformacije i obnovu Zagreba nakon 2000. godine (2012). Autorica je dvadesetak znanstvenih i stručnih radova i knjige Urbane transformacije suvremenog Zagreba (Plejada i Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2013.).

RADIONICA
IDENTITET I RAZVOJ VISA: OD TOPOFILIJE KA TERRAFILIJI - Prilog participativnom planiranju lokalnog razvoja

Predavač i voditelj radionice: Prof. Dr. Zoran Roca
Interdisciplinarni istraživački centar za obrazovanje i razvoj
Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lisabon, Portugal

Srijeda, 17. 9. 2014.

Gradska vijećnica, 17-20.00 h

Otoci Hrvatske, kao i drugdje u svijetu, suočeni su danas s izazovom bez presedana: kako (re)afirmirati i vrednovati njihov prirodni i društveni identitet u svjetlu rastuće potrošnje njihova prostora zbog ekonomskih i kulturnih pritisaka, kako lokalnih tako i globalnih? Riječ je, dakako, o kompleksnom novom izazovu za javne politike održivog razvoja i praksu prostornog planiranja koji iziskuje i nove pristupe pitanju identiteta kao razvojnog resursa.

U promišljanju razvojnih opcija kroz prostorno planiranje kojim se promiču kulturna baština, investicije u turizam itd., danas se sve veći značaj daje širokoj i izravnoj participaciji lokalnih aktera društvenih, ekonomskih, kulturnih i ekoloških promjena u prostoru. To je, međutim, ponekad teško ostvarivo ako nema snažno izražene topofilije, odnosno vezanosti ljudi (lokalnih i posjetilaca!) za određeni geografski prostor, kao i bez eksplicitnog promicanja terrafilije, odnosno privrženosti ideji stalnog unapređenja kvalitete života na određenom prostoru kroz jačanje i vrednovanje njegova identiteta.

U svijetu se već potvrdilo da participativno prostorno i razvojno planiranje – zasnovano na znanju, percepcijama i aktivnosti individualnih i institucionalnih kreatora i korisnika društvenih promjena – može biti efikasno upravo u manjim geografskim jedinicama i ljudskim zajednicama kao što su otoci koji vape za održivom socijalno-demografskom, ekološkom, ekonomskom i kulturnom revitalizacijom.

Znanstveno utemeljene odgovore na mnoge probleme i izazove participativnog prostornog i razvojnog planiranja nudi „Model Identerra“, koji objedinjuje teorijski okvir i konkretnu, testiranu i provjerenu metodologiju za proučavanje prostornog identiteta kao razvojnog resursa.

U okviru projekta „Anatomija otoka“, o ovoj je problematici predviđeno predavanje za stručnjake i studente, te radionica s odabranim uzorkom istaknutih pojedinaca koji dobro poznaju Vis i institucija (vladinih i nevladinih) iz kulturnog, ekonomskog,

društvenog i drugih sfera života na otoku.

Radionica će biti posvećena spoznajama, vrijednostima i djelovanju stanovnika i institucija Visa u pogledu (re/de)generiranja i (re)afirmacije identiteta inherentnog u materijalnoj i nematerijalnoj baštini, te kao razvojnih resursa otoka. Tridesetak učesnika radionice (odbrani pojedinci i institucije kao karakteristični uzorak predstavnika svih sfere života i rada, te prostornog i razvojnog planiranja Visa) dijagnosticirati će i vrednovati stanje i otpornost tradicionalnih i recentnih obilježja otočnog prostora. Također će odrediti prioritete i pokušavati postići konsenzus oko konkretnih akcija koje valja poduzeti kao izraz prerastanja topofilije u terrafiliju među Višanima i relevantnim otočkim institucijama. Očekuje se da će rezultati radionice pridonijeti procesu osmišljavanja razvojnih opcija.

OKRUGLI STOL
DOBRE PRAKSE VIŠKE POLJOPRIVREDE

Moderator: Vinko **Mratinić**

Četvrtak, 18. 9. 2014.

Gradska vijećnica, 18-19.30 h

SUDIONICI OKRUGLOG STOLA:

Zvonko **Benčić**

Nebojša **Božanić**

Toni **Bunčić**

Zoran **Demaria**

Jurica **Fadić**

Darko **Mladineo**

Hrvoje **Mratinić**

Velimir **Mratinić**

Marko **Plihta**

Srećko **Roki**

Milan **Senjanović**

Željko **Vojković**

3. ANATOMIJA OTOKA

VIS, HRVATSKA 2014.

RADIONICA

MOGUĆI OBLICI SAMODOSTATNOSTI SELA NA OTOCIMA I NAČINI UPRAVLJANJA LOKALNIM RESURSIMA

22 | 9 | 2014 – 27| 9 |2014

O RADIONICI

Prva radionica u sklopu programa „Anatomija otoka“ održana je na Visu 2012. godine. Tema je bila „Nova Issa – mogućnosti uklapanja lokaliteta grčke Isse u kulturnu i turističku sliku grada Visa“. Naredne godine održana je druga radionica s temom „Sanacija i revitalizacija prostora Visa i Komiže“.

Ovogodišnja radionica bavit će se problematikom otočnih sela i polja. Studenti arhitekture iz više zemalja (Japan, Francuska, Slovenija, Austrija i Hrvatska), uz pomoć svojih mentora, pokušat će odgovoriti na pitanje: Kakva je budućnost sela i poljoprivrednih kultura na otocima? Bit će predložena i neka rješenja koja bi mogla pomoći održivosti i razvoju tih prostora, koji na različite načine funkcioniraju već tisućljećima.

Na otoku Visu postoje vidljivi tragovi ljudskih nastambi od vremena Ilira, pa Grka i Rimljana, srednjevjekovnih oblika života te suvremenijeg, počevši od 15. stoljeća pa do današnjeg, 21. stoljeća. Koje su sve poljoprivredne kulture tu postojale možemo nagađati i zaključivati iz materijalnih ostataka. U 19. i 20. stoljeću to je bila intenzivna kultura vinogradarstva, koja je uz ribarstvo bila okosnica života viških stanovnika.

Prema popisima stanovništva koja pratimo od sredine 19. stoljeća, broj stanovnika je u razdoblju od 1857. do 1931. godine dosegao brojku 8.756, a onda postupno padao do današnjih 3.460 prema popisu iz 2011. godine. Od ukupnog broja stanovnika, najveći je dio bio u naseljima Visu i Komiži, a mnogo manji u selima u unutrašnjosti otoka. Otok Vis ima 12 sela. U njima je 1931. godine živjelo 1.884 stanovnika, a 2011. 345 stanovnika. Iz statističkih podataka je razvidno da danas na otoku Visu ima mjesta za najmanje 5.000 novih stanovnika u postojećim nenastanjenim kućama, i to ako ne pribrojimo objekte izgrađene u posljednjih 150 godina. Isto tako, na otoku ima 28 što manjih, što većih polja sa svojim imenima.

Smatra se da su se u 21. stoljeću životni uvjeti i mogućnosti obzirom na nove tehnologije bitno promijenili te da je način obrade jednostavniji i lakši nego prije 150 godina. Zašto se onda broj stanovnika toliko smanjio, naročito u selima? Od 1.884 stanovnika 1931. godine na 345 stanovnika 2011.

Višani ne vide neku svijetlu budućnost života na otoku, dosta mladih odlazi, a vrlo malo novih stanovnika dolazi na Vis. Povoljna klima, ljepota otoka i miran život očito nisu dovoljni da zainteresiraju ljude koji bi rado živjeli na takvom mjestu. Niz je tu razloga, a da ih sve ne otkrivamo, to je ono zbog čega organiziramo ovogodišnju radionicu.

Radionica će se održati od 22. do 27. 9. 2014. Očekujemo oko 40 studenata koji će u mješovitim grupama predložiti moguće načine i pravce kojima bi trebalo pokušati zadržati postojeće stanovnike te privući nove, da se bar dosegne broj stanovnika iz 1931. godine, a to je 5.000 više nego ih ima danas. Uz planerske zadatke, studenti će imati i „praktične radove“, kako bi im se približio način života na otoku.

SUDIONICI

Sveučilište Keio, Tokyo, Japan
Sveučilište Tokyo, Japan
Sveučilište u Ljubljani, Fakultet za arhitekturu, Ljubljana, Slovenija
Građevinsko-arhitektonsko-geodetski fakultet Sveučilišta u Splitu, Hrvatska
Ecole Nationale Supérieure d'Architecture, Paris - Val de Seine, Francuska
Institut za arhitekturu i krajolik, Tehničko sveučilište Graza, Austrija
Institut za teoriju arhitekture, povijest umjetnosti i kulturalne studije, Tehničko sveučilište Graza, Austrija

MENTORI

Davisi Boontharm, Tokyo
Boško Budisavljević, Vis-Zagreb
Laurence Feveile, Paris
Tadej Glažar, Ljubljana
Ana Jeinić, Graz
Neno Kezić, Split
Anne Oberreitter, Graz
Darko Radović, Tokyo

ŠKOLA SUHOZIDA

Voditelj Filip Šrajer, Zagreb
Udruga “4 GRADA – Dragodid”
http://www.dragodid.org/

PREDAVAČI

Dr. sc. Laurence **Feveile**, Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine
lfeveile@yahoo.fr

Ana **Jeinić**, asistentica, Institut za teoriju arhitekture, povijest umjetnosti i kulturalne studije, Tehničko sveučilište Graza, Austrija
ana.jeinic@tugraz.at

Anne **Oberritter**, asistentica, Institut za arhitekturu i krajolik, Tehničko sveučilište Graza, Austrija
a.oberritter@tugraz.at

PROGRAM RADIONICE

MOGUĆI OBLICI SAMODOSTATNOSTI SELA NA OTOCIMA I NAČINI UPRAVLJANJA LOKALNIM RESURSIMA

PONEDJELJAK | 22 | 9 | 2014 | - Veleučilište VERN

9:00 – 9:30 Registracija sudionika radionice

9:30 – 10:00 Pozdrav predstavnika grada Visa i Komiže te LAG-a „Škoji“

Darko **Radović**, voditelj radionice, Sveučilište Keio, Tokyo
Uvod u radionicu

10:00 – 11.00 **Predstavljanje mentora**
Davisi **Boontharm**, Boško **Budisavljević**, Laurence **Feveile**, Tadej **Glažar**, Ana **Jeinić**, Neno **Kezić**, Anne **Oberreitter**, Darko **Radović**

Izbor studentskih timova – voditelj Tadej **Glažar**, Fakultet za arhitekturu, Ljubljana

11:00 – 11.30 **PAUZA ZA KAVU**

11:30 – 12:30 Filip **Šrajer**, Udruga **Dragodid**
Plan radionice suhozida

12:30 – 14:30 **PAUZA ZA RUČAK**

14:30 – 19:30 **Radionica suhozida** na lokaciji Valica

UTORAK | 23 | 9 | 2014 |

9:00 - 9:30 Laurence **Feveile**, Architect and urban designer, Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine
Studentske radionice u crnogorskom selu Gornja Lastva u Boki kotorskoj (predavanje je na engleskom jeziku)

9:30 – 12:30 Rad po grupama, konzultacije s mentorima

12:30 – 14:30 **PAUZA ZA RUČAK**

14:30 – 19:30 **Radionica suhozida** na lokaciji Valica – nastavak

SRIJEDA | 24 | 9 | 2014 |

9:00 - 9:30 Anne **Oberritter,** Institut za arhitekturu i krajolik, Tehničko sveučilište Graza, Austrija
Dizajniranje integralnih krajolika (predavanje je na engleskom jeziku)

9:30 – 12:30 Rad po grupama, konzultacije s mentorima

Obilasci sela i lokaliteta koji se obrađuju u vlastitom aranžmanu pojedinih grupa

12:30 – 14:30 **PAUZA ZA RUČAK**

14:30 – 19:30 **Radionica suhozida** na lokaciji Valica – završetak

ČETVRTAK | 25 | 9 | 2014 |

9:00 - 9:30 Ana **Jeinić**, Institut za teoriju arhitekture, povijest umjetnosti i kulturalne studije, Tehničko sveučilište Graza, Austrija
Otoci i oaze visokotehnološke održivosti: neoliberalna mutacija arhitekturnog utopizma? (predavanje je na engleskom jeziku)

9:30 – 11:30 Rad po grupama, konzultacije s mentorima

11:30 – 12:30 Radna izlaganja studentskih grupa

12:30 – 14:30 **PAUZA ZA RUČAK**

14:30 – 19:30 Rad po grupama, konzultacije s mentorima

PETAK | 26 | 9 | 2014 |

9:00 – 11:30 Rad po grupama, konzultacije s mentorima

11:30 – 12:30 Radna izlaganja studentskih grupa

12:30 – 14:30 **PAUZA ZA RUČAK**

14:30 – 19:30 Završna izrada projekata za prezentaciju

SUBOTA | 27 | 9 | 2014 |

11:00 – 13.00	Javna prezentacija studentskih radova u Visu
13.00	Prijem kod gradonačelnika Visa
14.00 – 16.00	**PAUZA ZA RUČAK**
16:00 – 18.00	Javna prezentacija studentskih radova u Komiži
18:00	Prijem kod gradonačelnice Komiže
21.00	Studentski domijenak

NEDJELJA | 28 | 9 | 2014 |

11:00	Oproštajna **kava** na Klapavici

RADIONICA

SAŽECI (abecednim redom)

Dr. sc. Laurence Feveile
Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine

Studentske radionice u crnogorskom selu Gornja Lastva u Boki kotorskoj
Od 2002. do 2007. u Gornjoj Lastvi, napuštenom crnogorskom selu u Boki kotorskoj, održale su se radionice za studente arhitekture pokrenute u sklopu Cetinjskog bijenala te razvijane u suradnji s arhitektonskim fakultetima iz Pariza (Paris -Val de Seine) i Lyona. U suradnji s lokalnim stanovništvom osmišljeni su brojni projekti za revitalizaciju sela. Briga za ruralnu baštinu kombiniranjem tradicionalnih i suvremenih metoda, jednostavno upravljanje vodoopskrbom i odvodnjom, obnova kuća za potrebe odgovornog turizma slijede principe održivog razvoja. Iako su neki projektni prijedlozi realizirani, nije postignuta stvarna dinamika revitalizacije sela. Pitamo se zašto, osobito kada znamo da je selo samo tri kilometra udaljeno od turistički atraktivne obale. Ponudit ćemo nekoliko hipoteza ne bismo li objasnili razloge takve situacije.

Doktorat na području urbanističkog planiranja. "Habilitation à diriger des recherches" (Akreditacija za voditelja istraživanja). Istraživačica za MOSAIQUES - LAVUE - UMR CNRS 7218. Predavačica na Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris Val de Seine. Predaje arhitekturu, urbanizam, krajobraznu arhitekturu, povijest vrtova. Partnerica Patricka Bergera od 1981. do 1991., radila u Parku André Citroën u Parizu, na Bretonskoj školi arhitekture u Rennesu, graditeljskim i renovacijskim projektima, groblju Père Lachaise, u dizajniranju namještaja. Međunarodni savjetnik u Crnoj Gori (poluotok Vrmac u Boki kotorskoj), na Kosovu (strategija za gradsku obnovu), u dubrovačkom zaleđu (35 sela uništenih u ratu).

Ana Jeinić, asistentica
Institut za teoriju arhitekture, povijest umjetnosti i kulturalne studije, Tehničko sveučilište Graza, Austrija

Otoci i oaze visokotehnološke održivosti: neoliberalna mutacija arhitekturnog utopizma?

Ako su utopije zamišljeni društveni poretci koji pružaju alternativu postojećem poretku, neoliberalizam se može protumačiti kao doba krize utopijske imaginacije. Ta je kriza zahvatila i arhitekturu pri čemu je širenje neoliberalizma pratila kritika i napuštanje modernističkih utopija. No vrlo brzo proširio se novi val arhitekturnog utopizma praćen visokotehnološkim, „održivim" projektima na makrorazini koji bi nas trebali spasiti od potencijalno katastrofalnih posljedica ekološke krize. U svom predavanju za sudionike simpozija Anatomija otoka 2014. pokušat ću se kritički osvrnuti na tu vrstu arhitekturne utopije smještajući je u povijesni okvir utopijske imaginacije te odgovoriti na pitanje kako su i zašto takvi imaginarni otoci visokotehnološke održivosti naišli na plodno tlo u inače antiutopijskom neoliberalnom okruženju.

Rođena 1981. u Banjaluci. Doktorandica je i asistentica na Institutu za teoriju arhitekture, povijest umjetnosti i kulturalne studije pri Tehničkom sveučilištu u Grazu. Studirala je arhitekturu i filozofiju u Grazu i kao gostujući znanstvenik boravila na Sveučilištu IUAV u Veneciji te Tehničkom sveučilištu u Delftu. Redoviti je suradnik časopisa GAM – Graz Architecture Magazine te suurednik i suautor knjige „Is There (Anti)Neoliberal Architecture?" (Postoji li (anti)neoliberalna arhitektura?). Područja njezina znanstvenog interesa trenutačno obuhvaćaju odnos između arhitektonskih koncepata i političkih strategija u dobu neoliberalizma i kritičku analizu „ekološkog obrata" u arhitekturi i krajobraznoj arhitekturi.

Anne Oberritter, asistentica
Institut za arhitekturu i krajolik, Tehničko sveučilište Graza, Austrija

Dizajniranje integralnih krajolika

Generacijama se naše društvo razvijalo u smjeru sve veće funkcionalne separacije i tehničke specijalizacije kao oblika moderne formativne dijalektike. Taj se proces često odvijao na štetu prirodnih ekosustava, zdravlja i održivog razvoja. Ekološka svijest, važnost klimatskih promjena i želja za sudjelovanjem u transparentnom odlučivanju već su postala ključna pitanja globalnog društva. Imperativ održivog razvoja, potražnja za ekološkim proizvodima i decentralizirana proizvodnja energije iz obnovljivih izvora danas određuju opseg zadaća interesnih skupina, urbanista, arhitekata i dizajnera.
U svojoj prezentaciji istaknut ću važnost holističkog, sustavnog pristupa planiranju

s ciljem održivog razvoja naših krajolika. Predstavit ću mogućnosti dizajniranja „integralnih krajolika" koristeći primjere projekata nastalih na našim kolegijima, seminarima i radionicama.

Anne Oberritter studirala je krajobraznu arhitekturu na Tehničkom sveučilištu iz Dresdena u Njemačkoj. Diplomirala je 2007. i nakon toga radila kao znanstveni novak na Institutu za krajobraznu arhitekturu pri Tehničkom sveučilištu iz Dresdena. Područje njezina istraživačkog rada bile su krajobrazne strategije u istočnonjemačkim regijama ugroženima depopulacijom. U sklopu istraživačkog projekta „Nove slobodne površine – Hoyerswerda" (Neue Freiräume Hoyerswerda) razvila je generalni urbanistički plan grada s prijedlogom restrukturiranja gradske periferije iskorištavanjem potencijala novih slobodnih površina za gradsku obnovu. Od 2008. do 2010. surađivala je s tvrtkom r+b landschaft s architektur u Dresdenu. Radila je na natječajima, studijama i projektima na području javnog gradskog planiranja. Od 2010. Anne radi kao docent na Institutu za arhitekturu i krajolik pri Tehničkom sveučilištu iz Graza u Austriji. Vodi nekoliko kolegija, seminara i radionica na temu integralnih krajolika istražujući mogućnosti sistemskog dizajna. U Domu arhitekture u Grazu (Haus der Architektur Graz) 2014. organizirala je simpozij i bila kustosica izložbe „Landschaft ist überall!" (Krajolik je posvuda!) o krajobraznoj arhitekturi u Austriji.

3rd Anatomy of Islands

Book of abstracts

ANATOMY OF ISLANDS 2014 VIS / CROATIA

The five-year programme entitled 'Anatomy of Islands' was established in 2011 on the island of Vis. Its main focus is the issue of life on the islands. At yearly symposiums and workshops the most relevant island themes are discussed.

This year the third consecutive symposium, entitled **'The Future of Island Villages and Indigenous Food Crops',** will be held in the town of Vis from 17 to 20 September 2014. More than 30 speakers from Austria, Croatia, France, Italy, Japan, Portugal will present on diverse topics. During the symposium, a workshop on local development planning will be held, and led by Prof. Zoran Roca from the University of Lisbon. A panel discussion will also be held with the topic **'Good Agricultural Practices on the Island of Vis'**. The symposium will end with a panel discussion in Vis entitled **'(Sustaining) Life on the Island'**.

Following a free day on Sunday, on Monday, 22 September 2014 the third student workshop begins, entitled **'Models of Self-sustainability and Local Resources Management for Island Villages'**. Approximately 40 students of architecture and other interested individuals will take part in the workshop. The students are coming from faculties in Tokyo, Paris, Graz, Ljubljana, and Split, and there are several individual applicants.

During the five-day workshop students will learn about everyday life in villages on the island of Vis and try to offer their vision for future development. Student groups will be formed, consisting of representatives from each faculty, with the aim of Japanese, French, Austrian, Slovenian, and Croatian students working together in a diverse environment. Students will be led by mentors from the mentioned faculties. On Saturday, 27 September, the final day of the workshop, students will present their proposals to the interested public in Vis.

During the workshop a practical hands-on course **'Dry-stone Wall Building'** will be held, led by Filip Šrajer, an architect from the Dragodid association.

Starting this year, the symposium and workshop concept and organisation are in the hands of the association **'Anatomy of Islands – Centre for Research and Development'**, with members from the island of Vis and the city of Zagreb.

PROGRAMME COMMITTEE

Marina Blagaić Bergman, Mag. Etn.
Boško Budisavljević, Dipl. Eng. Arh.
Iva Niemčić, Ph.D.

ORGANISATION COMMITTEE

Antonijeta Martinis, Dipl. Iur.
Edi Vojković, Dipl. Oec.

NGO „Anatomy of Islands – Centre for Research and Development"
www.anatomija-otoka.com

ADVISORY BOARD

Tadej Glažar, Ph.D
Saša Poljanec Borić, Ph.D
Darko Radović, Ph.D
Zoran Roca, Ph.D
Nenad Starc, Ph.D

CO-ORGANISERS

Town of Vis Municipality
Local Action Group "Škoji"
Institute for Ethnology and Folklore Research, Zagreb
NGO „Provislo", Vis
Town of Komiža Municipality

ANATOMY OF ISLANDS – CENTRE FOR RESEARCH AND DEVELOPMENT

The founders and members of the association "Anatomy of Islands – Centre for Research and Development" have come together to broaden and exchange knowledge about life on islands as well as to apply that knowledge to projects aimed at the development of island communities.

The association was founded in March 2014 with its headquarters on the island of Vis and an organising division in Zagreb, Croatia. It evolved from the activities of an interest group called "Anatomy of an Island" which was part of the "Working for the Fields" association ("Lavurat za poje") from Podšpilje on Vis.

The association continues to organise symposiums and workshops within the project "Anatomy of Islands 2012-2016" as well as to plan and implement new island development projects.

Mission, vision, and objectives:

The principal goal of the Association is to form an international platform for research and development of island life to actively contribute in affirming the particular values of life on islands.

The need to form an Association was born out of the following facts:

- Insufficient attention paid to the development of Croatian islands, both at the local and national level;
- Insufficient production of academic and general knowledge about life on the islands and the absence of systematic application of that knowledge to everyday life;
- Insufficient international exchange of experience and knowledge about island development;
- Insufficient awareness of the need to put into practice new development models which will help to maintain the number of people living on the islands.

The purpose of the association's activites is to create interdisciplinary knowledge about islands, island communities, and models of island development, and to transmit that knowledge through various forms of education as well as to apply it to development projects.

3rd ANATOMY OF ISLANDS

SYMPOSIUM

THE FUTURE OF ISLAND VILLAGES AND INDIGENOUS FOOD CROPS

17 | 9 | 2014 – 20| 9 |2014

Island Vis, Croatia

ABOUT THE SYMPOSIUM

This year we are focused on island village communities and their transformation in view of wider social and economic change, with a special emphasis on the role of agriculture. It seems that nowadays village development is no longer so closely connected to the development of agriculture, and especially local food crops. Mobility, both physical and virtual, influences the development of island village communities, both in terms of economic as well as social relations. New working practices introduce new ways of using space and change the way the village landscape is formed. The aim of this symposium (followed by a student workshop) is to attempt to offer development solutions. We therefore invited experts from different fields to present their insights into the current state of island villages and models for their development. Local government officials, regional and state officials, NGO representatives, and interested individuals are gathered to actively participate in the event and present their experiences and insights.

SYMPOSIUM THEMES:

Transformation of island villages

- Development models, demographics, economies, sociability
- Everyday life in the villages

Agriculture on the islands

- Development of agriculture on the islands: historical perspectives, current trends
- Incentives for the development of agriculture at the local, regional, national and European level
- Family farming and communal farming

Traditional building practices and local knowledge

- Residential houses, yards, farmhouses and production facilities
- Communal areas: public water facilities, squares, places of worship, village cemeteries
- Village builders and the transmission of knowledge
- Community centres and schools

Contemporary architecture of island villages

- Building policy and legislation
- Combining the traditional with the contemporary – good and bad practices

Heritage and tourism: authenticity and commodification

- Ethno and eco, genuine/authentic/traditional
- Protection of village communities at the local, regional and national level
- Ambient tourism
- Renovation and/or conversion of village architecture
- Archaeological heritage – restoration potential

The rhetoric of village architecture and urban planning on the islands

- Island economies and changes in village architecture
- The village in relation to the fields/the sea
- Social changes as reflected in the environment
- Contemporary life and traditional architecture

LIST OF CONTRIBUTORS

Manuela **Antičević**, BA, Local Action Group 'ŠKOJI', Hvar – Vis, Croatia
info@lag-skoji.hr, lag.skoji.vis@gmail.com

Igor **Belamarić**, landscape architect, Split, Croatia
igor.belamaric@gmail.com

Marina **Blagaić Bergman**, MA, Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb, Croatia
marina@ief.hr

Sandro **Bogdanović**, PhD, University of Zagreb, Faculty of Agriculture, Department of Agricultural Botany, Croatia
sbogdanovic@agr.hr

Davisi **Boontharm**, PhD, Centre for Global Discovery, Faculty of Foreign Studies, Sophia University, Japan
davisi@sophia.ac.jp

Hrvoje **Bota,** Dipl. Eng. Arch., Održivo LLC for construction, architectural planning and urban planning, Split, Croatia
hrvoje.bota@odrzivo.hr, hrvoje_bota@yahoo.com

Joško **Božanić**, PhD, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia
josko.bozanic@gmail.com

Sanja **Buble**, MSc., Ministry of Culture, Directorate for the Protection of Cultural Heritage, Conservation Department in Split, Croatia
sanja.buble@min-kulture.hr, sanja.buble@gmail.com

Boris **Čargo**, MSc., Archaeological Museum at Split, Croatia
bcar@armus.hr

Zoran **Demaria**, BA, Komiža – Agricultural Cooperative, Island of Vis, Croatia
zdyoki@yahoo.com

Biserka **Dumbović-Bilušić**, Dipl. Eng. Arch., PhD, Ministry of Culture, Conservation Department in Zagreb
bbilusic@gmail.com

Anamarija **Durbešić**, PhD, Croatian Forests Ltd.
Anamarija.Durbešić@.hrsume.hr

Ivana **Ferić,** PhD, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia
Ivana.Feric@pilar.hr

Laurence **Feveile**, PhD, Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine, France
lfeveile@yahoo.fr

Borna **Fuerst-Bjeliš**, PhD, University of Zagreb Faculty of Science, Croatia
bornafb@geog.pmf.hr

Simone **Garagnani**, PhD, University of Bologna, Italy
simone.garagnani@unibo.it

Veni **Marinković**, MA, University of Zagreb, Croatia
marinkovic.veni@yahoo.com

Marica **Marinović Golubić**, MA, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia
marica@pilar.hr

Antonia **Miletić**, landscape architect, Split, Croatia
antonia.miletic@yahoo.com

Antonio **Morić Španić**, MA, University of Zagreb Faculty of Science, Croatia
amoricspanic@gmail.com

Maria de Nazaré **Oliveira Roca**, PhD, e-GEO Research Centre for Geography and Regional Planning, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Universidade Nova de Lisboa, Portugal
mn.roca@fcsh.unl.pt

Aleksander **Ostan,** Dipl. Eng. Arch., Atelje Ostan Pavlin, Ljubljana, Slovenia
atelje@ostanpavlin.si, aleksander-s.ostan@guest.arnes.si

Nicolas **Petrovitch Njegosh**, architecte D.P.L.G., Paris, France
npn@npna.fr

Saša **Poljanec-Borić**, PhD, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia
sasa.boric@pilar.hr

Darko **Radović**, PhD, Keio University, Tokyo, Japan
radovic@sd.keio.ac.jp

Zoran **Roca**, PhD, Interdisciplinary Research Centre for Education and Development
Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lisbon, Portugal
zoran.roca@gmail.com

Nenad **Starc**, PhD, The Institute of Economics, Zagreb, Croatia
nstarc@eizg.hr

Davor **Stipan**, prof., I. Gymnasium, Split, Croatia
davorstipan@gmail.com

Filip Šrajer, Dipl. Eng. Arch., Dragodid Organisation, Zagreb, Croatia
filip@srajer.hr

Željka **Tonković**, PhD, Department of Sociology, University of Zadar
zeljka.tonkovic@unizd.hr

Ivo **Turk**, PhD, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia
Ivo.Turk@pilar.hr

Jelena **Zlatar**, PhD, Institute for Social Research in Zagreb, Zagreb, Croatia
zlatar.jel@gmail.com

SYMPOSIUM PROGRAMME

THE FUTURE OF ISLAND VILLAGES AND INDIGENOUS FOOD CROPS

WEDNESDAY | 17 | 9 | 2014 | - Hrvatski dom, town of Vis

9:00 – 10:30 **Introductory speech by the organiser and co-organisers**

Darko **Radović**, Keio University, Tokyo, Japan
The Sustainable Island Manifesto: A Draft Discussion of the Possibility of Sustainable Islands

Veni **Marinković**, University of Zagreb, Croatia
Revitalisation and Development of Dalmatian Islands

10:30 – 11:00 **COFFEE BREAK**

11:00 – 12:30 Zoran **Roca**, Interdisciplinary Research Centre for Education and Development;Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lisbon, Portugal
Spatial Identity And Development: Topophilia and Terraphilia - A Conceptual Methodological Framework for Participatory Planning

Manuela **Antičević**, Local Action Group 'ŠKOJI', Hvar – Vis, Croatia
The Role of LAG 'ŠKOJI' in the Revitalisation of Island Village Communities

Željka **Tonković**, Department of Sociology, University of Zadar
Jelena **Zlatar**, Institute for Social Research in Zagreb, Zagreb, Croatia
A Sustainable Development Model for Island Communities – the Example of Postira on the Island of Brač

12:30 – 14:30 **LUNCH BREAK**

14:30 – 16:30 Hrvoje **Bota**, Split, Croatia
Development of a Model for Sustainable/Permacultural Development of the Village and Agriculture on the Islands and Coast of Dalmatia

Nicolas **Petrovitch Njegosh**, Paris, France
Small is Beautiful

Antonio **Morić Špánić**, University of Zagreb Faculty of Science
Anamarija **Durbešić**, Croatian Forests Ltd.
Borna **Fuerst-Bjeliš**, University of Zagreb Faculty of Science, Croatia
GIS Modelling for the Revitalisation of Authentic Island Localities – the Island of Hvar

Zoran **Demaria**, Komiža – Agricultural Cooperative, Island of Vis, Croatia
Importance and Potential of Carob Cultivation and Processing in the Agricultural Development of the Island of Vis

17:00 – 20:00 **WORKSHOP** - Town Hall, Vis
IDENTITY AND DEVELOPMENT OF THE ISLAND OF VIS: FROM TOPOPHILIA TO TERRAPHILIA - A contribution to participatory planning
Coordinator: Zoran **Roca**

THURSDAY 18 | 9 | 2014 | - Hrvatski dom, town of Vis

9:00 – 10:30 Joško **Božanić**, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia
Linguistic Intangible Heritage as a Medium of Collective Memory of the Island of Vis

Nenad **Starc**, The Institute of Economics, Zagreb, Croatia
Island School on a Boat

Aleksander **Ostan**, Atelje Ostan Pavlin, Ljubljana, Slovenija
Transcending Metropolis; Towards Sustainable Decentralisation (Meditations/Investigations Between and Around Islands, I-lands and Eye-lands)

10:30 – 11:00 **COFFEE BREAK**

11:00 – 13:00 Maria de Nazaré **Oliveira Roca**, e-GEO Research Centre for Geography and Regional Planning, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Universidade Nova de Lisboa, Portugal
Rural Newcomers and Local Development in Low-density Rural Areas: Empirical Evidence from Portugal

Marica **Marinović Golubić**, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia
Moving to an Island: Examining Migrant Experiences on the Island of Korčula

Marina **Blagaić Bergman**, Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb, Croatia
The Development of Island Agriculture – Cultural Anthropological Contributions

Sandro **Bogdanović**, University of Zagreb, Faculty of Agriculture, Department of Agricultural Botany, Croatia
Plant Diversity of the Vis Archipelago

13:00 – 14:30 **LUNCH BREAK**

14:30 - 17:30 **TOUR OF VILLAGES**

18:00 - 19:30 **ROUND TABLE** – Town Hall, Vis
Good Agricultural Practices on the Island of Vis
Coordinator: Vinko **Mratinić**
ISLAND PRODUCTS FAIR

FRIDAY | 19 | 9 | 2014 | - Hrvatski dom, town of Vis

9:00 – 10:30 Boris **Čargo**, Archaeological Museum at Split, Croatia
Traces of Ancient Rural Farmstead Objects in the Fields of Vis: Unexplored Heritage

Sanja **Buble**, Ministry of Culture, Directorate for the Protection of Cultural Heritage, Conservation Department in Split, Croatia
Podhumlje – Historical Transformations and Future Perspectives

Davor **Stipan**, I. Gymnasium, Split, Croatia
Valorisation of Architectural Heritage as a Factor of Sustainable Development on the Island – the Example of Komiža

10:30 – 11:00 **COFFEE BREAK**

11:00 – 13:00 Biserka **Dumbović-Bilušić**, Ministry of Culture, Conservation Department in Zagreb
Landscape Heritage - Authentic Resources for the Development of the Island of Vis

Filip **Šrajer**, Dragodid Organisation, Zagreb, Croatia
Building the Landscape: Dry-stone Walls of the Eastern Adriatic Coast

Antonia **Miletić**; Igor **Belamarić**, Split, Croatia
Valorisation of Green Areas in the Town of Vis

Simone **Garagnani**, University of Bologna, Italy
Digital Heritage: Sensing the Legacy of Remote Places

13:00 – 13:30 **COFFEE BREAK**

13:30 – 15:00 Laurence **Feveile**, Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine, France
About Territories Balance in Boka (Montenegro)

Davisi **Boontharm**, Centre for Global Discovery, Faculty of Foreign Studies, Sophia University, Japan
Eco-cultural Tourism: The Case of Koh Kret Island, Nonthaburi, Thailand

Saša **Poljanec-Borić**; Ivana **Ferić**; Ivo **Turk**, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia
Tourism Quality and Island Settlements in Croatia: Empirical Insight into the Limits of Mass Tourism Development

17:30 **TOUR OF ISSA**

19:00 **SYMPOSIUM DINNER**

SATURDAY 20 | 9 | 2014 | - Hrvatski dom, town of Vis

10:00 – 12:00 **CONCLUDING DISCUSSION – ROUND TABLE**
(Sustaining) Life on the Island
Coordinator: Nenad **Starc**

SYMPOSIUM

ABSTRACTS (in alphabetical order by author)

Manuela Antičević, BA
Local Action Group 'ŠKOJI', Hvar – Vis, Croatia

The Role of LAG 'ŠKOJI' in the Revitalisation of Island Village Communities

Revitalisation of rural areas is the primary task of Local Action Groups (LAGs). LAG is an association that brings together representatives of the public, private, and civil sectors in a certain area with the aim of creating and implementing a common local development strategy based on the particularities and developmental potential of the area in which they operate. LAG 'Škoji' covers the islands of Hvar and Vis and is soon to include the island of Šolta. This whole area is included in the NATURA 2000 network, with a wide range of development opportunities due to the generally favourable area characteristics as well as a rich natural and cultural heritage. Economic and social change led to the deterioration of agricultural production and depopulation of the islands' interior. A mere 3.1% of the population's income comes from agriculture, fishing, and mariculture. In the project period 2014–2020 LAG 'Škoji' will focus on the revitalisation of the islands' interior and island village communities. Through measures of the Rural Development Programme, and especially the LEADER programme, we aim to implement development projects integrating agriculture, tourism, heritage and general quality of life. The first step towards this goal is mobilising the general population to participate in creating the Local Development Strategy, which will identify and define potential development projects.

Manuela Antičević was born on 20 December 1974 in Zagreb. Having graduated from the Catholic Theological University, in 2006, she moved to Komiža on the island of Vis. In her professional work she focuses on improving the quality of life in the local community. At LAG 'Škoji' she works as a consultant-coordinator and is the Deputy President of the Association Assembly.

Marina Blagaić Bergman, MA
Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb, Croatia

The Development of Island Agriculture – Cultural Anthropological Contributions

Using the examples of Croatian islands Brač, Šolta, and Vis, this paper presents the context of agricultural work at the beginning of the 21st century and the motives behind it. Ethnographic research includes farmers of different generations and status: recreational farmers, returnee farmers, and family farmsteads focusing on tourism. An especially illustrative part are testimonies describing agricultural production on the islands before modern technological advances and the comparison of the ways in which knowledge about agriculture was transmitted in the past and how it is transmitted today. Collected ethnographic data is placed in a historical context of agricultural development described on the basis of economic, historiographic and demographic research of Croatian islands. Relying on the assumption that the basis for development of island economy is its population, we will try to discuss the theme of the symposium taking into account the perceptions of the inhabitants on the three Middle Dalmatian islands.

Marina Blagaić Bergman is a junior researcher at the Institute of Ethnology and Folklore Research in Zagreb, Croatia. She wrote an interdisciplinary doctoral thesis in Island Studies on the influence of the economy on the life of islanders on the Adriatic Island of Šolta during the 20th and 21st centuries. Apart from anthropological research of islands and Island Studies, she is interested in Heritage Studies, migration and Food Studies.

Sandro Bogdanović, PhD
University of Zagreb, Faculty of Agriculture, Department of Agricultural Botany, Croatia

Plant Diversity of the Vis Archipelago

The island of Vis, along with the islands of Biševo, Sv. Andrija, Brusnik, Kamik and Palagruža, forms the Vis group of Central Dalmatian offshore islands. Due to geographic isolation, geological structure, and climate conditions, many rare and endemic species evolved on these islands. Some of these grow only on offshore islands and cannot be found anywhere else in the Adriatic. One of them is the recently described new species of onion, *Allium croaticum*, from the area of Hum on Vis, as well as the newly described endemic species Teuta's *Campanula* (*Campanula teutana*) from Oključina, and many others such as the endemic knapweeds from the islands of Jabuka and Palagruža (*Centaurea friderici*, *Centaurea crithmifolia* and *Centaurea jabukensis*). Vela Palagruža is

also the place where the endemic Palagruža grape hyacinth *Muscari speciosum* grows, as well the endemic Visiani's Star-of-Bethlehem, *Ornithogalum visianicum*, which has not been confirmed on this single locality in Croatia for years now. Points of interest in the Vis archipelago are definitely the coasts of the volcanic islands Brusnik and Jabuka, which are embellished by flowering endemic species of sea lavender, *Limonium vestitum* and *Limonium vestitum* subsp. *brusnicense* in the summer months. The endemic species of grass, *Puccinellia teyberi* grows on the island of Jabuka and on the islet of Kamik near the island of Svetac, that are the only know localities in Croatian flora. The island of Vis, with a surface area of approximately 90 km^2, has more than 900 recorded species of plants, 13 of which are endemic. Such a great occurrence of plant species can be ascribed to a large number of different habitats on the island. The sandy coast of the Vela Smokova cove is where the endangered plant species, *Pancratium maritimum*, *Calystegia soldanella* and *Medicago marina* grow. This site has one of the rare populations of sea daffodil, *Pancratium maritimum*, which has such numerous specimens and a dense population. In addition to these sandy habitats, the island of Vis also has plenty of dry grasslands, which are an ideal habitat for many species of Mediterranean orchids. There are approximately 30 species of orchids on Vis, and for one of these, *Ophrys lacaitae*, Vis is the only known habitat in Croatia. Such biodiversity can be ascribed to the care of the local population and the currently small anthropogenic influence. In the future, there should definitely be more commitment to the protection of individual localities.

Sandro Bogdanović was born in 1978 in Split. He finished high school on the island of Vis in 1996. In 1997 he enrolled in the undergraduate study program in biology, ecology course, at the University of Zagreb Faculty of Science. He graduated in 2002 at the Department of Botany. He enrolled in the postgraduate doctoral study program in 2003. In 2004 he was chosen as a junior research assistant. He received his PhD in 2009 from the Department of Botany. Since 2011 he is an assistant professor at the University of Zagreb Faculty of Agriculture, at the Department of Agricultural Botany. He participates in several national and international projects. His scientific interests and fields of research include plant taxonomy and systematics, the flora of Croatia and the Mediterranean, and he described several new species. He received additional training at the Botanical Institute on Sicily. So far he has published more than 60 scientific papers and articles (both professional and popular), and is the co-author of three books. He participated in more than forty national and international symposia. He is a member of several national and foreign professional and scientific associations and organisations. He is one of the chief editors of the online magazine Glasnik Hrvatskog botaničkog društva (Journal of the Croatian Botanical Society). He speaks Italian and English.

3. Anatomija otoka / 3rd Anatomy of Islands

Davisi Boontharm, PhD
Centre for Global Discovery, Faculty of Foreign Studies, Sophia University, Japan

Eco-cultural Tourism: The Case of Koh Kret Island, Nonthaburi, Thailand

The presentation discusses the eco-cultural tourism on an island village of "Koh Kret" a small and unique island on the Chaophraya river located on the North of Bangkok, about 18 km from the city centre. Some dimensions of Koh Kret's experience are relevance for the future development of the island of Vis. Koh Kret is known for the villages of the ethnic Mon whose craft and culture has been preserved within the groups of islanders for over two centuries. With the "Amazing Thailand" slogan introduced by the tourist authority of Thailand in 1997, Koh Kret has been promoted as an "eco-cultural tourism" place which attracted mostly local tourists who escape the Bangkok's busy life during the weekend to the laid back "village" environment. The Mon people are proud of their decorative hand made pottery, culinary and variety of Buddhist rituals which are different from the Thais. The island offers a passive aquatic culture, vernacular architecture along the river and in the orchards, ordinary lives that are disappearing from the city fringe. Since 2000 the popularity of Koh Kret increases dramatically and became mass tourism especially during the weekend. It brings both positive and negative effects to the lives of its inhabitants. I will discuss the role of local communities in the development, management of eco-cultural tourism in Koh Kret. It claims to be one of the most successful bottom-up organisation of this kind. The primary reason that the local communities could concurrently challenge the mass tourism and preserve their distinct identity in the globalised era is the distinct geographical condition of the place, a "small island".

Davisi Boontharm has lived and worked in Paris, Bangkok, Tokyo, and Singapore. Her academic career is defined by the multidisciplinary and crosscultural experience. Her interest is at the intersection of architecture and urbanism. Davisi's research topics include culturally sustainable architecture and urbanism, commercial space and creative reuse in Asian Cities (Tokyo, Bangkok Singapore). Her publications are in French, Thai and English: Forme du Commerce et évolution urbaine (2005, IPRAUS & édition Recherche), City-Home (2006, Amarin Printing), Cross-Cultural Urban Design (2007, Routledge, with Bull, Parin, Radovic, Tapie), Harajuku: Urban Stage-Set Q&A (2008, Ichii Shobou and University of Tokyo), Future Asian Space (2012 with Hee and Viray, NUS Press) and Small Tokyo (2012 with Radovic, IKI and Flick Studio).

Hrvoje Bota, Dipl. Eng. Arch.
Održivo LLC for construction, architectural planning and urban planning, Split, Croatia

Development of a Model for Sustainable/Permacultural Development of the Village and Agriculture on the Islands and Coast of Dalmatia

The subject of this presentation is a critical review of the model of sustainable/permacultural development of the village and agriculture on the islands and the coast. The lecture will present a summary of a theoretical model with a practical example of current issues in the development of rural and agricultural environment on the islands and the coast of Dalmatia. We will present the salient developmental issues from the aspect of urban planning, the natural and social conditions, historical development, economic and social conditions, basic principles of architectural/permacultural design, and legal facts, with a special emphasis on environmental protection (water, soil, air, flora and fauna, man). We will analyse the proposal for a practical design model for sustainable/permacultural rural and agricultural development, taking note of natural, social, energetic and abstract components along with basic principles of design: relative location, multifunctional elements, each major function supported by several elements, efficient planning of sustainable energy, recycling of resources and energy, and polycultural development. The sustainable development model plans for the establishment of a permanent agriculturally and ecologically superior cultivated environment for the local population, the breeding of plants and animals, the development of the hospitality industry and tourism, environmental protection, as well as rest and recreation. Permacultural/sustainable design mimics the natural environment and attempts to reach a harmonious balance of all the factors and elements in the environment and the landscape.
Object of design:
- global design of a place (resources, topography, microclimate, soil, water, infrastructure, protection from disaster),
- buildings and structures (design, location, materials, energy...),
- plant breeding systems; gardens, orchards, fields, and forests,
- animal breeding systems,
- development strategy of a rural or urban community or a system of family farms.

In the lecture we will present an example of a sustainable permacultural project, the ecological farmstead "Torine" in Kašela. The farmstead is approximately 110 ha in size and is located on the southern slopes of the Kozjak hill. The architectural-urbanist permacultural design is currently in preparation.

Born on 19 November 1979 in Split, Croatia. He graduated from the Faculty of Architecture in Zagreb in 2005. From 2005 to 2014 he worked in the bureau for spatial planning, urbanism and environmental protection "Urbos" in Split. Since 2014 he works in his own company "Održivo" for sustainable projects in architecture, urbanism, and horticulture, as a planner, member of the expert team, coordinator and team leader on spatial planning projects,

master plans, urban design plans and architectural projects. Author of preliminary and final designs for a number of family houses and other residential spaces as well as building interiors. Performed a number of architectural surveys of illegally constructed buildings. Worked on design and construction of a number of permacultural gardens near Split. Co-authored (with D. Peračić) the preliminary architectural and urban design project for the tender City project 2. Town Harbour-Eastern Port of Split. Collaborates with the Healthy City Association from Split to encourage the development of socially responsible projects.

Joško Božanić, PhD
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

Linguistic Intangible Heritage as a Medium of Collective Memory of the Island of Vis

Intangible cultural heritage, as UNESCO defines it ('Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage, 2003,) primarily means language, i.e. "oral traditions and expressions, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage." The process of globalisation has been most detrimental to the linguistic diversity of the world. In addition to standard Croatian, two other non-standard languages are used in Croatia: Chakavian and Kajkavian. These two languages are not listed in UNESCO's 'Red Book of Endangered Languages, Europe,' which includes 94 European languages. The Cakavian/Cokavian spoken on the island of Vis is an idiom of Chakavian. For the last 40 years, the author of this paper has been systematically studying the collective memory of the island of Vis, registering its oral tradition: stories, sayings, proverbs, memories of past events, halieutic traditions of the island in the areas of ship building, navigation, fishing, weather, and lexicon. He also analysed the style of the island's oral literature. Halieutic intangible heritage has been studied extensively by analysing recorded testimonials of the island's inhabitants. This paper discusses the key theoretical question, so far unanswered in Croatian dialectology, about the linguistic identity of the Cakavian/Cokavian idiom, which includes the linguistic varieties used on the island of Vis. Since this idiom is among the most endangered ones in Croatia, the author points out the danger to the entire intangible heritage preserved through the idiom in the collective memory of its speakers.

He was born in 1948 in Komiža. He graduated in South Slavic Languages and Literature and Comparative Literature at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, where he earned his MA in 1979 with a thesis on Ranko Marinković, and his PhD with a dissertation on the style of oral stories of Komiža. He taught Croatian in the Vis High School, and in 1992 he started working at the University of Split as a professor of stylistics, lexicology, onomastics, and maritime cultural heritage. In 2006 he founded the Center for Interdisciplinary Research

STUDIA MEDITERRANEA at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Split. In addition to his academic work, Joško Božanić is a renowned chakavian poet whose poetry won a number of literary prizes. He is the founder and a long-time head of the ARS HALIEUTICA cultural institute for the research of maritime heritage, which organized the research, reconstruction, and global promotion of falkuša, the traditional fishing boat from the town of Komiža on the island of Vis.

Sanja Buble, M.Sc.
Ministry of Culture, Directorate for the Protection of Cultural Heritage, Conservation Department in Split, Croatia

Podhumlje – Historical Transformations and Future Perspectives

Podhumlje, a fertile plain at the foot of the Hum hill, is mentioned under the name of *Podechomo* in a document dating from 1320. Natural resources have stimulated continuous agricultural production in the area up to the late 20th century. This type of land use has influenced the position and development of the local settlement as well as the modification of natural landscape. Historical transformations of the area can be observed from 1834, when Podhumlje was marked on the maps of the first cadastral survey of Komiža. The settlement took its shape (in terms of the number and type of buildings as well as their spatial organisation) at the turn of the century when the population of the village surpassed 350 people. Moving away from the traditional way of life and economic conditions has permanently changed the village landscape. In the second half of the 20th century, the majority of the population moved to Komiža or the mainland. Even though the spatial layout of residential and agricultural properties remains in place and is unchanged by new building development, depopulation and complete abandonment have led to the deterioration of the physical structures. Residential buildings of the remaining population have been adapted for modern life, but most of the outbuildings (barns, hearths, etc.) are abandoned and dilapidated. At the 2001 census the population of the village was 42; the number is even lower today. The residents of Podhumlje, called *pojori*, have a strong connection to their surroundings and the village comes alive at harvest time and occasionally in the summer. As part of the "Ethno-Eco" project of the Split-Dalmatia County, Podhumlje has been recognised as the village whose revitalisation would enrich the tourist offer of the island of Vis, primarily in the branches of heritage and ambience tourism. Tourism as a new economic sector will completely change the village's character and will inevitably lead to a different functional organisation of the traditional home and farmstead, as well as the introduction of new functional units that have not existed thus far in village communities. The challenge of our time is to bring life back to the abandoned rural areas while preserving the authentic/rural character of the landscape in new economic conditions and architectural

developments. As a conservationist, I believe that a successful interaction between the old and the new must be based on honouring the locality. An analysis of the existing ambience and its basic characteristics must be at the root of new developments. Learning about the historical transformations of Podhumlje, the main aspects of its ambience, landscape and architecture will be the basis of new reflections and insights.

Graduated in 1978 from the Faculty of Architecture at the University of Zagreb. Earned her MA in 1997 with the thesis "The Measurement System of Diocletian's Palace". She has worked on architectural heritage research: from 1991 to 2002 as a research assistant at the Mediterranean Center for Architectural Heritage in Split, and since 2003 as an expert advisor-conservationist at the Conservation Department in Split. Her areas of interest include protection and conservation of rural sites and landscapes with a focus on dry-stone architecture, conservation measures, and spatial planning in protected areas. As a conservationist, she works on the protection, research, and reconstruction of architectural heritage on the island of Vis. She is a researcher-associate on the Ecomuseum Komiža project. She has participated in international symposiums and workshops, co-authored a number of conservationist surveys, and authored professional and scientific papers on the subjects of research and preservation of architectural heritage.

Boris Čargo, M.Sc.
Archaeological Museum at Split, Croatia

Traces of Ancient Rural Farmstead Objects in the Fields of Vis: Unexplored Heritage

The author gives a list of known rural farmstead objects (*villae rusticae*) on the inlands of Vis. In the first part, he presents data and size, quality and the position of the fields on Vis. He divides objects into those with a maritime character and those with a purely agricultural one. He emphasises their abundance and the exceptional preservation of some objects, and connects known historical figures with some ancient farmstead objects. He points out the possibility that some medieval villages and Early Modern farmstead objects of a later date were founded on locations of ancient farmstead objects.

He was born in Split on 6 August 1967, where he finished elementary school and high school. He graduated in Archaeology and History at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zadar. In 2009 he earned his MA from the University of *Zagreb with a dissertation on Martvilo, the southwest Issa necropolis. During the Croatian War of Independence he fought with the Croatian National Guard, later the Croatian Army. He currently works for the Archaeological Museum in Split and is the curator of the Archaeological Collection Issa in*

Vis. He leads systematic archaeological research at the locality of ancient Issa: Roman baths, Late Antiquity necropolis and residential architecture of the Hellenic and Roman periods. He discovered a significant number of new archaeological localities on the island of Vis, enriching its archaeological map. He is one of the best experts in the field of archaeological topography of the island of Vis. In addition to archaeological research, he studies the Medieval and Modern history of Vis as well as the history of the Dalmatian hinterland. He participated in archaeological research in Salona, Narona, on the island of Palagruža, in the Dalmatian hinterland and a number of other localities. He independently curated two exhibitions: the Battle of Lissa 1866 (Vis 2006, Makarska and Imotski 2008, Maribor 2012), and the Greco-Hellenic Ceramics in the Archaeological Museum Split (Split, Imotski, Šibenik – 2007, Mali Lošinj 2008), for which he authored an extensive catalogue of the exhibited Greek ceramics. He was the co-curator of two exhibitions: Towards the Island of Vis Heritage Museum (Vis 1999), and Amphorae from the Vela Svitnja Bay on Vis (Vis 2002). In 2003 he participated in the international exhibition 'El teatro romano: La puesta en escena' in Zaragoza, Spain. In the same year the exhibition travelled to Cordoba and Merida in Spain. He organised the visiting exhibition on El Shatt in Vis. He has participated in a number of academic symposiums, and has published professional and academic papers in the most prestigious local and international archaeological journals. He is a member of the Main Board of the Croatian Archaeological Society. In 2005 he was awarded the Town of Vis Annual Award for his contribution to the protection of cultural heritage and development of archaeology on the island of Vis.

Zoran Demaria, BA
Komiža – Agricultural Cooperative, Island of Vis, Croatia

Importance and Potential of Carob Cultivation and Processing in the Agricultural Development of the Island of Vis

Carob is an unjustly neglected and forgotten plant, in the world as well as in Croatia. Since ancient times it has been a staple plant for the inhabitants of Vis and temporary settlers on the island looking for livelihood opportunities. The aim of this paper is not just to present to the public the carob morphology and fenology, but also to stress its nutritive and commercial significance – through history, today and for the future of the island. Furthermore, I will mention the most frequent diseases and pests attacking the carob plant and methods of dealing with them. Finally, the potential for intensive and extensive cultivation will be discussed, as well as the ecological and conventional cultivation and processing of carob.

I was born in Split on 22 January 1985. My childhood years were spent in Komiža, where I finished elementary school. I attended the High School for Tourism and Hospitality Management in Vis, and in 2011 earned my BSc in Mediterranean Agriculture at the

University of Split. As part of my high school internship I worked at the reception of Hotel Biševo in Komiža, and as part of my student internship (a course in Viticulture) I worked in the cellar and vineyard of the Institute for Adriatic Crops and Carst Reclamation in Split. From 2003 to 2013 I mostly had seasonal jobs, working at the reception of a Tourist Board Office, at the reception of a Nautical Centre, in the fishing industry, and with the Port Authority. Since 2013 I have been an employee of the Agricultural Cooperative Komiža, where I have gained valuable experiences in agriculture on the island.

Biserka Dumbović Bilušić, Dipl. Eng. Arch., PhD
Ministry of Culture, Conservation Department in Zagreb, Croatia

Landscape Heritage - Authentic Resources for the Development of the Island of Vis

The island of Vis boasts a rich diversity of preserved stratigraphic patterns and types of landscape, encompassing the Neolithic Age, Antiquity, the Middle Ages, the Renaissance, the Baroque, the 19th century, as well as the modern period. Landscape heritage has yet to be properly recognised and valorised, especially as a valuable resource for local development. Local development projects based on cultural and natural landscape heritage are always aimed at long-term development. The primary objective is the preservation of the value and diversity of landscape heritage, which contributes to the island's appeal and competitive edge. This is directly connected to potential development projects that utilise and adapt the resources of cultural and natural heritage for contemporary use in a sustainable way and in accordance with local identity. Landscape heritage should therefore be seen in the light of potential economic growth, which in turn creates a better quality of life for the local population. It can be viewed as the driving force of development and as economic potential connected to many industries, including agriculture, tourism, small business enterprises etc., which are all integrated into a common development process. When changing the use of land or buildings the values of heritage should not be destroyed or lost. That is why guidelines and strategies for long term development and improvement of the landscape should be defined, in addition to concrete measures leading to that goal. One of those measures would be defining criteria for the identification and evaluation of landscape characteristics and value as well as integrating them into development projects. The initial stage – current state analysis – includes the identification and evaluation of all landscape elements and characteristics, its material, built and natural heritage, as well as all aspects of its intangible heritage: local traditions, folklore, language, crafts, etc. Through appropriate use and transformation of these resources it is possible to create new high-quality cultural value in a specific environment. This is where heritage (including built, archaeological, and natural heritage, as well as local traditions and landscape) is one of the rare authentic resources available.

Biserka Dumbović Bilušić, Dipl. Eng. Arch., PhD, a licensed urban planner, graduated at the Faculty of Architecture University of Zagreb. She earned her MA with the thesis entitled 'Structural and Morphological Characteristics and the Conservation of the Spatial Layout of the Historical Centre of Samobor', and her PhD with the dissertation 'Landscape as Cultural Heritage: Methodology of Identification, Evaluation and Protection of Croatia's Cultural Landscape'. She received expert training at the Bundesdenkmalamt in Vienna. She works as an architect-conservationist at the Croatian Ministry of Culture, Conservation Department in Zagreb. As a mentor/author she has participated in the preparation of more than two hundred conservation studies for spatial and urban planning projects, studies and renovation projects of historical buildings and sites, studies of landscape characteristics, heritage impact studies, and strategic heritage impact assessments. She has published more than fifty scientific papers and articles, co-authored a book, and edited several proceedings. She actively participates in the work of professional associations and NGOs.

Laurence Feveile, PhD
Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine, France

About Territories Balance in Boka (Montenegro)
In the peninsula of Vrmac in Boka, Montenegro, rivera attraction lets inside country with deserted villages. The purpose is not only to revitalize villages, to make them self-sufficient with local resources and traditional building practices, but to avoid to create two separated worlds : multimillionaires colony with jet and yacht in marinas and miserable people living hinterland. The ideal goal is to find complementarities, to define commercial, human and spatial links between communities to help them to live close in peace. Looking after territories balance is a condition to reach equality.

Architect DPLG. PhD in Urban Planning: "Habilitation à diriger des recherches" (Degree to supervise research). Researcher MOSAIQUES - LAVUE - UMR CNRS 7218. Permanent Assistant Professor in Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris Val de Seine teaching architecture, urban design, landscape architecture, history of gardens. Partner of Patrick Berger from1981 to 1991, working on André Citroën Park in Paris, Britanny school of Architecture in Rennes, new constructions and building rehabilitations, Père Lachaise cemetery, furniture design. International expert in Montenegro (Vrmac peninsula in Boka), Kosovo (urban strategy for reconstruction), Northern Dubrovnik (35 villages destroyed by war).

Simone Garagnani, PhD
University of Bologna – Italy, City Space Architecture nonprofit organisation

Digital Heritage: Sensing the Legacy of Remote Places
Small communities are often groups whose traditions and history are preserved long since: being somehow favored by distance from global cities and wider multi-cultural metropolises, local communities are mostly unknown, even if they cherish remarkable historic monuments or minor archaeological sites, often located in rural spaces. These kind of cultural "enclaves" are paramount to bequeath the legacy of places and they represent relevant singularities that have to be protected, preserved and disseminated.
During the presentation, some works and case studies on virtual modeling and surveying of some important Italian and Mediterranean archaeological and monumental sites will be introduced, followed by a critic perspective on how these data and tools can be used as knowledge collectors aimed at multidisciplinary activities. Computer models are very easy to be shared and visualized on many different devices, so that a new wave of interactive installations located in museums all over the world are becoming more and more publicized, together with their dual web edition frequently prepared to allow visitors to pay virtual visits. Places can be now investigated from afar, measured and examined in the computer's domain, however digital representations are effective in the real world as well, favoring urban area planning or accurate restoration projects.
In fact, scholars, researchers, professionals, historian and public administrators, for example, can take advantage of many advanced survey technologies available today and aimed at 3D models generation, which can represent a strategic tool meant to document the Cultural Heritage, fostering real or digital tourism.

Simone Garagnani is an Architectural Engineer, Ph.D. in Building and Territorial Engineering. He is researcher at the University of Bologna, teaching CAD drafting, drawing and digital modeling. He is scientific coordinator of a research unit in the program "KAINUA. Reconstructing, perceiving, disseminating the lost reality. Transmedial technologies for the Etruscan city of Marzabotto", aimed at digital reconstruction of archaeological settlements. Visiting Scholar at the Faculty of Electrical Engineering and Computer Sciences at the University of California, Berkeley (2012), he is a specialist in the disciplines of representation, BIM and laser scanning.

Veni Marinković, mag. geogr.
University of Zagreb, Croatia

Revitalisation and Development of Dalmatian Islands

For more than half a century, Croatian islands, with their economic and demographic structures and trends, have confirmed their status as peripheral areas, further intensified by their physical remoteness and communicational as well as transportational isolation, leading to pronounced marginalisation and underdevelopment in comparison with the mainland areas. Despite undoubted potential for island development, previous underdevelopment has resulted in their functional under-utilisation, emigration and natural depopulation. Applied models of organisation, management, and development planning have not resulted in a significant developmental turnaround, highlighting the need for a change of concept as well as for new measures and reorganisation, with the aim of stopping current regressive trends. It is also necessary to implement the new nissological approach to the study and management of Croatian islands based on the affirmed global methodology. This paper discusses the possibilities of revitalisation and development of Dalmatian islands through selected groups of spatio-functional, demographic and economic qualitative models, including suggestions for administrative territorial and nodal functional (re)organisation of space. We shall also look into the demographic processes and relations and the indicators of independent demographic sustainability as well as the concept of island economic development. Due to particular geographic, communicational and socio-economic characteristics, the nissological theoretical and methodological framework should be applied in the research of island areas, with the aim of formulating possible models of revitalisation of Dalmatian islands.

Born in 1989 in Split, she finished elementary school in Komiža and grammar school in Vis. Higher education brought her to Zagreb where, in 2008, she enrolled in the undergraduate research programme in geography at the Faculty of Science Department of Geography. In 2010 she continued with the graduate studies of spatial planning and regional development. She earned her MA in 2013 with the thesis 'Contemporary Geostrategic Modelling of the Development of Dalmatian Islands'. Her research interests include regional island development, island demographics, and the possibilities of island revitalisation. She works at the University of Zagreb as an expert associate on the EU projects SEETechnology and Silver City, and volunteers at the Local Action Group 'Škoji,' where she helps with the creation of spatial analysis reports.

Marica Marinović Golubić, MA
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

Moving to an Island: Examining Migrant Experiences on the Island of Korčula

In this paper we wish to explore the immigration motives, background, and island life experiences of the population that immigrated to Korčula in the last 15 or so years from other parts of Croatia or abroad and stayed on Korčula. Croatia has 1246 islands (more precisely 79 islands, 525 islets, and 642 rocks and reefs [Duplančić Leder, Ujević and Čala, 200]), approximately 40 of which are permanently inhabited. These inhabited islands are relatively small: both in surface area and in population, which merely emphasises the fragility of the island social system. Thus, new inhabitants definitely draw attention and their influence on the revitalisation of island communities can prove to be crucial. The paper is based on an analysis of in-depth interviews with 37 newly arrived island inhabitants.

I was born in Split in 1978. I completed my primary and secondary education in Zagreb where I also graduated in sociology and philosophy. Since 2006 I have been working on the project Social re/construction in rural territory: developmental sustainability at the Institute of Social Sciences Ivo Pilar. I am a junior editor for the Društvena istraživanja journal. My scientific interests include various subjects in the field of sociology of space (development models of rural areas and the influence of the local elite, Croatian islands), as well as sociology of migration. I am a doctoral student of sociology at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. I am completing my doctoral dissertation entitled Immigration into Traditional Emigration Areas: A Case Study of the Island of Korčula.

Antonia Miletić, landscape architect; Igor Belamarić, landscape architect
Split, Croatia

Valorisation of Green Areas in the Town of Vis

The aim of this research project is to register and valorise all vegetation that makes up the character of the town of Vis, be it green areas under intensive maintenance or surfaces covered with *natural* vegetation (in all degradation forms). Analysis of the present state creates the basis for determining possible short-term and long-term threats to valuable areas – based on recognising key factors in maintaining biodiversity, as well as visual qualities. The final part of the research project contains suggestions for landscape maintenance and possible interventions in the green areas of the town, with an emphasis on presentation through educational programmes (participation of the local community and tourist promotion).

The final presentation should provide a synthesis of insights into various landscapes (urban, cultural, maritime, and natural) presented through about ten characteristic sites in the area, including valorisation of the visual impression of landscape as seen from the sea (based on the Dubrovnik model). Due to its special characteristics, the entire island of Vis has been chosen as one of the major botanical areas of the Republic of Croatia, a biodiversity hotspot. Each new insight into the ecological state of the island and its areas is unquestionably an important contribution to understanding its anatomy.

Antonija Miletić, landscape architect
Antonia Miletić (née Živković) was born in Šibenik in 1988. In 2009 she earned her BA in Landscape Architecture at the University of Zagreb Faculty of Agriculture with the final paper entitled "Sociological Role of the Seaside Promenade (Riva) in Mediterranean Towns – the Example of Riva in Rogoznica". That same year she started the two-year graduate programme in landscape architecture. During her graduate studies she showed professional interest in rural/cultural landscapes and took part in a number of professional workshops. She earned her MA in early 2013 with a thesis entitled "Identifying Noteworthy Cultural Landscapes of the Šibenik-Knin County". She currently works at the "Parkovi i nasadi" public utility company for landscaping in Split, where she is completing her two-year internship.

Igor Belamarić, landscape architect
Igor Belamarić was born in Split in 1982. In 2012 he earned his MA in Architecture and Landscaping at the Universität für Bodenkultur in Vienna with a thesis entitled "Flora and Vegetation of the Defensive Walls in Split". During his studies he focused on the topics of urban ecology and nature preservation. In the last two years he took part in the drafting of the preliminary plan for the renovation of the Garanjin Park in Trogir (COAST Project) and worked on the valorisation of natural heritage as part of the "Heritage – a Driver of Development" project in Dubrovnik (IPA cooperation with Kotor). Since April 2014 he works as a planner for the "Parkovi i nasadi" public utility company for landscaping in Split.

Antonio Morić Špunić, **mag. geogr.**
University of Zagreb Faculty of Science, Croatia
Anamarija Durbešić, PhD
Croatian Forests Ltd., Croatia
Prof. Borna Fuerst-Bjeliš, PhD
University of Zagreb Faculty of Science, Croatia

GIS Modelling for the Revitalisation of Authentic Island Localities – the Island of Hvar

The authentic landscape of the island of Hvar has experienced significant changes over the last 200 years, especially through strong development of the tourist industry since the mid 20th century. Using GIS as the most systematic method of spatial analysis, we have analysed the state of the landscape in 1975 and in the period between 2002 and 2011. Taking into consideration the interaction of basic geographical and sociogeographical factors in environmental formation, we interpreted the landscape changes in the observed time span. Special emphasis has been placed on the possibility of revitalisation of former agricultural areas of the island through grape, olive and lavender cultivation, these being the dominant crops. The proposal for the revitalisation of agrarian areas of the island of Hvar, which would be developed as part of the project *Croatian island products*, is based on a comparative analysis of the cultivated agricultural land in 1975 and the agrarian areas of the island today. In 58.59% of the agrarian surface area there was no change of landscape type, while in the remaining 3,833.20 ha, influenced by deagrarisation, a trend of extensification has been observed, which manifested itself through the natural prevalence of maquis and garrigue vegetation. Due to existing partitions, dry-stone wall boundaries, and terraced localities, these once cultivated land areas form the "frozen" agricultural assets of the island that can be reactivated in a relatively short period of time. Using GIS tools for a correlative analysis of geographic factors (pedological characteristics, inclination, and exposition of the terrain) and selected indigenous crops, a spatial model was created which pinpoints the most favourable localities for the cultivation of selected crops in case the once cultivated land is reactivated. The analysis included indigenous grape sorts *faros, drnekuša, bogdanuša,* and *prč*, as well as lavender and the *oblica* olive. The future planning of island areas should take into account the interaction of sustainable tourism and ecological farming as the two basic spatial resources of the island of Hvar.

Antonio Morić Špunić, mag. geogr., GIS analyst. Fields of research: GIS application in environmental change studies, agriculture and traffic systems, as well as its introduction into secondary level education.

Anamarija Durbešić, PhD, GIS specialist, Croatian Forests Ltd. Fields of research: GIS application in environmental and landscape change studies. Lecturer at the Department of Geography of the University of Zagreb, Faculty of Science.

Prof. Borna Fuerst-Bjeliš, PhD, University of Zagreb. Fields of research: history of the environment, history of cartography, frontier areas. Since 2007 she has led several projects on environmental change, cultural landscapes, and regional identities. She is a lecturer at the Universities of Zagreb, Zadar, and Mostar, and the winner of the 2012 Federik Grisogono science award.

Maria de Nazaré Oliveira Roca, PhD
e-GEO Research Centre for Geography and Regional Planning, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Universidade Nova de Lisboa, Portugal

Rural Newcomers and Local Development in Low-density Rural Areas: Empirical Evidence From Portugal

The presentation starts with the discussion of the concept of "rural newcomers", that is, in-migrants from urban areas who, motivated by socio-economic, cultural and/or environmental reasons, returned to, or moved for the first time to the countryside, where they perform either agricultural or non-agricultural activities. This is followed by a proposed taxonomy of rural newcomers based on criteria such as: reasons for migrating; place of birth; educational attainment; occupation (previous and present); place of residence (urban/rural); place of work (urban/rural); year of arrival in the rural area. The main findings of an exploratory field research on organic farming and local development in a low-density rural area of Portugal are presented. The objective was to find out if there are significant differences between rural newcomers and native organic farmers, concerning their motivation for practicing this kind of farming, their adaptation to the rural milieu and intentions to continue living in the countryside and practice organic farming. It was found out that, compared with native organic farmers, the newcomers are younger and considerably more educated and skilled, their practice of organic farming is related with their environmental awareness and that they more frequently exercise other, non-farming activities, such as rural tourism and craftsmanship. Taking into account the strengths and weaknesses of low-density areas, as well as the fact that newcomers represent an important human capital that needs to be better explored, there is a need for the design of policy measures that would promote sustainable rural development based on the multifunctionality of agriculture and the diversification of economic activities. The implementation of such measures would result in a significant increase in the number of newcomers, particularly organic farmers, professionals in rural tourism, nature and adventure tourism, professionals who use ICTs, and those linked to local development and spatial planning, education, health, culture, etc. Also, retirees should be welcomed as potential consumers of local products and services.

Maria de Nazaré Oliveira Roca has a B.A. in Geography from the Federal University of Rio de Janeiro, an M.A. in Population Geography from the Ohio State University (USA), and a PhD in Geography from the University of Zagreb. From 1983 to 1992, she worked at the Institute of Social Research of the University of Zagreb, and from 1993 to 2013 lectured at the Geography Department of the Nova University of Lisbon, where from 2008 to 2013, she was the director of the e-GEO Research Centre for Geography and Regional Planning. Retired since the end of 2013, she continues active as a senior researcher at e-GEO. Her main research areas of interest are: demographic sustainability and local and regional development; socio-demographic profiles of particular social groups (e.g., youth, elderly, farmers, women, temporary residents); spatial impacts and socio-economic effects of migration; demographic analysis for spatial planning.

Aleksander Ostan, Dipl. Eng. Arch.
Atelje Ostan Pavlin, Ljubljana, Slovenia

Transcending Metropolis: Towards Sustainable Decentralisation (Meditations/ Investigations Between and Around Islands, I-lands and Eye-lands)

The lecture/visual essay will be structured in 3 parts:

1. It will start with analysis of global situation in the context of the time/spatial realm. It will reflect diverse dualistic (opp)positions and manifest sometimes drastic antagonisms of today's reality. It will comment their positions and reveal their relationships between: - universal civilization and autonomous cultures, global and local levels, nature and culture, virtual and physical reality, urban and rural context, agri-culture and culture. Show the gap between: planning/urban design and architecture, old and new structures, economy and ecology, holistic and linear approaches, participation and alienation...

2. Further it will illustrate "state of art" in spaces and places of Slovenia: it's dispersed urbanisation, sub-urbanisation, neglected rural space. On the other side Slovenia's opportunities with re-urbanisation, re-vitalisation, re-generation and re-cycling. It will present urgent need for changes in "spatial paradigm": -from "industrial" towards sustainable development, from progressistic towards cultural approach, from quantitative towards qualitative approach, from exclusive towards inclusive processes, from professional isolation towards participation, from dependent towards self-sufficient, from points towards networks, from individual towards public transport, from fossil towards renewable energy sources, from "or/or" towards "and/and" in the relationship between urban and rural world...

3. The last part of the lecture will present my/our research, approach and methodology, dealing with time, space and place in integral, interdisciplinary, creative way. Through variety of diverse projects (spanning 25 years) I will present the potentials of smaller communities and depopulated areas, the wisdom of built traditional, local

heritage. Show the possibilities of good modern architecture, rooted in local tradition ("critical regionalism"); projects, done in sustainable way for a qualitative, soft tourism in the rural areas.
The lecture will also touch the specific nature of the Mediteranean culture and it's islands, from their symbolic aspects to their real living conditions and dimensions.

Aleksander Saša Ostan (1959) is practising architect, active in broad field of urban and living cultures, in planning/projects/building, leading spatial workshops (EASA; European summer school tutor 1993-2003), teaching, researching, lecturing (home and abroad), writing (professional and cultural journals, co-author of some books). The core of his professional interest lies within the concepts of sustainable paradigm, both in urban and in rural areas. He taught at Famul Stuart High School and is visiting lecturer at University of Maribor, Faculty of architecture. He is guest critic at Faculty of architecture Ljubljana. He received awards for diverse projects, nationally and internationally.

Nicolas Petrovitch Njegosh, architecte
D.P.L.G., Paris, France

Small is Beautiful
Borrowed from the book "Small is beautiful" by Ernst Friedrich Schumacher, famous British economist, two sentences, written in the early 1970s and selected among others, remain relevant and are still an issue/ are still in effect:
" Wisdom demands a new orientation of science and technology towards the Organic, the gentle, the non-violent, the elegant and beautiful."
" It is doubly chimerical to build peace on economic foundations which, in turn, rest on the systematic cultivation of greed and envy, the very forces which drive men into conflict. "
Successive crises that are going through our societies for years have undermined our blind faith in progress and in the economy. It is time to return to a local economy that cannot replace, but could help to replace the negative effects of the "global-economy."
This revival on the human scale in the economics can help to overcome serious social and ecological crises that strike around the world, in Montenegro as in the Dalmatian islands. Producing locally its food and its energy without depending on the international situation is an inevitable phase in order to ensure a minimun security for the local population. It is also a source of the development and inovation that can mobilize our youth for the activities of the future. New practices of permaculture and agroforestry are healthier and more efficient, and going back to the land does not mean going back to the Middle Ages.

Born on July 7, 1944 in Saint Nicolas du Pélem, Côtes d'Armor, France. Nationality: French and Montenegrin; Crown Prince of Montenegro. He completed his studies in Paris and spent most of his holidays in Brittany. At a very early stage he became active in associations for protection of sites in Brittany. He obtained his degree in Architecture in 1971. Varied professional experience: self-build, urban environment, urban planning, construction of industrial and agricultural buildings, renovation of administrative and commercial buildings. He established the Cetinje Biennale of Contemporary Arts (Montenegro) in 1991. From the beginning of the Yugoslav conflict, after he made an appeal for desertion following the first bombing of Dubrovnik, he founded the "Izbor" Association (legal protection of victims of ethnic discrimination in the former Yugoslavia). Izbor organized the support for a network of human rights defenders in the former Yugoslavia (Belgrade, Zagreb, Pristina, Sarajevo, Novi Pazar). He established the SEM Association (Solidarity Europe Montenegro) which organizes humanitarian campaigns in Montenegro. Between 2000 and 2003, he was appointed by Montenegro as a Chief of one mission of cultural cooperation with France. Between 2002 and 2006, in cooperation with the National School of Fine Arts in Paris (ENSBA) he organized summer architecture workshops in the Village of Gornja Lastva in Montenegro. Between 2005 and 2011, he was the President of the "Courrier des Balkans"(French portal of the press from Balkan). Since 2012 he is the President of the Petrovic Njegos Foundation established by the Act on the Status of the Descendants of the Petrovic Njegos Dynasty, adopted by the Parliament of the Republic of Montenegro in July 2011. The three action areas of the Foundation are: Solidarity - Eco development - Cultural Promotion of Montenegro and its heritage.

Saša Poljanec-Borić, PhD; Ivana Ferić, PhD; Ivo Turk, PhD
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

Tourism Quality and Island Settlements in Croatia: Empirical Insight into the Limits of Mass Tourism Development
The presentation is based on the comparative analysis of data on quality of tourism offer in Croatian island destinations of: Mali Lošinj, Punat, Malinska and Krk. The data was gathered in 2007 – 2012 period through a separate research financed by Croatian Chamber of Commerce and incorporated in a national action: Tourism flower – quality for Croatia. The presentation diachronically shows the panel data of the quality of tourism supply for every mentioned destination as well as the comparison of respective destinations' averages with regional and national tourism quality averages. The mentioned regional and national quality averages were established by continuous evaluation of 17 destinations in Kvarner and Lika region and 68 relevant Croatian tourist destinations. Diachronic and empirical character of the data is instrumental for the horizontal evaluation of the quality of tourism supply in selected Croatian island tourism destinations. When combined with comparative data on demographic distribution and types of demographic changes of permanent residents in island tourism destinations,

the mentioned data represent an informed basis for the definition of tourism policy aiming at increasing quality of tourism offer and preserving the network of settlements on Croatian islands.

Saša Poljanec-Borić, born in Zagreb in 1961, graduated from the University of Zagreb with majors in philosophy and French language and literature. Her postgraduate studies in sociology were completed with a Master's thesis in urban sociology. She also holds a PhD in Economics from the School of Economics at the University of Zagreb where she defended her thesis on the link between the privatization of the hospitality industry and the competitiveness of Croatian tourism supply. Her main scholarly focus is on interdisciplinary research. She has published two books and more than 40 scholarly papers in the field of social sciences with special interests in the sociology of tourism and tourism economics, tourism marketing, the economic sociology of small and medium-size enterprises, as well as in local institutional development. Being fluent in English and French, she is currently collaborating on several domestic and international interdisciplinary projects.

Darko Radović, PhD
Keio University, Tokyo, Japan

The Sustainable Island Manifesto: A Draft Discussion of the Possibility of Sustainable Islands

The main component of this paper will be a draft Sustainable Island Manifesto. Draft Manifesto will be presented in the form of an open-ended code, inviting participation and action. The presentation is conceived as polemological, at two levels. It first hopes to, in de Certeau's tradition, "force theory to recognise its own limits". Beyond and above that, it aims to stimulate concrete thinking and action capable of imagining, producing and living alternative, environmentally and culturally responsive and responsible spatial realities at the Island (the island which we are going to call – Vis). Impossible? Thinking was never impossible. And, utopias were almost always conceived as, or on the islands, celebrating and benefiting from their intrinsic isolation, detachment and identity. The paper stiches up fragments of development scenarios which are radically different from common practice - which are possible. It proposes a number of alternative "ideas of space", various non-synchronicities as seeds for action. The emphasis is on harnessing bottom-up energies and latent potentials of the Island itself and developing new qualities, which build upon, reinvent and extend the essential qualities of the Island to the future. The aims are different quality, quality through difference and the quality *of* difference, expressed through plurality, coexistence and simultaneity of *patterns,* ways of living. The ultimate aim is the wellbeing of the Island and the Islanders. An overarching framework of the Manifesto is the key postulate of eco urbanity: the quality and the character of

everyday life, together with spatial expressions of ordinary activities are going to be the measure of success or failure on the road towards sustainable development.

Darko Radović is a Professor of Architecture and Urban Design at Keio University, Tokyo, co-director of International Keio Institute for Architecture and Urbanism – IKI and Visiting Professor at the United Nations University, Tokyo. He is a member of the Philips Center for Health and Well-being Livable Cities Think Tank. Darko received his doctorate in Architecture and Urbanism from the University of Belgrade, Yugoslavia. He has taught, researched and practised architecture and urbanism in Europe, Australia and Asia, and held senior academic positions at the University of Belgrade, University of Melbourne, University of Tokyo and at Keio University current). Darko Radović work focuses at the nexus between environmental and cultural sustainability andsituations in which architecture and urban design overlap, where social starts to acquire physical form. His coordinated investigations of the concepts of urbanity and sustainable development focus on culturally and environmentally diverse contexts which expose difference and offer encounter with the other. He argues that neither the path of ecological nor that of cultural sustainability can be undertaken separately, and indeed that there is no viable future without their harmonious synthesis. On that basis, he has developed the concept of eco-urbanity (Routledge, 2009) which constitutes one of the hubs of his recent research, teaching activities and publications, along with Radical Realism (2010), which became the credo of his design-research laboratory co+labo at Keio University. At Keio-IKI, he heads a major international, interdisciplinary research project Measuring the non-Measurable. Over the last several years Professor Radović has guest-lectured in Australia, Croatia, France, Italy, Japan, Malaysia, Philippines, Serbia and Monte Negro, Singapore, Spain, Thailand, UK and Vietnam. He has published in Europe, Australia and Asia, in English, Serbo-Croatian, Japanese, Korean and Thai. Darko's research books include Green City (2005, Routledge/ UNSW Press; with Low, Gleeson, Green); Urbophilia (2007 the University of Belgrade Public Art Public Space publishers), Cross-Cultural Urban Design (2007, Routledge, with Bull, Boontharm, Parin, Tapie), Another Tokyo (2008, University of Tokyo and ichii Shobou) and eco-urbanity (2009, Routledge), small Tokyo (ed. with Boontharm, flick Studio and IKI, Tokyo, 2012), and The Split Case: density, intensity, resilience (ed. with Kuma, Boontharm, Grgić, flick Studio and IKI, 2012).

Zoran Roca, PhD
Interdisciplinary Research Centre for Education and Development
Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lisbon, Portugal

Spatial Identity And Development: Topophilia and Terraphilia - A Conceptual Methodological Framework for Participatory Planning

Lecture will be devoted to theoretical and methodological issues of determining territorial identity as a development resource, and its study by means of the "IDENTERRA Model". Special attention will be given to the issue of the gap between topophilia and terraphilia, i.e., between the idyllic political and media discourse about caring for the identities of geographic units such as islands, regions, cities and localities on the one hand and, on the other, the harsh reality of neglect and annihilation of the identity features through profanation of space, destruction of natural and cultural heritage, uncritical adoption of globalized ideas, values and lifestyles, etc. As follow up to the lecture, discussion of this issue in the context of development options of the Island of Vis will be encouraged.

Prof. Dr. Zoran Roca, a geographer and demographer, completed his education at the Universities of Zagreb, Strasbourg and Columbus (OH, USA). Since 90s he has worked as Full Professor of Human Geography, Demography and Development Studies and also the Director of the Geography Department of the Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lisbon. In his earlier career he worked as a researcher at the Institute for Development and International Relations (IRMO) in Zagreb, and as a senior expert (P5) at the Sustainable Development Department, FAO - Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. Ha has often been invited as is guest-professor to different Universities in Brazil and worked as international consultant in scientific research consortia and development projects. Since 2014 he assumed visiting professorship at the Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb.

Zoran Roca's main research interests and areas of expertise are:

– Territory and development: (i) theoretical-methodological and policy issues of spatial identity as a development resource; (ii) perception/sense of place; (iii) local development and local-global nexus; (ivi) participatory methods in territorial development policy research and spatial planning; (v) international research networking and publishing ventures.

– International technical assistance and co-operation for development, with over 30 years of experience (UN, EU, NGO) in countries of Sub-Saharan Africa and Southeast Asia, in China and Brazil, and in Eastern and Southern Europe.

Some of his most important recent publications are:

Roca, Z. (Ed.) 2013. Second Home Tourism in Europe: Lifestyle Issues and Policy Responses. Farnham (UK): Ashgate Publishers

Roca, Z. 2011. Topophlia, Local Identity and Regional Development: Conceptual Dilemmas. Memory Records and Policy Concerns. In: D. Belyaev,.Z. Roca, Z. (Eds.) Portugal in the era of the knowledge society. Lisboa: Edições Lusófonas. pp. 215 – 252.

Roca, Z.., Claval, P., Agnew, John. (Eds.) 2011. Landscapes, Identities and Development. Farnham (UK): Ashgate Publishers.

Roca, Z. 2010. Landscape, Identity and Development. In: Landscape and Driving Forces. 8th meeting of the Council of Europe workshops for the implementation of the European Landscape Convention. European Spatial Planning and Landscape, No. 93. Strasbourg: Council of Europe Publishing. pp. 65-77

Roca, Z., Roca, M.N.O. 2007. "Affirmation of Territorial Identity: A Development Policy Issue", Land Use Policy, 24(2), 434-442.

Roca, Z.; Spek, Theo; Terkenli, Th.; Plieninger, T. Höchtl, F. (Eds). 2007. European Landscapes and Lifestyles: The Mediterranean and Beyond. Lisboa: Edições Universitárias Lusófonas.

Roca, Z. (2004). Affirmation of Regional Identity between Rhetoric and Reality: Evidence from Portugal. In E. Boneschansker, J. van Dijk, L.G.J. Jansma, K.H.A. Verhaar (Eds)., Cultural Uniqueness and Regional Economy (pp. 29-52). Leeuwarden, Ljouwert (NL): Fryske Akademy.

Nenad Starc, PhD
The Institute of Economics, Zagreb, Croatia

Island School on a Boat

Most of the island development problems remain unsolved due to inability of policy makers to recognize island specificities. This inability results in mainland policy measures implemented on islands or simply in policy vacuum. A false conclusion that islandness itself necessarily leads to insularity is often used as an excuse. Such a mindset is particularly detrimental in education policy. Evident insularity and dramatically low quality of the primary education on small Croatian islands appear primarily due to unsuccessful application of mainland standards. It could be overcome by means of a school boat with laboratories, library and other required facilities which would significantly upgrade teaching chemistry, physics, IT and similar subjects. The boat could tour 2 to 3 small islands staying 2 days a week on each (up to 4 such boats could cover all Croatian small islands). The boat could also offer services needed but not available on small islands such as a specialized health care unit, a small movie theatre, a desalination unit etc. It is shown by means of standard benefit cost and cost effectiveness analyses that a multifunctional boat of this kind could operate as a not for profit economic enterprise and that it is by all means acceptable in terms of social costs and benefits. It is also shown that a lack of political will and rigid institutions that would not consider moving something that is widely taken as unmovable, stand as obstacles to the project.

Since 1974 he has worked at the Institute of Economics, Zagreb. He focuses on regional, urban, and environmental economics, with a special interest in island development. He has led island

development projects on nearly ten Croatian islands, presented at symposiums on island development in France, Japan, Greece, the Netherlands, Portugal, on Malta, the Canaries and the Azores. He is one of the founders and a permanent associate of the International Scientific Council for Island Development - INSULA founded in 1989 in Brest, France. Coordinator and head author of the National Island Development Programme (1997). Head author of the Islands Act draft (1999). Author of the Regulation on Methodology and Defined Content of the Sustainable Island Development Programme (2002). Methodological co-ordinator of the creation of 25 programmes of sustainable development for islands and island groups (2003). Teaches environmental, ecological, and regional economics at the Faculties of Economics in Split, Zagreb, Pula, and Rijeka, Faculty of Architecture in Zagreb, and the Faculty of Science Department of Geography in Zagreb. He is one of the three organisers of the LIBERTAS I and II convoys, which in October and November of 1991 broke the naval blockade of Dubrovnik. He was a member of the 100th Brigade of the Croatian Army. He spent the winter of 1991/92 at the frontlines in Sunja. In 1995 he took part in the "Oluja" (Storm) operation as a member of the 140th Regiment. He was awarded the Storm Operation War Medal.

Davor Stipan, prof.
I. Gymnasium Split, Croatia

Valorisation of Architectural Heritage as a Factor of Sustainable Development on the Island – the Example of Komiža

Thearchitectural heritage that has been bequeathed to us over the centuries presents the context of a complex civilisation that defines, identifies and forms us. Its rich texture and omnipresence in the ecumene should make us responsible guardians of all its manifestations. By pointing out our elementary humanist, historical, religious, and human basis and defining ourselves as individuals aware of our historical roots, we feel the obligation to valorise, protect and conserve cultural products in general, and more specifically our architectural heritage, in an exact and professional way. Moreover, we must continue to broaden our knowledge, discuss issues, and pass on our insights and methodology to future generations. This systematic approach to evaluating architectural heritage should especially be implemented in geographically isolated areas, those of the rural mainland as well as those on the islands. Architecture, with its spatiotemporal, cultural and civilisational facets, speaks in the language of mass, volume, spatial units, and complex interior structures. It creates contours, panoramas, coastal lines, and street patterns and determines the *urban ideology of human settlement*. In its historical complexity it pulses with new construction, addition, adaptation or demolition. It stands before us, today and in all days to come, not as a silent witness of past times or as a utilitarian servant, but as a challenge to our perception in the context of protection and valorisation as relevant factors of sustainable development. From this standpoint we shall analyse the

architectural heritage of the town of Komiža, in the light of symbiosis between ambiental, traditional building practises and notable examples of fortified, sacral, and residential architecture. Furthermore, we shall outline a vision for the potential of popularising the architectural heritage of Komiža as a factor of sustainability of an isolated micro regional island locality. By accepting cultural heritage as the foundation of every community and its individuals, our awareness of its importance and the need for its preservation will grow, along with advances in knowledge and modern methods of protection. Through such self-improvement we can rightfully pay homage to our past and the heritage in our custody.

I was born in 1983 in Split, Croatia. After earning my high school diploma from the School of Fine Arts, I studied history of art and geography at the University of Zadar, where I earned my MA degree with the thesis 17th and 18th Century Sacral Architecture in Split. Since January 2013 I have been working at the First Gymnasium in Split. My interests include the theory of architecture, art criticism, and independent research in the field of historical arts heritage of Dalmatia. I am a regular contributor of the Kontura art magazine and Informatica Museologica journal, and a regular member of the Croatian Society of Art Historians, Association of Friends of Cultural Heritage in Split, and the Croatian National Committee of ICOM.

Filip Šrajer, Dipl. Eng. Arch.
Organisation '4 GRADA – DRAGODID', Croatia

Building the Landscape: Dry-stone Walls of the Eastern Adriatic Coast

Dry-stone walls are one of the most prominent characteristics of the Eastern Adriatic landscape. This is especially true of the Croatian islands and coast, where long pasture fence walls combine with the labyrinths of agricultural terraces and rock piles to an extent rarely found elsewhere in the world, and accompanied with characteristic small houses, shelters, animal pens, and other buildings constructed using the dry-stone technique. This "infrastructure" reflecting the anthropogenic transformation of the environment still dominates the landscape, although it has lost its original purpose and is directly endangered by vegetation succession and human activity. The chronology, distribution, typology and details of the *Adriatic dry-stone walls* offer insights into the history of the landscape, patterns and economics of life outside the city, as well as the principles and techniques of karst bonification. This subject is topical: environment and landscape are in focus today, interdisciplinary studies are no longer a novelty, but a trendy challenge. The fact that traditional secular building has long been overshadowed by urban and sacral architectural heritage and the historiographical focus on the elites provides it with more academic legitimacy. New technologies available today, from

sharing multimedia on Facebook to satellite digital photography and GIS databases, help in overcoming some practical problems that have previously made wide scale research difficult. Recent interest in *dry stone* building can be observed, particularly in Croatia and Slovenia, amongst an ever-larger group of enthusiasts, scientists, and experts, as well as local groups and owners of agricultural holdings. This diverse group, with different backgrounds and motives, gathers around hands-on work projects involving restoration of dry-wall buildings. A large number of young people take part in these projects, which are a good example of grassroots initiatives that are very prominent in world heritage circles today. In this lecture we will present and analyse the most notable Croatian dry-stone localities, as well as some recent events and initiatives. We will discuss the practical and conceptual issues surrounding the valorisation and preservation of traditional building heritage of the Eastern Adriatic.

Born in 1977 in Zagreb, Filip works as an urban and spatial planner at URBING, Zagreb. Currently he is a postgraduate student at the Faculty of Architecture and a teaching fellow at the Faculty of Agriculture, University of Zagreb and is active in organisational activities and project management with the Dragodid Association, an internationally acclaimed initiative for the preservation of dry-stone masonry on the Eastern Adriatic. He also leads dry-stone building workshops, edits two dry-stone walling websites (www.dragodid.org and *www.suhozid.hr) and is the co-author of two popular dry-stone construction manuals.*

Željka Tonković, PhD
Department of Sociology, University of Zadar, Croatia
Jelena Zlatar, PhD
Institute for Social Research in Zagreb, Croatia

A Sustainable Development Model for Island Communities – the Example of Postira on the Island of Brač

The area of Adriatic islands, including island villages, has been experiencing complex changes in its social and spatial structure since the beginning of transition due to economic and social transformations. Due to pervasive depopulation, as well as abandonment of traditional activities and economic sectors, many local communities on islands are in a state of stagnation. The changes mentioned are likewise a hurdle to the implementation of sustainable development projects for islands, which is also affected by the administrative division of islands into two or more local government units and ineffective local institutions. In this presentation we will present a model of sustainable development for island communities. The model entails integrated development on the principles of sustainability, defines key developmental processes and determinants and can likewise be used as a source of sustainable development guidelines, taking

into consideration the local specifics. The model is based on the results of a case study of the municipality of Postira on the island of Brač. The study included an analysis of documentation and semi-structured interviews with 26 participants from various profiles of the local population and it has demonstrated that there exists a connection between the balance of key sustainability dimension in Postira as well as a balanced development of agriculture, industry and tourism, which makes Postira a positive example of sustainability on islands. The presentation will present the most important results of the research and discuss key dimensions and determinants of sustainability as well as hurdles to the sustainable development of islands in general through a comparison of Postira with other places on the island of Brač. Sustainable development at a local level requires a balanced relationship between key sustainability dimensions - the economic, ecological, social and cultural dimension. The implementation of development policies rests on local initiative and requires the participation of the local population, but also cooperation with other local government units and the support of the state. In other words, the sustainable development of islands entails the optimum integration of the "top-down" and "bottom-up" approaches. When it comes to economic development, it is necessary to establish a balance between agricultural, industrial and tourism development. The emphasis in agriculture should be placed on the consolidation and branding of island products and the encouragement of ecologic agriculture and the development type must be designed in connection with tourism and industry.

Željka Tonković was born on 16 July 1982 in Split. She graduated sociology and history at the University of Zadar in 2005. Since 2006 she has worked as a teaching assistant at the University of Zadar Department of Sociology. She earned her PhD in 2012 at the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences. The fields of her scientific interest are urban sociology and the sociology of space. She took part in several international symposia and received additional training in summer schools and workshops.

Jelena Zlatar was born on 24 September 1982 in Zagreb. She graduated philosophy and sociology at the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences in 2006. That same year she was employed at the Institute for Social Research in Zagreb where she works in the group for the sociology of village, town and space. She earned her PhD at the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences with a dissertation entitled The Influence of Social Actors on the Urban Transformations and Reconstruction of Zagreb after the Year 2000 (2012). She has authored two dozen scientific and professional papers and the book Urban Transformations of Modern Zagreb (Plejada and Institute for Social Research in Zagreb, 2013).

WORKSHOP

IDENTITY AND DEVELOPMENT OF THE ISLAND OF VIS: FROM TOPOPHILIA TO TERRAPHILIA -

A contribution to participatory planning

Lecturer and Coordinator: Prof. Dr. sc. Zoran Roca
Interdisciplinary Research Centre for Education and Development
Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lisabon, Portugal

Wednesday, 17. 9. 2014.

Town Hall, Vis, 17-20.00 h

Croatian Islands, as elsewhere in the world, are faced today with an unprecedented challenge: how to (re)affirm and validate their natural and social identity in the light of the growing consumption of their space under economic and cultural pressures, both local and global? It is, evidently, a complex new challenge for public policies of sustainable development and planning practice that requires new approaches to the issue of identity as a development resource.

In considerations of development options through spatial planning that promotes cultural heritage, investments in tourism, etc., a growing importance is given today to a broad and direct participation of local actors in social, economic, cultural and ecological changes in a territory. This, however, is sometimes difficult to achieve if there is no strongly expressed topophilia, i.e., attachment of people (locals and visitors alike) to a specific geographical area, as well as without explicitly promoted terraphilia, i.e., attachment to the idea of improving the quality of life in a certain area by enhancing and valuating its identity.

It has already been confirmed worldwide that the participatory spatial and development planning - based on knowledge, perceptions and actions of individual and institutional creators and beneficiaries of social change - can be very effective in smaller geographical areas and communities, such as islands, that are longing for sustainable socio-demographic, ecological, economic and cultural revitalization.

Scientifically based answers to the many problems and challenges of participatory spatial and development planning are provided by the" IDENTERRA Model ", which combines a theoretical framework and concrete, tested and proven methodology for the study of spatial identity as a development resource.

In the framework of the Project "Anatomy of the island," a lecture on this issue for professionals and students will be held, as well as a workshop with a selected sample of

eminent individuals who are connoisseurs of Vis and institutions (governmental and non-governmental) in the cultural, economic, social and other spheres of life on this island.

Workshop will be dedicated to knowledge, values and activities of people and institutions on the Island of Vis with respect to (re/de)generation and (re)affirmation of identity features inherent in tangible and intangible heritage, and their potential as development resources of the island. About thirty participants of the workshop (a representative sample of selected individuals and institutions from all spheres of island's life and vocation, including spatial and development planning) will diagnose and evaluate the situation and the resilience of traditional and recent identity features of Vis. They will also prioritize and try to reach a consensus on specific actions to be taken as an expression of converting topophilia into terraphilia among local people and relevant institutions of the island. It is expected that the results of the workshop will contribute to the process of conceptualizing development options.

ROUND TABLE
GOOD AGRICULTURAL PRACTICES ON THE ISLAND OF VIS

Coordinator: Vinko **Mratinić**

Thursday, 18. 9. 2014.

Town Hall, Vis, 18-19.30 h

Contributors:

Zvonko **Benčić**

Nebojša **Božanić**

Toni **Bunčić**

Zoran **Demaria**

Jurica **Fadić**

Darko **Mladineo**

Hrvoje **Mratinić**

Velimir **Mratinić**

Marko **Plihta**

Srećko **Roki**

Milan **Senjanović**

Željko **Vojković**

3rd ANATOMY OF ISLANDS

VIS, CROATIA 2014

WORKSHOP

MODELS OF SELF-SUSTAINABILITY AND LOCAL RESOURCES MANAGEMENT FOR ISLAND VILLAGES

22 | 9 | 2014 – 27| 9 |2014

ABOUT THE WORSKHOP

The first Anatomy of Islands workshop was held on the island of Vis, Croatia in 2012. The topic was "New Issa – Transformation of the Ancient Greek Polis of Issa into a Cultural and Tourist Attraction on Vis". The following year another workshop was organized with the topic "Improvement and Revitalization of Urban Areas of Vis and Komiža".

This year the workshop will focus on island villages and fields. Students of architecture from several countries (Japan, France, Slovenia, Austria, and Croatia) along with their mentors will try to provide answers to the question "What is the future of villages and agriculture on the islands?". They will also try to offer solutions that could facilitate sustainability and development of those areas, which have functioned in various ways for millennia.

On the island of Vis there are visible remains of human settlement since the Illyrian times, followed by the Greeks and the Romans, the medieval civilization, and into modernity, from the 15th to the 21st century AD. Material remains provide insight into types of agricultural crops that have existed on the island. In the 19th and 20th century grapevine cultivation developed strongly and, along with fishing, formed the basis of islanders' sustenance.

According to recorded censuses since the mid-19th century, in the period from 1857 to 1931 the population reached 8,756, followed by continuous depopulation resulting in the last recorded number of 3,460 inhabitants in 2011. The majority of the population inhabited the towns of Vis and Komiža, while the numbers were much smaller in the inland villages of the island. The island of Vis has 12 villages. The population of those villages dropped from 1,884 in 1931 to 345 in 2011.

Statistical data shows that today the island of Vis could accommodate at least 5,000 new inhabitants in existing unoccupied houses (excluding those built in the last 150 years). Furthermore, there are 28 named fields of various sizes on the island. According to the Mayor of Vis, there are 3,500 ha (8,650 acres) of registered agricultural land on Vis.

It is generally believed that in the 21st century new technologies have significantly improved living conditions, opened up new possibilities, and that agricultural practices are much simpler and more effective than those of 150 years ago. Why then has the population decreased so drastically, especially in the village communities (from 1,884 in 1931 down to 345 in 2011).

Inhabitants of Vis are not very optimistic about the future, many young people are leaving the island, and very few people are moving to Vis. Ideal climate conditions, beautiful island landscapes and the tranquility of island life are clearly not attracting enough new inhabitants to Vis. There are numerous reasons behind this, and we will try to present and analyze them at this year's workshop.

The workshop will take place from 22 to 27 September 2014. Approximately 40 students will work in a diverse environment and use their fresh perspectives to offer

3. Anatomija otoka / 3rd Anatomy of Islands

possible models and strategies for keeping the locals on the island and attracting new inhabitants, with the long-term goal of reaching the 1931 population numbers, 5,000 stronger than the current total. In addition to planning tasks, students will participate in a number of "hands-on" activities, offering an opportunity to experience island life firsthand.

CONTRIBUTORS

Keio University, Tokyo, Japan
University of Tokyo, Japan
University of Ljubljana, Fakultet za arhitekturu, Ljubljana, Slovenija
Građevinsko-arhitektonsko-geodetski fakultet Sveučilišta u Splitu, Hrvatska
Ecole Nationale Supérieure d'Architecture, Paris - Val de Seine, Francuska
Institute of Architectural Theory, History of Art and Cultural Studies at Graz University of Technology
Institute of Architecture and Landscape at Graz University of Technology

MENTORS

Davisi Boontharm, Tokyo
Boško Budisavljević, Vis-Zagreb
Laurence Feveile, Paris
Tadej Glažar, Ljubljana
Ana Jeinić, Graz
Neno Kezić, Split
Anne Oberreitter, Graz
Darko Radović, Tokyo

DRY-STONE WORKSHOP

Led by Filip Šrajer, architect, Zagreb
Organisation "4 GRADA – Dragodid
http://www.dragodid.org/

LECTURERS

Dr. sc. Laurence **Feveile,** Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine, France
lfeveile@yahoo.fr

Ana **Jeinić**, Assistant Professor, Institute of Architectural Theory, History of Art and Cultural Studies at TU Graz
ana.jeinic@tugraz.at

Anne **Oberritter,** Assistant Professor, Institute of Architecture and Landscape at Graz University of Technology
a.oberritter@tugraz.at

WORKSHOP DAILY SCHEDULE

MONDAY | 22 | 9 | 2014 | - International University Centre VERN

9:00 – 9:30 Registration of Workshop participants

9:30 – 10:00 **Welcome address** (local government representatives from the towns of Vis and Komiža, representative of the LAG 'Škoji')

Darko **Radović**, workshop leader, Keio University, Tokyo

Workshop Introduction

10:00 – 11:00 **Introducing the mentors**
Davisi **Boontharm**, Boško **Budisavljević**, Laurence **Feveile**, Tadej **Glažar**, Ana **Jeinić**, Neno **Kezić**, Anne **Oberreitter**, Darko **Radović**

Selection of student teams – led by Tadej **Glažar**, Faculty of Architecture, Ljubljana

11:00 – 11:30 **COFFEE BREAK**

11:30 – 12:30 Filip **Šrajer**, architect, Zagreb
Dry-stone Wall Workshop Plan

Introducing the workshop team leaders and schedule

12:30 – 14:30 **LUNCH BREAK**

14:30 – 19:30 **Dry-stone Wall Workshop** at Valica

TUESDAY | 23 | 9 | 2014 |

9:00 – 9:30 Laurence **Feveile**, architect and urban designer, Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine
Student Workshops in the Village of Gornja Lastva in Boka Kotorska (Montenegro)

9:30 – 12:30 Group work, consultations with mentors

12:30 – 14:30 **LUNCH BREAK**

14:30 – 19:30 **Dry-stone Wall Workshop** at Valica – continued

WEDNESDAY | 24 | 9 | 2014 |

9:00 – 9:30 Anne **Oberritter**, Assistant Professor, Institute of Architecture and Landscape at Graz University of Technology
Designing Integral Landscapes

9:30 – 12:30 Group work, consultations with mentors
Visits to villages and relevant project sites, organised by individual groups

12:30 – 14:30 **LUNCH BREAK**

14:30 – 19:30 **Dry-stone Wall Workshop** at Valica – final session

THURSDAY | 25 | 9 | 2014 |

9:00 – 9:30 Ana **Jeinić**, Assistant Professor, Institute of Architectural Theory, History of Art and Cultural Studies at TU Graz
Islands and Oases of High-Tech Sustainability: a Neoliberal Mutation of Architectural Utopianism?'

9:30 – 11:30 Group work, consultations with mentors

11:30 – 12:30 Student group presentations

12:30 – 14:30 **LUNCH BREAK**

14:30 – 19:30 Group work, consultations with mentors

FRIDAY | 26 | 9 | 2014 |

9:00 – 11:30 Group work, consultations with mentors

11:30 – 12:30 Student group presentations

12:30 – 14:30 **LUNCH BREAK**

14:30 – 19:30 Finalisation of projects for public presentation

SATURDAY | 27 | 9 | 2014 |

11:00 – 13:00 Public presentation of student projects in Vis

13:00 Reception with the Mayor of Vis

14:00 – 16:00 **LUNCH BREAK**

16:00 – 18:00 Public presentation of student projects in Komiža

18:00 Reception with the Mayor of Komiža

21:00 Student party

SUNDAY | 28 | 9 | 2014 |

11:00 Farewell **coffee** on Klapavica

WORKSHOP ABSTRACTS (in alphabetical order by author)

Laurence Feveile, PhD, Architect and Urban Designer
Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris - Val de Seine

Student Workshops in the Village of Gornja Lastva in Boka Kotorska (Montenegro)

From 2002 to 2007, architecture workshops, initiated by Cetinje Biennale and going on with Paris - Val de Seine and Lyon schools of architecture were held in Gornja Lastva, deserted village in Boka, Montenegro. Lots of projects were designed with local people to revitalize the village. Taking care of rural heritage by combining traditional and contemporary techniques, managing water and sewerage by simple ways, converting houses for responsible tourism... follow some principles of sustainable development. Althtough some proposals have been realized, no revitalization dynamic of the village was really engaged. One may wonder why, when the village is located three kilometers of a coast that enjoys a great tourist attraction. Some hypothesis try to explain the reasons of this situation.

Architect DPLG. PhD in Urban Planning: "Habilitation à diriger des recherches" (Degree to supervise research). Researcher MOSAIQUES - LAVUE - UMR CNRS 7218. Permanent Assistant Professor in Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris Val de Seine teaching architecture, urban design, landscape architecture, history of gardens. Partner of Patrick Berger from1981 to 1991, working on André Citroën Park in Paris, Britanny school of Architecture in Rennes, new constructions and building rehabilitations, Père Lachaise cemetery, furniture design. International expert in Montenegro (Vrmac peninsula in Boka), Kosovo (urban strategy for reconstruction), Northern Dubrovnik (35 villages destroyed by war).

Ana Jeinić, Assistant Professor
Institute of Architectural Theory, History of Art and Cultural Studies at TU Graz

Islands and Oases of High-Tech Sustainability: a Neoliberal Mutation of Architectural Utopianism?

If utopias are imaginary social orders providing alternatives to the present order, then neoliberalism can be interpreted as an era of the crisis of the utopian imagination. This crisis has affected architecture as well, in the context of which the advent of neoliberalism was paralleled by the critique and abandonment of modernist utopias. However, a new wave of architectural utopianism emerged, featuring high-tech, macro-scale, 'sustainable' projects intended to save us from the potentially disastrous effects of the ecological crisis. In my keynote lecture for the participants of the Anatomy of Islands Workshop 2014 I will try to critically expose this particular type of architectural utopia, contextualize it in the historical framework of utopian imagination, and answer the question of how and why such imaginary islands of high-tech sustainability could thrive within the otherwise essentially anti-utopian neoliberal climate.

Born in 1981 in Banjaluka, Ana Jeinić is a PhD candidate and Assistant Professor at the Institute of Architectural Theory, History of Art and Cultural Studies at TU Graz. She studied architecture and philosophy in Graz and was a guest scholar at the University IUAV in Venice and TU Delft. She is a regular contributor to GAM—Graz Architecture Magazine, and the co-editor and co-author of the book Is There (Anti)Neoliberal Architecture? Her current research interests include the relationship between architectural concepts and political strategies in the era of neoliberalism and the critical analysis of the "ecological turn" in architecture and landscape architecture.

Anne Oberritter, Assistant Professor
Institute of Architecture and Landscape at Graz University of Technology

Designing Integral Landscapes

For many generations our society has been developed through an increasing use of functional separations and technical specialisations - a modern formative dialectic. Too often, this process took place mostly at the expense of natural ecosystems, health, or sustainable development. Environmental consciousness, the relevance of climate change, and the desire for participation in transparent decision-making processes have already become central issues within global society. Today, the demand for sustainable development, ecological products, and decentralized energy production from renewable resources determine the scope of duties for stakeholders, planners, architects and

designers. In my presentation I will discuss the importance of a holistic, systemic planning approach for a sustainable development of our landscapes. I will show possibilities for the design of 'integral landscapes', using project examples from our design courses, seminars, and workshops.

Anne Oberritter studied Landscape Architecture at Dresden University of Technology in Germany. After her graduation in 2007 she worked as a Research Assistant at the Institute of Landscape Architecture, TU Dresden, with a focus on landscape strategies in the shrinking regions of Eastern Germany. In the research project 'Neue Freiräume Hoyerswerda' (New Open Spaces Hoyerswerda) she developed an urban master plan for the city proposing a restructuring of the peripheral areas, using the potentials of the new open spaces for an urban renewal. From 2008 to 2010 she collaborated with r+b landschaft s architektur in Dresden, working on competitions, studies and projects in the field of public urban design. Since 2010 Anne is teaching as an Assistant Professor at the Institute of Architecture and Landscape at Graz University of Technology in Austria. She is leading several design-courses, seminars and workshops on the topic of integral landscapes exploring a systemic design approach. In 2014 she curated and designed the exhibition and symposium 'Landschaft ist überall!' (Landscape is everywhere!) on Landscape Architecture in Austria at the House of Architecture (HDA) in Graz.